

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Andrea Španihelová

Mapování hanáckého dialektu na Olomoucku

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně za výhradního užití uvedených zdrojů.

V Olomouci dne 19. 4. 2021

.....
Bc. Andrea Španihelová

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu diplomové práce Mgr. Luboši Veselému, Ph.D. za odborné a podnětné rady a motivaci při vedení této práce.

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. TEORETICKÁ ČÁST	8
2.2 Vrstvy národního jazyka	9
2.3 Spisovný jazyk	10
2.4 Nespisovné útvary	11
2.4.2 Obecná čeština.....	11
2.4.3 Teritoriální dialekt.....	11
2.4.4 Profesní mluva.....	12
2.4.5 Slang.....	12
2.4.6 Argot.....	12
2.3 Dialektologie	13
2.3.1 Předmět dialektologie, její význam a typy	13
2.3.2 Vývoj dialektologie	13
2.4 Teritoriální dialekty	16
2.4.1 O dialektech obecně	16
2.4.2 Typické znaky dialektu	17
2.4.3 Vývoj dialektů	18
2.4.4 Dělení dialektů	19
2.4.5 Centrální (severní) skupina	22
2.5 Odumírání dialektů.....	23
2.6 Snaha o udržení hanáckého dialektu	23
3. METODOLOGIE	25
3.1 Kvantitativní výzkum.....	25
3.2 Kvalitativní výzkum.....	27
4. PRAKTICKÁ ČÁST	29
4.1 Cíl práce a metodika výzkumu.....	29
4.2 Kvantitativní výzkum.....	29
4.2.1 Předvýzkum.....	29
4.2.2 Využití dat z terénu a tvorba dotazníku	30

4.2.3 Analýza dat.....	32
4.2.4 Hypotézy	70
4.3 Kvalitativní výzkum.....	72
4.3.1 Postup a průběh kvalitativního šetření	72
4.3.2 Analýza dat.....	74
5. VYUŽITÍ V PRAXI.....	79
6. DISKUZE.....	85
7. ZÁVĚR.....	87
8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	89
9. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	93
10. SEZNAM TABULEK	94
11. SEZNAM GRAFŮ.....	95
12. PŘÍLOHY	97
ANOTACE.....	103

1. ÚVOD

Hlavním cílem této práce je zmapovat aktuální stav hanáckého nářečí ve vybraných obcích na Olomoucku. Jelikož dialekty mají tendenci nátlakem spisovného jazyka postupně zanikat, zdá se téma stále velmi aktuální a bylo zvoleno jako vhodný předmět pro tento výzkum.

Autorka práce pochází z oblasti s hanáckým nářečím a část její rodiny tento dialekt stále aktivně užívá. Ona sama tímto nářečím hovořila jako dítě, chodila do kroužku s hanáckou tematikou a aktivně se účastnila folklórních akcí, kde toto nářečí reprezentovala.

Práce se skládá ze dvou hlavních částí – části teoretické (s. 8–28) a části praktické (s. 29–84)

Teoretická část této práce byla navržena tak, aby čtenáře seznámila se všemi potřebnými poznatky deduktivním způsobem, tj. postupuje od obecných záležitostí, které se mohou na první pohled zdát zřejmé a nadbytečné, fungují však jako „znalostní“ stavební kámen pro záležitosti konkrétnější, až konečně k záležitostem specifickým. První část se zabývá stručnou teorií komunikace, komunikačního procesu, jazyka a jeho funkcí. Dále jsou popsány úrovně jazyka, postupně se přechází k dialektologii a nářečí, ke kterým se váže stručný vývoj a dělení. Následující část se věnuje nářečím středomoravským neboli hanáckým, jejich poddruhům a specifikům. Speciální pozornost je věnována nářeční skupině centrální, jelikož právě do této skupiny spadá nářečí, kterým se tato práce primárně zabývá.

Teoretická část je doplněna o krátkou pasáž věnující se odumírání dialektů a o stručný přehled osob, publikací či webových rozhraní, které aktivně bojují proti zániku tohoto nářečí. V závěru je čtenář seznámen s potřebnou teorií týkající se metodologie provedených šetření.

Část praktická má celkově tři oddíly – kvantitativní výzkum, kvalitativní výzkum a využití v praxi.

V rámci kvantitativního šetření byl pomocí dotazníkové metody zkoumán výskyt hanáckého nářečí v několika obcích na Olomoucku. Hlavním cílem bylo porovnat znalost mladší věkové skupiny (do 40 let včetně) a starší věkové skupiny (nad 40 let) a srovnání aktivní a pasivní znalosti respondentů. Znalostní část dotazníku se zaměřuje hlavně na lexikální oblast hanáckého nářečí. Všechny výsledky jsou prezentovány pomocí tabulek a grafů.

V druhém oddílu je proveden kvalitativní výzkum, který se snaží dovysvětlit situace, jež vplynuly z výzkumu kvantitativního a nebyly ním nijak objasněny. Hlavním cílem je pochopit, proč někteří lidé, kteří v dětství hanácké nářečí užívali, již dnes hanácky nehovoří. Kvalitativní šetření je provedeno pomocí rozhovoru a data jsou prezentována na základě zjištěných kategorií.

Posledním oddílem je využití v praxi. Hlavním cílem této části je prezentovat návrh projektové výuky, díky které by si mohli žáci devátých ročníků základních škol vyzkoušet provést kvantitativní nářeční výzkum a rozšířit si tak své vědomosti.

Zhodnocení výzkumu, sebereflexe a srovnání s některými ostatními výzkumníky je proveden v Diskuzi. V příloze se nachází vzor dotazníku a mapa českých nářečí.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Dorozumívání, komunikační proces a jazyk

Dorozumívání je proces, při kterém dochází k výměně a sdílení informací. Je obecně zajišťován pomocí přirozeného jazyka, který nemusí nutně odkazovat na jazyk užívaný člověkem, nýbrž na jakékoliv prostředky či nástroje, které slouží k přenosu informací (např. dorozumívání pomocí pachů u zvířat či akustických a vizuálních signálů obecně). Ty pak tvoří určitý systém, který se skládá z jednotlivých znaků nesoucích informaci.

Čermák (2001, s. 14 –15) uvádí, že každý druh jazyka tedy funguje jako specifický kód. Tyto kódy pak mohou mít obecně dvojí podobu – jazyk lidský a jazyk živočišný. V rámci řeči člověka dále rozlišujeme jazyk přirozený, který může být buďto standardní či jiný (např. dialekt), jazyk umělý (formální (např. programový jazyk) či mezinárodní) a parajazyk (mimika, doprovodná gesta aj.).

Přirozený jazyk člověka (tj. užívaný kód) je považován za nejpropracovanější z těchto systémů, v porovnání s ostatními systémy značně převyšuje svým bohatým souborem znaků, tj. slov, které lze dále dělit na jednotlivé hlásky či naopak kombinovat do vět (tzv. dvojí artikulace). Slouží primárně k dorozumívání (funkce sdělovací), oproti ostatním druhům řeči se však vyznačuje širokou škálou dalších funkcí, jako např. konativní (učinění výzvy), referenční (odkazování), fatická (kontaktní), expresivní (vyjádření emocí) či metajazyková (popis jazyka samotného) a další (Černý, 1998, s. 15-17).

Dle Čermáka (2001, s. 16) je nutné si též uvědomit, že systém jazyka má dvě podoby – abstraktní (langue) a konkrétní, realizovaná v textu (parole). Převod z jedné do druhé probíhá na základně kombinatorických zásad (tj. mluvnice).

Teorie komunikace popisuje, jak probíhá samotný komunikační proces. Význam informace, která má být předána, je pomocí těchto znaků a příslušných pravidel zakódována zdrojem a poté přechází komunikačním kanálem k příjemci, který ji opět dekóduje a získá tím původní význam (Černý, 1998, s. 13-15).

2.2 Vrstvy národního jazyka

Národní jazyk je jedním z typických znaků národa a ve většině případů se díky němu odlišuje od národů jiných. Jak popisuje Bogoczová (2012, s. 18), ten útvar nelze vnímat jako jednotný, zahrnuje totiž všechny jeho varianty, kterými občané daného národa hovoří.

Dle Chloupka (1991, s. 46) je to množina vzájemně propojených výrazových prostředků, které se odlišují v rámci funkce, území, ale i sociálně. Dodává, že tento pojem se častěji užívá ve společenských vědách, jazykověda se poté spíše věnuje jeho různým variantám.

Národní jazyk se dělí na dva základní typy – spisovný jazyk a nespisovné útvary. Ke spisovnému jazyku se řadí spisovná a hovorová čeština, k nespisovným útvarům poté interdialekt, obecná čeština, teritoriální dialekt, profesní mluva, slang a argot. Podle Bogoczové (2012, s. 23) jsou poslední tři zmíněné též nazývány jako nestrukturní útvary, jelikož se od jazyka spisovného odlišují pouze po lexikální stránce. Ostatní útvary považuje za strukturní. Autorka dále uvádí termíny sociolekt, idiolekt, biolekt a běžná mluvená čeština. První z výše jmenovaných popisuje mluvu sociální vrstvy, druhý zase individuální přirozenou promluvu jedince. Biolekt je mluva typická např. pro odlišná pohlaví či věkové kategorie. Běžná mluvená čeština je primárně mluvenou stylovou vrstvou jazyka, která není univerzálním útvarem – závisí především na území a vlivu místních dialektů. Zahrnuje jak prostředky spisovné, tak i nespisovné a lze ji chápat jako „přechodnou oblast“ mezi hovorovou češtinou a interdialektem.

Některé odlišnosti lze pozorovat u Chloupka (1971, s. 50-51); autor tvrdí, že hovorovou češtinu nelze brát jako samostatný spisovný útvar, jelikož vykazuje značnou toleranci k nespisovným výrazům. Považuje ji tedy spíše za variantu, která neobsahuje knižní výrazy a podoby, a je jakousi mluvenou verzí češtiny spisovné. Navíc dodává, že některé výrazy (např. *blázinec*) se vyskytují i ve spisovné formě jazyka a pro hovorovou češtinu jako samotnou neexistuje žádná kodifikace. Nestrukturní útvary Chloupek pojmenovává mimo jiné i jako poloútvary národního jazyka.

Chloupek (1971, s. 20) též přináší přehled několika základních hledisek, ze kterých lze pohlížet na jednotlivé útvary národního jazyka a kategorizovat je:

- a) Společenské a politické hledisko – rozlišujeme jazyk, který je popsán všemi jazykovědnými disciplínami, a dialekt, u kterého kromě některých disciplín chybí kodifikace.
- b) Sociolingvistické hledisko – rozlišujeme útvary prestižní a neprestižní. Dialekt je vždy považován za útvar neprestižní, spisovný jazyk za útvar prestižní. Interdialekt bývá považován za neprestižní, pokud však porovnáváme dvojice např. obecná čeština – dialekt, může zastupovat prestižní útvar.
- c) Strukturní hledisko – rozlišujeme útvary komplexní a nekomplexní, tj. poloútvary (argot, profesní mluva, slang).
- d) Promluvové hledisko – rozlišujeme mluvenost a psanost (hlavně spisovná čeština).
- e) Vývojové hodnocení – útvary mohou být archaické či progresivní.

V následující kapitole jsou stručně popsány jednotlivé útvary jazyka. Teritoriální dialekt a pojmy, které se k němu váží, jsou detailněji zmíněny v části spojené s dialektologií.

2.3 Spisovný jazyk

Spisovný jazyk je prestižní a nejdůležitější složkou národního jazyka a jako jediný útvar podléhá přísné kodifikaci, která vychází z pravidel *Ústavu pro jazyk český*. Z nejdůležitějších publikací lze jmenovat *Pravidla českého pravopisu*, *Slovník spisovného jazyka českého* či časopis *Naše řeč*. Jako jediný je útvarem reprezentačním a vyznačuje se oficiálností a slavností. V některých komunikačních mikrosituacích však může působit neosobně či uměle. Kodifikace se týká hlavně teoretického hlediska a psaného projevu, z praktického pohledu se totiž považuje „jazyk těch jeho uživatelů, kteří se vědomě snaží o spisovný projev kultivovaný po všech stránkách“. Je možné sledovat oblastní variety či vliv profesní mluvy, což jen potvrzuje fakt, že i když existuje ustálená kodifikace, spisovný jazyk se stále vyvíjí (Chloupek, 1991, s. 46–49).

2.4 Nespisovné útvary

2.4.1 Interdialekt

Dle Bogoczové (2012, s. 21) je interdialekt (česky též nadnářečí) útvar nespisovný, skládající se z prvků všech dialektů, ze kterých vychází. Je tedy nadřazený pojmu dialekt a zároveň podřazený spisovnému jazyku. Chloupek (1991, s. 53-54) dodává, že někdy stojí na pomezí mezi spisovným jazykem a dialektem, ztrácí totiž některé nápadné prvky nářečí a naopak přijímá některé výrazy spisovného charakteru. Je však stále vázaný spíše na mluvený projev. Nejznámějším a nejrozšířenějším interdialektem je obecná čeština.

2.4.2 Obecná čeština

Na obecnou češtinu lze pohlížet jako na nejrozšířenější interdialekt v Čechách a západní části Moravy, dala by se té nazvat „standardem s vyšší komunikační funkcí“. V oblasti dramatu a literatury reprezentuje řeč běžného života a lze ji tedy též popsat jako nespisovný útvar celonárodního charakteru (Chloupek, 1991, s. 57-58).

2.4.3 Teritoriální dialekt

Chloupek (1991, s.51-53) uvádí, že oproti termínu dialekt, který odpovídá jedné varietě v porovnání s jinou, je teritoriální dialekt vymezený územím, vyznačuje se přísnými normami a stylovou plochostí. Cuřín (1964, s. 157) dodává, že každý typ tohoto útvaru sdílí prvky s nadřazenou jazykovou jednotkou (např. interdialekt či národní jazyk), k níž přísluší, a zároveň se vyznačuje unikátními prvky, které z něj činí samostatnou jazykovou jednotku.

Není to útvar prestižní a užívá se pro běžnou komunikaci. Je též typický pro ústní lidovou slovesnost. Ač se předpokládal postupný zánik teritoriálních dialektů (jinými slovy nářečí), zanikla spíše jen pojmenování pro některé objekty, které se již v dnešním světě neužívají (Chloupek, 1991, s. 51-53).

Zajímavý je též pohled Chloupka (1971, s. 12), který vnímá český spisovný jazyk jako dialekt jazyků, ze kterých se vyvinul a které na něj měly vliv.

2.4.4 Profesní mluva

Profesní mluva, jinými slovy též profesionalismy, zahrnuje výrazy, které užívají pracovníci různých profesních oborů (Marešová, 2008, s. 84).

Chloupek (1971, s. 19) dodává, že důvodem k užívání těchto výrazů bývá úspornost a přímočarost, někdy též tradiční důvody a zároveň fakt, že spisovný jazyk nenabízí např. víceslovnou variantu.

2.4.5 Slang

Marešová (2008, s. 84) uvádí, že v rámci slangu se vyskytují jazykové prostředky záměrně pozměněné a užívají jej různé zájmové skupiny. Můžeme rozlišit např. slang studentský či myslivecký. Chloupek (1971, s.19) dále popisuje, že samotné slovo *slang* vzniklo z anglického spojení *soldiers' lang(uage)* – přeloženo jako *mluva vojáků*. Pro slangové výrazy je typická emocionální zabarvenost, zkracování a užívání metafor.

2.4.6 Argot

Argot bývá někdy přirovnáván ke slangu, protože sdílí některé typické rysy. Co se týče mluvčích, je však popisován jako mluva nižších či společensky okrajových vrstev, jejichž cílem je svou mluvu odlišit natolik, aby jí nezainteresovaný jedinec neporozuměl (Marešová, 2008, s. 85).

Značné množství výrazů argotu má kořeny v jazyce jidiš, cikánštině a německé gaunerské hantýrky a u některých výrazů, např. *dávej bacha* došlo k obecnému rozšíření (Chloupek, 1971, s. 19).

2.3 Dialektologie

2.3.1 Předmět dialektologie, její význam a typy

Bogoczová (2009, s. 102-107) uvádí, že dialektologie je lingvistický obor zabývající se dialekty. Podle toho, co dialektologie konkrétně zkoumá, rozlišujeme několik druhů těchto vědních disciplín. Pokud dochází k výzkumu jednoho časového úseku, hovoří se o dialektologii synchronní, naopak výzkumem z historického hlediska se zabývá dialektologie diachronní. Je-li hlavním cílem výzkumu srovnávání dvou útvarů, jedná se o dialektologii komparativní. Dalšími subdisciplínami mohou být dialektologie typologická (zkoumá typologické rozdíly) či urbánní (studuje mluvu městských prostředí).

Dialektologie samotná je ve většině publikací uváděna společně s historickou mluvnicí češtiny, lze jmenovat např. *Vývoj českého jazyka a dialektologie* od Cuřína či *Základy historické mluvnice češtiny* od Marešové. Jak popisuje Bogoczová (2009, s. 107), dialekty totiž často stále obsahují prvky jazyka, které jsou považované za starší či archaické než prvky jazyka spisovného. Z tohoto důvodu bývá tato disciplína spojována s etymologií. Dalšími blízkými obory jsou fonetika a fonologie (z důvodu hláskoslovného rozrůznění) a sociolingvistika (zaměřením na jazyk a společnost). Mimo lingvistické obory se dialektologie také částečně dotýká literatury a lidové slovesnosti, etnologie a etnografie.

2.3.2 Vývoj dialektologie

Z důvodu neprestižnosti dialektů se dostala samotná disciplína do popředí výrazně později ve srovnání s jinými obory lingvistického rázu. První zmínky v rámci evropské dialektologie pochází od Dante Alighieriho (14. století), u nás ji poprvé zmínil ve své *Gramatice české* Jan Blahoslav (16. století). K dalšímu vývoji v této oblasti poté přispěli v 19. století mladogramatikovi z Německa a škola areálové lingvistiky z Francie. Za nejdůležitější posun však lze považovat práci Georga Wenkera, který provedl první klasický dotazníkový výzkum v německém Porýní (Bogoczová, 2009, s. 110-114).

Černý (1998, s. 176-177) dodává, že Wenkerovi sloužili jako reprezentativní vzorek výzkumu učitelé Porýní, kteří vyplnili zaslaný dotazník o 40 úkolech zaměřených na překlad spisovných německých výrazů do jejich přirozené mluvy. Wenker svým výzkumem zjistil, že mezi jednotlivými dialekty nejsou žádné pevné hranice, nýbrž dochází k pozvolnému přechodu od jedné mluvy k druhé a tyto pomyslné přechody jsou často závislé na geografické stavbě území. Jako první též své poznatky zanesl do map.

Z oblasti dialektologie českému jazyku bližší, tudíž dialektologie slovanské, lze jmenovat publikaci prvního jazykového atlasu těchto jazyků, kterou sepsal v roce 1925 Francouz Lucien Tesnière. Tímto tématem se zabývali i další autoři, např. V. I. Dal v knize *O nářečích ruského jazyka* (1851) a L. Malinowski v publikaci *Dialekty języka polskiego* (1912). V českých zemích se první zmínky související s dialektologií objevovaly v některých literárních dílech, pro jejichž postavy byla typická nářeční mluva (např. díla B. Němcové, K. Světlé či A. Jiráska) (Bogoczová, 2009, s. 110-114).

Dle Cuřína (1964, s. 158) se počátky české dialektologie zrodily v polovině 19. století. První dílo, které se věnuje dialektologii po stránce odborné a zároveň přináší první dělení českých dialektů, je *Základová dialektologie československá* (1864) od Aloise Vojtěcha Šembery, dalším pak *Dialektologie moravská I-II* (1886, 1895) a *Dialektický slovník moravský* (1906), které sepsal František Bartoš.

Dále nelze opomenout spolek Slavia, který se zasloužil o sloučení dialektologického a folklorního výzkumu, a také práci Jana Gebauera, jenž díky svému Slovanskému semináři uvedl do dialektologie několik dalších osobností. Oficiálně se česká dialektologie zrodila v rámci Národopisné výstavy československé v roce 1895, při jejíž příležitosti předvedl V. J. Dušek svůj „návod ke sbírání nářečního materiálu“. Dalšími důležitými osobnostmi jsou František Trávníček, který popsal nářečí společně s historickou mluvnicí českého jazyka, Bohuslav Havránek (známý ve spojitosti s Pražským lingvistickým kroužkem), který přišel s ideou celorepublikového dialektologického výzkumu, později František Svěrák, Arnošt Lamprecht a Jaromír Bělič, kteří byli stoupenci brněnské školy dialektologů (Bogoczová, 2009, s. 114-122).

Utěšený (1957, s. 222-227) ve svém článku popisuje, že první rozsáhlý výzkum českých nářečí začal v roce 1946 podle *Slovníkového dotazníku pro nářečí českého jazyka* a byl prováděn v několika etapách, ve kterých byly sledovány různé tematické celky, např. člověk a práce či tradiční rok na vsi. Utěšený ve svém spise také podrobně popisuje průběh a úspěšnost celého výzkumu a zároveň vyjadřuje poděkování všem respondentům.

V 60. a 70. letech proběhl další výzkum českých nářečí na základě sestaveného *Dotazníku pro výzkum českých nářečí*. Sbíraný materiál poté pro své práce, články a publikace využívali další autoři spadající do nejmladší etapy, tj. Utěšený, Josef Skulina, František Svěrák či Jan Chloupek. Začal se též projevovat zájem o další útvary, jako byla mluva různých nově vzniklých profesních či sociálních skupin.

Dnešním hlavním orgánem dialektologie je *Dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR* v Brně (Bogoczová, 2009, s. 111-122).

2.3.3 Dialektologický výzkum

Dle Bogoczové (2009, s. 126-137) musí každý dialektologický výzkum splňovat pravidla stanovená pro jakýkoliv výzkum obecně, musí tedy vykazovat validitu a reliabilitu, což autorka popisuje jako dostatečné množství materiálu s přiměřenou kvalitou. Proces výzkumu bývá členěn na dvě části – sběr dat a jejich zpracování s prezentací výsledků. Výstupem těchto výzkumů poté bývají různé jazykové atlasy, mapy či příručky.

Kvalitně provedený a rozsáhlý dialektologický výzkum probíhá zpravidla několik let až desítek let. Z důvodu časové náročnosti se mohou dostavit některé překážky – vývoj dialektu a jeho změna, obměna obyvatelstva, vývoj sběrných technologií apod.

Jako při každém výzkumu je nutné nejdříve stanovit výzkumný problém, hypotézy a cíl a také sestavit výzkumný tým v čele s koordinátorem. Následuje výběr vhodné metody sběru dat, např. interview (rozhovor), dotazníková metoda, studium dokumentů, experiment či přímé pozorování. Nejčastěji využívaným způsobem je dotazník, u kterého autorka upozorňuje na širokou škálu úskalí a potenciální chyb, kterých se mohou výzkumníci při jeho konstrukci dopustit (např. špatně či sugestivně položené otázky, absence některých možností odpovědi, špatné instrukce, přílišná časová náročnost aj.). Neměla by se opomíjet ani etika výzkumu – především slušné a nenásilné vystupování a anonymizace osobních údajů. Dále se určí reprezentativní vzorek respondentů, zkoumaná oblast a provede se pilotáž, pomocí které se celý průběh otestuje a až poté následuje samotný sběr dat.

Černý (1998, s. 179) uvádí, že výzkumníci jsou často limitováni oblastí terénu. Dodává, že dosud neexistují publikace, které by popisovaly např. rozsáhlé území zahrnující několik dialektů i jazyků zároveň (např. „všeslovanský atlas“). Autor též dodává, že pokud se provádí výzkum určitého jazyka, neměly by se opomíjet oblasti řeči, které se nachází na hranicích jiných států či dokonce úplně mimo konkrétní stát.

Po zpracování veškerého materiálu mohou výsledná data sloužit jako podklad pro několik typů publikací – monografie, antologie, nářeční slovníky či atlasy. Monografie je publikace neperiodického charakteru, která se zaměřuje na skutečnost a je založena na jejím odborném výkladu. Jako příklad může být uveden *Nástin české dialektologie* od Jaromíra Běliče. Antologie je soubor nářečních textů, které jsou přepsané pomocí fonetické transkripce a u kterých nedochází k žádným obměnám či úpravám, příkladem z citovaných zdrojů může být *Mluvená čeština na Moravě* Dany Davidové a kolektivu. Nářeční slovníky mívají podobu klasického slovníku, tudíž vysvětlují jednotlivé výrazy pomocí překladu do spisovného jazyka, a mohou být doplněny o mapy. Za takové dílo lze považovat i internetovou publikaci, která je v této práci citována – *Hanácké slovník* od J. Borockého. Poslední jmenované jsou atlasy,

které pomocí map popisují rozšíření daných nářečí ze zeměpisného pohledu. Mezi nejznámější publikace národního charakteru patří *Český jazykový atlas 1-5* (Bogoczová, 2009, s. 126-137).

2.4 Teritoriální dialekty

2.4.1 O dialektech obecně

Bogoczová (2009, s. 102) uvádí, že kořeny slova *dialekt* jsou v řeckém výrazu *diálektos*, což znamená „styl řeči“. Z tohoto překladu lze vyčíst, že u dialektu opravdu převažuje mluvená podoba jazyka. Každý dialekt má svou normu, podle které se řídí, jádro neboli centrum dialektu a jeho okraj či periferii. V centru nářečí se promluva řídí dle normy, na okrajích tohoto území již pravidla nebývají tolik striktní či může docházet k působení dialektu sousedního.

Tuto skutečnost dokládá tzv. *vlnová teorie*, která popisuje, že jev typický pro jednu nářeční oblast se šíří jako kruhy kolem kamene hozeného do vody – tudíž v centru je nejsilnější a na jeho okrajích slábne (Kloferová, 2017).

Jak již bylo uvedeno výše, stanovit ostré hranice dialektů bývá v některých případech velmi obtížné, jelikož mezi jednotlivými útvary existují volné přechody. Obecně jsou jednotlivé dialekty na mapách ohraničeny pomocí *izoglos*, tj. speciálních čar, která vymezují území dialektu. Tyto hranice často kopírují zeměpisné jevy – hory, povodí, apod., či správní vymezení – např. hranice okresu či kraje (Bogoczová, 2009, s. 104).

Dle Kloferové (2017) se dále rozlišuje několik poddruhů izoglos, tj. *izofona* (vymezuje místa odlišná hláskoslovně a bývá značena přerývaně, např. *strýc – stréc*), *izomorfa* (odlišuje místa v rámci morfologie a slovtvorby a bývá značena středně plnou čarou, např. *slepice – slípka*), *izosyntaxa* (vymezuje odlišná místa syntakticky, např. *kam jdeš – kde jdeš*), *izolexa* (vymezení lexikální, bývá značena silnou plnou čarou, např. *vesnice – dědina*) a další. Obecně se izoglosy vyskytují samostatně nebo se mohou slučovat do svazků, které pak tvoří nářeční hranice.

Po praktické stránce je bývá obtížné stanovit přesnou hranici mezi dialektem a národním jazykem, protože v některých případech dokáže nářečí zastat početné množství jeho funkcí. Teritoriální dialekty je kromě jejich typičtější psané formy možno sledovat v zaznamenané formě, promítají se i do lokální literatury, dokonce existují nářeční slovníky, příručky a učebnice. Dle Bogoczové (2009, s. 103-106) je hranice mezi těmito útvary převážně čistě

konvenční. V rámci přechodu mezi těmito útvary jazyka se vyskytují různé prvky, díky nimž teritoriální dialekty pronikají do jazyka spisovného. Tato slova obecně nazývaná jako *dialektismy* mohou stávat mimo svůj původní útvar z důvodu estetického, emociálního či z důvodu neznalosti stanovených norem. V některých případech však přináší do spisovného jazyka pojmenování pro objekty, které jsou typické pouze pro některé oblasti země a pro které tudíž neexistuje spisovný výraz. Pokud tento objekt souvisí s určitým etnikem, užívá se termín *etnografismus* (např. *oštiepok*), pokud se užívá v rámci jednoho regionu, nazývá se pak *regionalismus* (např. *rožnout*). Dále lze pak podle oblasti vyčlenit *moravismy*, *čechismy* či dokonce *silesismy*. Dialektismy se mohou ve spisovném jazyce projevovat několika způsoby: hláskoslovně (např. *mlejn*), tvaroslovně (např. *sestřino děti*), syntakticky (např. *do doktora*) či sémanticky, tzn. jeden prvek může mít v různých útvarech různé významy (např. *peřina-polštář*).

Co se názvů týče, české dialekty jsou pojmenovány hlavně podle etnik (např. nářečí valašská) či zeměpisných území (např. nářečí podještědská), jsou však i názvy nevyhraněné (např. hanáctina).

2.4.2 Typické znaky dialektu

Dle Chloupka (1971, s. 30-31) se většina specifických znaků nářečí odvíjí od faktu, že jsou převážněji realizované v mluvené podobě. Co se syntaxe týče, často se projevuje hojně užívání intonačních prostředků, dochází k přesunu jádra výpovědi buďto doprostřed věty či na její začátek, aniž by došlo k jakémukoli emociálnímu ovlivnění projevu, či časté vytýkání některých větných členů (např. *Táta, ten si všechno nejrady udělá sám.*). Může docházet i k vytýkání infinitivů (např. *Cigánit, sem necigánit*).

Typickým prvkem je též *apoziopeze* neboli neukončená výpověď, který se dá popsat jako druh elipsy, u které nelze chybějící část ani na základě kontextu přímo doplnit (např. *Víš co, ty mě můžeš...*) (Karlík, 2017 b).

Dalším znakem je *anakolut* čili vyšnutí z větné vazby, kdy dochází nezáměrně ke změně na syntaktické úrovni v druhé části věty po větě vložené, což vede ke gramatické nesprávnosti (např. *Člověk, když nedává pozor, hned ho někdo okrade.*) (Karlík, 2017 a).

Chloupek dále uvádí, že pro nářečí jsou též typické nejazykové formy vyjadřování, tzn. různá gesta či mimika, u které často výpovědi pouze nedoplňují, nýbrž jejich části i nahrazují, a dochází tudíž k jejich nadužívání.

Dalším důležitým rysem je vázanost výpovědí na danou situaci spojenou s mluvčím a adresátem, z čehož vyplývá, že pokud bývají nářeční projevy zachyceny jako nahrávky bez potřebných poznámek, je pravděpodobné, že je posluchač bude považovat za nejednoznačné či neúplné. Stává se tak často z důvodu nadměrného užívání odkazovacích či ukazovacích zájmen, která jsou často nadbytečná a způsobují, že výpovědní hodnota celku je poměrně nízká. Co se přítomnosti adresáta týče, dochází k hojnému užití apelačních prostředků, např. citový dativ či vykání nebo tykání.

Častým jevem, který Chloupek popisuje samostatně, je elipsa, která se užívá hlavně z důvodu časové úspornosti (např. *přijdu zítra za plyn a světlo*). Speciálním jevem je nadměrné zpodstatňování přídavných jmen, které bývají seskupeny do tematických okruhů a určují jejich specifické druhy (např. *práce – rolnická, zednická, stolářská, zábavy – dožatá, hasická* aj.).

Pro nářečí je též typický přechod z monologu (vyprávění) do dialogu a jejich vzájemné prolínání, tzn. při dialogu dochází často k užití vyprávění a naopak. Jako poslední se zmiňuje typická citová zabarvenost nářečních promluv (Chloupek, 1971, s. 30-36).

2.4.3 Vývoj dialektů

Kosek vznik a vývoj dialektů popisuje jako důsledek celkového vývoje českého jazyka (Kosek, 2008, s. 84).

Marešová uvádí, že některé dialekty mohou sloužit jako důkaz o specifických vývojových etapách našeho jazyka, zejména zmiňuje změny fonologické. Jelikož centrum veškerého kulturního a politického dění v našich zemích byla povětšinou času Praha, šířily se jazykové změny právě z tohoto bodu (zde lze uplatnit tzv. *vlnovou teorii* popsanou výše – změny byly nejvíce znát v centru a poté nejméně na periferii, tudíž některé dialekty mohou stále částečně působit archaicky). Jako příklad uvádí změnu $ú > au > ou$ (11.-14. století), která postihla jak jazyk spisovný, tak i značnou část nářečí, původní $ú$ se však dochovalo v některých částech jihozápadočeského nářečí, východomoravských nářečí a také částečně ve slezských dialektech (např. *muka*). Nejdůležitějším mezníkem ve vývoji nářečí byl konec 14. století, kdy docházelo ke změně $y > ej$ a $ú > ou$, čímž nejprve došlo k vyčlenění rozsáhlé česko-středomoravské nářeční skupiny a posléze druhotné východomoravsko-slezské skupiny, u které tato změna neproběhla. V rámci první skupiny ještě došlo mezi 16. a 17. stoletím k rozdělení na česká (kde zůstaly diftongy *ej, ou*) a středomoravská nářečí (přechod k monoftongům *é, ó*). Podobně tomu bylo u diferenciací nářečí východomoravských (zachování *y, ú*) a slezských (zkrácení na *y, u*) (Marešová, 2008, s. 83-84).

Dle Cuřína mělo další signifikantní vliv na vývoj českých nářečí období feudalismu v době pobělohorské, kdy bylo území našich zemí rozděleno do velkého počtu panství. Tato diferenciací území, která se také často měnila, značně izolovala obyvatelstvo od sebe navzájem, a tudíž přispěla k utváření či vzniku nových nářečí. Na Moravě lze i dnes sledovat pozůstatky nářečních hranic z této doby, v Čechách však docházelo k vlivu „pražského centra“ a k pozdějšímu vzniku obecné češtiny a tyto hranice zanikly. K vývoji nářečí též přispěla domácí kolonizace některých území (1964, s. 161-162).

Kosek dodává, že v průběhu celého vývoje měly na česká nářečí značný vliv i jazyky sousedních zemí, jako např. němčina, polština, slovenština a jejich nářečí (2014, s. 84).

Od konce 18. století docházelo postupně k větší mobilizaci obyvatelstva z důvodu nových pracovních, cestovních či studijních možností. Rozdíly mezi nářečím postupně mizí (ne však úplně, většina nářečí v omezenější formě stále přetrvává), dochází k výraznému přizpůsobování spisovnému jazyku a vznikají území se společnými znaky pro celé oblasti nářečí (dnešní interdialekty) (Marešová, 2008, s. 84).

2.4.4 Dělení dialektů

Kosek uvádí, že v rámci kategorizace se české dialekty sdružují do nářečních skupin, které se dále dělí na podskupiny a poté na jednotlivá nářečí (2008, s. 84).

Dle Marešové lze na základě hláskových změn $y (i) > ej > é, ú > ou > ó, aj > ej > é$ rozdělit veškeré útvary do čtyř hlavních nářečních skupin:

1. Česká nářečí (*mouka*)
2. Středomoravská nářečí (*móka*)
3. Slezská nářečí (*muka*)
4. Východomoravská nářečí (*múka*)

Česká nářečí jsou typická pro většinu oblastí Čech a západní části Moravy, nářečí středomoravská neboli starším názvem též hanácká odpovídají středu Moravy, nářečí slezská (původně lašská) jsou užívána v oblasti Slezska a východomoravská nářečí, dříve také moravkoslovenská, odpovídají zeměpisné oblasti východní Moravy. Jeden z mnoha příkladů, který autorka uvádí, je uveden za názvem každého nářečí pro demonstraci jeho hláskových znaků (Marešová, 2008, s. 85).

U některých autorů se mohou termíny odlišovat, např. Kosek (2008, s. 85) užívá pojmenování „nářeční skupina moravskoslezská“ a hovoří též o existenci oblasti přechodové (konkrétně oblast českého a polského Těšínska), kde dochází k mísení dialektů obou zemí. Tato nářečí nazývá termínem „slezsko-polská“. Davidová (1997, s. 75) zase užívá termín „slezskomoravská oblast“ a smíšenou oblast pojmenovává jako „polsko-český smíšený pruh“. Pro lepší orientaci je v rámci *Přílohy 2* připojena mapa českých nářečí.

Jelikož se tato práce zaměřuje na hanácký dialekt, bude další kategorizace provedena pouze u středomoravských nářečí. Následující dělení vychází z Koska (2014, s. 78) a Marešové (2008, s. 87), Davidová užívá stejnou terminologii.

Středomoravská nářečí:

- A. Centrální (severní) podskupina
- B. Jižní podskupina
- C. Západní podskupina
- D. Východní podskupina

Šipková (2017) uvádí, že obecně se celá tato skupina rozléhá v oblasti západní a střední části Moravy. Centrální podskupina kopíruje území Zábřehu, Litovle, Olomouce, Prostějova, sev. Vyškova a jejich blízkých okolí. Jižní podskupina se poté rozléhá v oblasti Třebíče, Tišnova, Boskovic, Vyškova a Brna a jejich přilehlých okolí. Západní podskupina má zahrnuje ještě dva podtypy podle oblastí – zábřežský a kunštátsko-budějovický. Podobně je tomu tak i u východní skupiny, která se dělí na typ čuhácký, kojetínsko-přerovský a slavkovsko-bučovický.

Bogoczová (2012, s. 68-69) upřesňuje, že středomoravská nářečí bývají někdy popisována jako nářečí hanácká, jelikož se oblast jejich užívání značně shoduje s etnografickou oblastí Hané. Toto pojmenování je však dle autorky příliš obecné, protože vlastní hanácká nářečí, na něž se zaměřuje i výzkum této práce, odpovídají centrální podskupině. Dále uvádí, že novější dělení většinou uznává pouze dvě hlavní skupiny, tzn. severní (hanáckou) část a jižní část, další dvě oblasti (východní a západní) jsou považována pouze za okrajové úseky.

Davidová celou tuto oblast popisuje z geografického hlediska jako převážně rovinnou krajinu, která je historicky spojena hlavně se zemědělským průmyslem. Nejvýznamnějšími kulturními i historickými centry tohoto území jsou města Olomouc a Brno (1997, s. 22)

Středomoravská nářečí sdílí hranice s českou nářeční skupinou (česká nářečí) a východomoravskou nářeční skupinou. Od českých nářečí odlišuje středomoravská nářečí

užívání hlásek *é, ó* namísto českých *ej, ou*, např. *stréc, móka* x *strejc, mouka*. V případě slezských nářečí a středomoravských nářečí se rozdíl projevuje hlavně v délce hlásek, tzn. pro moravskou oblast jsou typické dlouhé hlásky *y/i, ú*, kdežto pro oblast slezskou jsou to jejich krátké varianty *y/i, u*.

Z historického hlediska mají středomoravská nářečí i některé společné vývojové znaky s podskupinami sousedními.

Co se společných znaků s českými nářečími týče, v obou proběhl vývoj dlouhých samohlásek *y, ú > ej, ou*, další krok *ej, ou > é, ó* (viz příklady výše) se uplatnil pouze v rámci středomoravských nářečí. Stejně tak v případě změny *é > í*, v moravské oblasti však ještě ve většině případech dochází ke krácení těchto samohlásek (např. *mléko – mliko – mliko*).

Se slezskými nářečími sdílí středomoravská oblast hlavně zachování koncovky *u, ú* namísto *i, í*, pokud se jedná o koncovku následující po měkkých souhláskách (*našu dižu*, popř. pak *našô dižô*), to stejné platí u zachování koncovky *a* namísto *e (ě)* (např. *nača čepica*).

Dalším typickým znakem je tzv. moravská krátkost, často u dvouslabičných podstatných jmen a poté infinitivů, které mají v kořenu samohlásku (*mucha, řvat*).

Specifické je též užívání infinitivů jako je *mňet* či *chtět* oproti původním *mít* či *chtít*. Stejně tak je odlišný tvar u slovesa *být* či *chtít* v první osobě singuláru a plurálu (*chcu – chco – chcó, su – so, só*).

Co se výslovnosti týče, spojení *st'* se často vyslovuje jako *šč* (*štáva – ščáva*), u spojení *sh* dochází k regresivní asimilaci znělosti, tzn. *shrbený* je vysloveno jako *zhrbený*. Zároveň se zde vyskytuje depalatalizace v předponě *ně-* v rámci zájmen a příslovci (*negdo, nekaj*).

Typická je též přípona *-isko* (*strňisko*). V rámci dalších tvaroslovných znaků lze zmínit koncovku sloves 4. třídy ve 3. osobě plurálu *ijó* (např. *nosijó*), měkké zájmené skloňování u zájmena *ten* (*teho, temo, o tem*) či vyrovnaný rozkaz typu *řekni, řeknime, řeknite*.

Z oblasti slovtvorby lze jmenovat zakončení *-vá* u některých předložek (*kromňěvá, kvulivá*) či zakončení *-ka* u jednoslovných příslovci (*semka, domka*).

Dalším typickým prvkem je veliké množství regionalismů, např. *lalok – ovar, kadlátka – švestka, srstka – angrešt* aj. (Šípková, 2017).

Kosek (2008, s. 91) dále dodává, že některé z dalších znaků mohou být užívání příslovce *kde* ve významu *kam* (*Gde deš?*) či zakončení *-ma* v 7. pádě plurálu (*holkama, slepicama*). U ostatních autorů, které jsme dříve zmínili – Davidová či Marešová – se vyskytuje obdobný výčet znaků.

2.4.5 Centrální (severní) skupina

Centrální nářeční skupina neboli, jak již bylo zmíněno dříve, vlastní hanácká nářečí, se vyskytuje hlavně na Litovelsku, Olomoucku, Prostějovsku, Zábřežsku a také částečně i na Vyškovsku. Většina znaků těchto dialektů je shodná s obecnými prvky středomoravských nářečí uvedenými v předchozí části, vyznačují se však i vlastními specifickými rysy, které je odlišují od ostatních skupin v této kategorii. Následující výčet znaků vychází z Šípkové (2017).

Vlastní hanácká nářečí se vyznačují skupinou 7 krátkých samohlásek *a, ê, e, ô, o, u, i*. Specifické *ê* (neboli široké *e*) se může vyskytovat na místě původního *y*, ale i *i* (např. *rêbê, bêl, šêroké, pêřêna* apod.). Dále jsou charakterizována skupinou 3 dlouhých samohlásek *é, ó, á*. Co se specifické výslovnosti týče, autorka hovoří o znělosti v případě švu slov, tvarů před samohláskou či jedinečnou souhláskou (např. *g Aničce, už mám, kobme*). Zájmena *já, ty* bývají užívána ve 3. pádě ve formě 4. pádu (např. *dé mě to, dám tě to*).

I v rámci této skupiny se objevují odlišnosti: výskyt protetického *v* na západě (např. *vokno*) či protetického *h* na jihozápadě (např. *habe*), užíváním dvojího *l* v rámci odlišení různých slovních druhů na jihovýchodě (např. *jedla (podstatné jméno) x jedla (sloveso)*), na severozápadě je možné se setkat se zachováním koncovky *e* namísto moravské přehlásky *a* (dříve zmíněná *čepice – čepica*), na východě s měkkým infinitivním zakončením (např. *dělat*) či na severu s výskytem spojky *-lê* v podmínkových konstrukcích (např. *bôdô lê muct...*).

Dle Skuliny (1966, s. 88-93) nelze opomenout, že stejně jako se vyskytuje v Čechách nejběžnější interdialekt obecná čeština, lze na Moravě pozorovat obecnou hanáčtinu, ve které dochází oproti hanáčtině centrální ke stírání výrazných rozdílů jednotlivých hanáckých nářečí. Autor zmiňuje, že sice nedochází k výrazným vlivům spisovné češtiny a přímému celoplošnému zániku některých typických znaků jako je např. hanácké *ê, ô*, ale spíše k přechodu k *e, o*, tzn. zaniká specifická široká výslovnost (např. *reba*), v některých okrajových případech lze však i sledovat přechod k *i* (např. *riba*).

Je nutné podotknout, že kromě zmíněných specifíků se nesmí zapomínat na rozmanitou lexikologickou stránku tohoto dialektu. Ač je slovní zásoba zkoumána v praktické části, není zde pro svou početnost vyjmenována. Jako vhodný zdroj může sloužit *Český jazykový atlas I-III* od kolektivu autorů či Borockého *Hanácké slovník = Hanácký slovník*.

2.5 Odumírání dialektů

Praktická část této práce se zabývá současným výskytem hanáckého dialektu na specifikovaném území, tudíž poslední podkapitola této sekce se stručně věnuje zániku dialektů. Chloupek (1971, s. 102) zmiňuje, že nejdůležitějším mezníkem je ukončení izolace těchto útvarů národního jazyka. Opět odkazuje na ukončení doby feudalismu, což znamenalo, že české země již nebyly tolik členité, co se správního systému týče – a tudíž jednotlivé části přestaly být izolované, a navíc byla umožněna větší mobilita obyvatelstva a s ní i možnost vlivu silnějšího útvaru jazyka na slabší. Dalším posunem, který může jistou mírou přispět k oslabování dialektů, je vyrovnávání rozdílů jednotlivců, jak již v oblasti kvality života či zaměstnání a kolikrát i zjištění, že dialekt jako jazykový útvar může být pro vyjadřování nedostačující (např. kvůli potlačení psané podoby). Tato situace pak může vyústit následovně: jedinec bude hovořit dvojjazyčně (bude ovládat dialekt a spisovný jazyk zároveň) či pod tlakem přestane dialekt užívat a přispěje tak částečně k jeho vymření.

2.6 Snaha o udržení hanáckého dialektu

Poslední kapitola se stručně věnuje lidem, kteří se jakkoliv veřejně snaží o udržení hanáckého nářečí a bojují proti jeho zániku.

Marek Ošťádal, starosta obce Náklo a nynější senátor za obvod č. 66, se snaží udržovat svou veškerou veřejnou komunikaci v hanáckém nářečí, např. jeho politický program, většina rozhovorů či jeho vlastní webové stránky jsou vedeny v tomto dialektu. Působí v hanácké zábavové hudební skupině *Stracené ráj*, která vznikla v roce 1993, a která se svými písněmi taktéž aktivně podílí na udržování hanáckého nářečí. Dále propůjčil hlas Hanákovi v rádiovém pořadu *Pepin z Hané*, který vysílá rádio Haná. Jsou to krátké vstupy, které se zabývají vysvětlováním hanáckých výrazů a jejich překladem do spisovného jazyka obvykle velmi humornou formou (Marek Ošťádal: *Pepin z Hané do senátu*, 2020).

Další osobou, která se aktivně podílí na udržování hanáckého nářečí, je Olga Vogelová, která společně s ilustrátorkou Ivanou Foretovou a Markem Ošťádalem vydala knihu pro děti *Óčebnica hanáčtĕné pro nĕmenši*. Publikace nabízí soubor krátkých pohádek, básniček, hádanek a podobných útvarů, které mohou sloužit jak rodičům, tak i učitelům jako pomůcka při výuce tohoto nářečí (Doležalová, 2020).

Nutné je též vzpomenout docenta Ladislava Lakomého, který pocházel přímo z Náměště na Hané, byl vynikajícím dabérem a jeho jméno bylo celoživotně spojeno

s hanáckým nářečím. Pro Československý rozhlas namluvil několik sérií *Hanáckých plkaček a povídek* (Významní rodáci Náměště na Hané, 2021).

Z webových stránek lze jmenovat *První internetový kurz Hanáčtiny: "kolik řeče naděláš, tolekrát seš Hanákem"*, kde se nachází soubor tematicky zaměřených lekcí, které se skládají z úvodního textu, slovní zásoby a gramatiky (První internetový kurz hanáčtiny, 2000).

Poté ještě např. *furtovník.cz*, což je humorně podávané zpravodajství z Prostějova a okolí (Furtovník.cz, 2013).

O udržení tohoto dialektu se snaží i samotné školy, např. Základní škola Lutín provozuje zájmový „hanácký kroužek“, kde se děti učí hanácké básničky a poté je na různých kulturních akcích recitují oblečené v hanáckém kroji (Lužná, 2014).

3. METODOLOGIE

3.1 Kvantitativní výzkum

Kvantitativní výzkum se odvíjí od slova kvantita, tzn. jinými slovy četnost či velikost. Pokud tedy dochází k šetření jisté skutečnosti na základě kvantity, musí být tento rys měřitelný a vyjádřitelný číslem. Je založen na nomotetickém přístupu – u zkoumaných skutečností se předpokládá, že se bude jejich výskyt opakovat a že se řídí určitým zákonem či pravidly.

Tento typ výzkumu se vyznačuje několika specifickými znaky, které musí být zároveň při jeho provedení dodrženy. Při následujícím výčtu se vychází z Olecké a Ivanové (2010, s. 17):

- a) Výzkumník si zachovává nezávislost vůči zkoumané skutečnosti a zároveň ji osobně nijak neovlivňuje.
- b) Volba zkoumané skutečnosti by měla být objektivní (tzv. autonomie vědy), měla by vycházet z předchozích výzkumů či známých problémů.
- c) Cílem tohoto výzkumu je vyobrazit příčinné vztahy mezi stanovenými proměnnými.
- d) Problémy či zákonitosti, které zkoumáme, jsou formulovány pomocí hypotéz a následně potvrzeny či vyvráceny.
- e) Všechny odborné termíny musí být zobrazitelné jako konkrétní fakta, aby mohlo dojít k jejich kvantitativnímu změření (tzn. musí dojít k operacionalizaci).
- f) Zkoumaný vzorek osob by měl být natolik obsáhlý, aby bylo možno výsledky zobecnit na větší celky.

Z výše zmíněného vyplývá, že tento výzkum je vhodný, chce-li výzkumník své výsledky zobecňovat na větší celky, je schopný rozhodnout, které proměnné jsou pro zkoumanou skutečnost signifikantní, a také je definovat.

První částí každého správně provedeného výzkumu je jeho příprava. V této fázi dochází k utřídění myšlenek a jednoznačné formulaci toho, co má být zkoumáno prostřednictvím formulace výzkumného problému (otázky). Výzkumný problém má nejčastěji podobu tázací věty a dotazuje se na vztah mezi dvěma proměnnými. Z typických znaků uvedených výše vyplývá, že tento vztah musí být empiricky měřitelný a jasně definovaný. Druhým krokem je plán výzkumu, který se obvykle započne stanovením cíle či cílů výzkumu (a důvodem pro

jeho uskutečnění), výzkumného terénu, počtu výzkumníků a časového rozmezí. Dochází též k výběru vhodných metod a stanovení finančních limitů.

Následně se ke každému stanovenému cíli (to, co má výzkumník v plánu provést) navrhne předpokládaná odpověď, tudíž hypotéza, která popisuje vztah mezi dvěma proměnnými. U každé z těchto hypotéz se poté provede výše zmíněná operacionalizace, např. popíše se, jak by se měli respondenti zachovat, aby tato hypotéza mohla být potvrzena.

Co se týče metod shromažďování dat, nejčastějšími bývají pozorování, rozhovor, studium dokumentů, experiment či dotazník, který byl zvolen jako stěžejní metoda pro výzkum této práce. Tato technika je pro kvantitativní výzkum nejtýpickejší způsobem pro sběr dat, jelikož je ekonomický, co se času, přípravy i financí týče. Výzkumník je schopný pomocí dotazníku pokrýt rozsáhlé oblasti terénu a zároveň zaručuje respondentům anonymitu. Disponuje však i mnohými nevýhodami, z nichž nejčastější je nevhodné sestavení dotazníku či špatná formulace otázek.

Jakmile je zvolena vhodná metoda, doporučuje se provést pilotní výzkum, tzn. aplikovat tuto techniku na malém vzorku respondentů a případně ještě před řádným výzkumem opravit možné nedostatky.

Po provedení celkového šetření se přechází na analýzu dat, která by měla být ještě před samotným rozbořem očištěna od neúplných či nesrozumitelných dat. Pomocí počítačového programu (nejčastěji Microsoft Excel) se následně data zpracují a kategorizují v rámci třídění 1. a 2. stupně. Třídění 1. stupně nám udává informace o jednom znaku, např. *v souboru je 96 žen, tzn. 60 % z celého souboru*. Třídění 2. stupně nám vymezuje tento znak v dalších kategoriích, např. *70 % žen má vysokoškolské vzdělání*. Pokud se pracuje s číselnými daty, třídění dále probíhá pomocí statistických metod, např. aritmetický průměr, modus, medián aj.

Veškeré výsledky poté mohou být prezentovány ve formě absolutních četností (číselná data, tabulky) či relativních četností (grafické zobrazení). Na základě těchto hodnot se dále rozhodne, zdali se potvrdí výzkumníkem stanovená hypotéza (hypotéza nulová) či se zamítne a tím pádem bude platný její opak (hypotéza alternativní). Jako poslední krok probíhá prezentace dosažených výsledků (Olecká, Ivanová, 2010, s. 17-29).

3.2 Kvalitativní výzkum

Dle Strausse a Corbinové (1999, s. 10) je kvalitativní výzkum typ šetření, které zkoumá dané skutečnosti jako jedinečné a neuzivá ke zpracování svých dat žádných matematických metod. Mezi tyto skutečnosti patří zejména chování jedinců či specifické události v jejich životě, ale také chod celých společností. Tato data, která jsou ve většině případů vlastní slova či projevy zkoumaných jedinců, poté výzkumníkovi umožňují lépe pochopit danou situaci, problém či specifické chování nebo zkušenosti dotazovaných. Dá se též hovořit o vzniku nové teorie, které může být předmětem zkoumání pro další výzkumy.

Ve srovnání s kvantitativním výzkumem pracuje kvalitativní výzkum s poměrně nepočetným vzorkem a jeho cílem není generalizování potenciálních výsledků, nýbrž jak bylo řečeno výše, spíše přináší možné vysvětlení daného jevu. Ač se kvalitativní výzkum popisuje jako opak výzkumu kvantitativního, užívá často některé jeho typické techniky sběru dat či dokonce některá kvantifikovaná data (např. hodnoty ze sčítání lidu). Na druhou stranu je však nutné podotknout, že tyto dva výzkumy se mohou efektivně doplňovat – výzkum kvalitativní může přinést objasnění pro některé jevy vyplývající z výsledků výzkumu kvantitativního.

Co se procesu tohoto šetření týče, nebývá nijak striktně dán dopředu, nýbrž se utváří v jeho průběhu. Jelikož se výzkum zabývá i těmi nejmenšími detaily a data se posléze nijak neupravují, dá se brát jako vysoce validní. Na druhou stranu se však nesmí opomínat jeho nižší spolehlivost, protože se často dochází k jeho ovlivnění samotným výzkumníkem.

Z teoretických přístupů lze jmenovat etnografii, fenomenologické pojetí, životní historii, symbolický interakcionismus, metodu analýzy diskurzu či metodu sémantického diferenciálu. Nejčastější je metoda zakotvené teorie, která usiluje právě o vznik nové teorie pouze na základě získaných dat (není tudíž postavena na hypotézách, ale vytváří je) a zároveň o vysvětlení zkoumaných jevů.

Stejně jako u předchozího typu výzkumu je nutné provést předvýzkum a navrhnout jeho projekt. Nejprve je nutné si uvědomit, v jaké oblasti lze sledovat nedostatečné informace či jevy, pro které se hledá vysvětlení, a provést rešerši odborné literatury či jiných výzkumů, ze kterých výzkumník vychází. Dále se stanoví, jakým způsobem bude docházet k selekci zkoumaných jedinců, jaká data výzkum požaduje (může se jednat o dokumenty, fotografie, přímé rozhovory aj.), jakým způsobem budou získávána a jak dojde k jejich zpracování.

Typickými technikami sběru dat jsou narativní rozhovor, pozorování, ale též do jisté míry i dotazník. Rozhovor je nejčastějším typem zkoumání, kdy jedinec předává výzkumníkovi své zkušenosti prostřednictvím vyprávění. To může být vedeno pomocí standardizovaného setu otázek (jsou předem striktně stanoveny), polostandardizovaného či nestandardizovaného setu. K záznamu informací by mělo docházet nejlépe pomocí diktafonu, mobilního zařízení, kamery či počítače, popřípadě na papír. Opět je nutné si uvědomit, že výzkumník by měl být velice opatrný, jak ve svém osobním přístupu k dotazovanému (tón hlasu, vhodnost jednotlivých dotazů apod.), tak i k výzkumu samotnému (měl by zaznamenávat i zajímavé informace z respondentova prostředí či jeho neverbální projevy).

Co se samotného projektu výzkumu týče, lze sledovat, že oproti kvantitativnímu výzkumu nebývá tolik jednoznačný, často se totiž stává, že v jeho průběhu dochází k různým přizpůsobením či změnám (Olecká, Ivanová, 2010, s. 33-39).

Jakmile se výzkumník dostává do situace, kdy už nezískává žádná nová data, přechází k analýze zjištěných dat. Jak popisuje Strauss a Corbinová (1999, s. 19), není nutné přepisovat veškerá získaná data, nýbrž jen tolik, kolik daný výzkum opravdu vyžaduje.

I v rámci tohoto výzkumu probíhá kategorizace a to na základě pojmů, které se v jednotlivých rozhovorech vyskytují, a které je možné seskupit do obecnějších kategorií. Dále se sledují různé pravidelnosti či vztahy mezi kategoriemi, které slouží jako podklad pro novou teorii (Olecká, Ivanová, 2010, s. 39-40).

4. PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Cíl práce a metodika výzkumu

Hlavním cílem práce bylo zjistit, do jaké míry se stále užívá hanácké nářečí na Olomoucku a jaká je aktivní a pasivní znalost hanáčtiny místních obyvatel. Pro tuto část byl zvolen kvantitativní výzkum, konkrétně dotazníkové šetření.

Druhotným a částečně navazujícím cílem práce bylo též prozkoumat, z jakých důvodů lidé, u nichž alespoň jeden z rodičů hanácké nářečí aktivně užívá či užíval, tímto nářečím nemluví. Zde bylo vybráno šetření kvalitativní, které probíhalo na základě polostrukturovaného rozhovoru.

4.2 Kvantitativní výzkum

4.2.1 Předvýzkum

Jako první a důležitá stavební část pro další kroky byl proveden předvýzkum, který se skládal ze dvou fází – rešerše relevantní literatury týkající se jak metodiky samotné, tak i odborné literatury věnující se dialektologii, a průzkumu potenciálního terénu vhodného pro výzkum. První fáze probíhala jako studium vybrané literatury a hlavním cílem bylo získat co nejvíce informací o hanáckém nářečí a jeho typických znacích a na základě těchto znalostí bylo poté možné provést druhou fázi. Mapování a zkoumání terénu probíhalo v průběhu roku 2020, a to jak v různých rodinných kruzích, tak i v rámci různých kulturních akcí, které byly v té době povoleny. Na základě tohoto mapování byly stanoveny následující výzkumné problémy, které byly stavebním kamenem pro tvorbu dotazníku:

„Do jaké míry obyvatelé Olomoucka stále užívají hanácké nářečí?“

„Je možné sledovat závislost užívání hanáckého nářečí na věku obyvatelstva?“

„Je pravděpodobné, že pokud má jedinec alespoň jednoho rodiče, který toto nářečí užívá/ užíval, bude jej užívat též?“

„Je možné u obyvatel, kteří hanácké nářečí aktivně neuvžívají, sledovat pasivní znalost tohoto nářečí?“

„Převažuje pasivní znalost nářečí u zkoumaného obyvatelstva nad znalostí aktivní?“

Z těchto výzkumných problémů bylo stanoveno několik cílů práce:

„Zjistit míru užívání hanáckého nářečí u obyvatel Olomoucka.“

„Zjistit, zda lze sledovat závislost užívání hanáckého nářečí na věku obyvatelstva.“

„Zjistit, zda jedinci s alespoň jedním rodičem, který užíval hanácké nářečí, jsou též uživateli tohoto nářečí.“

„Zjistit, zda je u obyvatel, kteří hanácké nářečí aktivně neužívají, možné sledovat pasivní znalost tohoto nářečí.“

„Zjistit, zda u zkoumaných jedinců převažuje pasivní znalost nářečí nad znalostí aktivní.“

Společně s těmito otázkami bylo stanoveno, že výzkum bude probíhat v obcích Náměšť na Hané, Loučany, Třebčín, Slatinice, Slatinky, Luděrov, Střížov, Lutín a Olšany u Prostějova, tudíž celý základní vzorek se skládal z populací těchto obcí a na tuto celkovou populaci byl poté výzkum zobecnován. Dále bylo dohodnuto, že šetření bude provedeno v průběhu listopadu a prosince roku 2020 a že proběhne prostřednictvím připraveného dotazníku, na jehož zpracování se bude podílet pouze autorka diplomové práce. Co se finančních prostředků týče, je nutné brát v potaz pouze náklady na tisk kopií dotazníků, popřípadě finance vynaložené na cestování mezi jednotlivými obcemi.

4.2.2 Využití dat z terénu a tvorba dotazníku

Na základě dat získaných několikaměsíčním pozorováním a zkoumáním terénu a následně stanovených výzkumných problémů byly vytvořeny následné stěžejní hypotézy. Ke každé nulové hypotéze je přiřazena hypotéza alternativní a dále je provedena operacionalizace, která odkazuje na dále zmíněný dotazník.

Hypotéza 1

H₀: *Ve zkoumané oblasti žije více než 50 % obyvatel, kteří hanácké nářečí nevyužívají.*

H_A: *Ve zkoumané nežije více než 50 % obyvatel, kteří hanácké nářečí nevyužívají.*

Operacionalizace: Hypotéza se potvrdí v případě, že více než 50 % lidí odpoví na otázku „Užíváte hanácké nářečí?“ odpovědí „ano“.

Hypotéza 2

H₀: *Příslušníci starší generace užívají hanácké nářečí častěji než příslušníci mladší generace.*

H_A: *Příslušníci starší generace neuvžívají hanácké nářečí častěji než příslušníci mladší generace.*

Operacionalizace: Hypotéza se potvrdí v případě, že více než 50 % respondentů, kteří odpoví na otázku „Užíváte hanácké nářečí?“ odpovědí „ano“, zároveň odpoví na otázku ohledně věkové kategorie odpovědí „nad 40 let“.

Hypotéza 3

H₀: *Více než 70 % obyvatel zkoumané oblasti, u nichž minimálně jeden rodič užívá/užíval hanácké nářečí, jsou též uživateli toho nářečí.*

H_A: *Nejvýše 70 % obyvatel zkoumané oblasti, u nichž minimálně jeden rodič užívá/užíval hanácké nářečí, jsou též uživateli toho nářečí.*

Operacionalizace: Hypotéza se potvrdí v případě, že více než 70 % respondentů, kteří odpoví na otázku „Užíváte hanácké nářečí?“ odpovědí „ano“, zároveň dokončí výrok „Co se týče mých rodičů, mohu tvrdit, že“ možností „oba užívají/užívali hanácké nářečí,“ nebo „pouze jeden užívá/užíval hanácké nářečí.“.

Hypotéza 4

H₀: *Celkově lze u obyvatel, kteří hanácké nářečí neuvžívají, pozorovat alespoň 10 % pasivní znalosti tohoto nářečí.*

H_A: *Celkově lze u obyvatel, kteří hanácké nářečí neuvžívají, pozorovat nejvýše 10 % pasivní znalosti tohoto nářečí.*

Operacionalizace: Hypotéza se potvrdí v případě, že respondenti, kteří odpoví na otázku „Užíváte hanácké nářečí?“ odpovědí „ne“, budou schopni jako celek zodpovědět otázky v úkolu č. 1 s 10 % úspěšností.

Hypotéza 5

H₀: *Respondenti disponují více pasivní znalostí nářečí než znalostí aktivní.*

H_A: *Respondenti nedisponují více pasivní znalostí nářečí než znalostí aktivní.*

Operacionalizace: Hypotéza se potvrdí v případě, že respondenti budou jako celek procentuálně úspěšnější v úkolu zaměřeném na pasivní znalost než v úkolu zaměřeném na aktivní znalost nářečí.

Jako forma sběru dat byla vybrána dotazníková metoda. Dotazník je zcela anonymní a byl vytvořen na základě získaných dat z předvýzkumu a obsahuje úvodní neboli demografickou část, poté část, která se zaměřuje na respondentův vztah k nářečí a poslední praktickou část, která testuje respondentovu pasivní (úkol č. 1) a aktivní (úkol č. 2) znalost hanáckého nářečí. Zvolené otázky jsou buďto otevřené či uzavřené, z této kategorie se pak jedná o otázky dichotomické, polytomické a filtrační. Slova, která jsou použita v praktické části, byla vybrána kvůli jejich obecnosti a četné frekvenci na základě průběžného pozorování a jejich správnost byla ověřena pomocí *Atlasu jazyka českého*.

Celkem 300 kopií bylo rozdáno příbuzným a známým, kteří bydlí ve výše zmíněných obcích, či též distribuováno na místa, kde si jej mohli jednotliví potenciální respondenti rozebrat (v tomto případě jej pak mohli odevzdat do krabice na původní místo). Část dotazníků byla zaslána i do některých škol. Internetová forma dotazníku nebyla zvolena z důvodu, že někteří občané v těchto obcích nemají počítač s internetem, tudíž by neměli možnost se výzkumu zúčastnit.

V rámci eliminace chyb či nevhodně položených otázek proběhl před samotným sběrem dat pilotní výzkum, kde reprezentativní vzorek čítal 10 respondentů. Po návratu všech dotazníků nebyly zjištěny nijaké významné vady, které by mohly výzkum narušit.

4.2.3 Analýza dat

Z celkových 300 distribuovaných dotazníků bylo úspěšně vyplněno a navraceno 200 kopií, z nichž dalších 11 bylo eliminováno z důvodu špatného či nepřesného vyplnění. Data byla ručně převedena do programu Microsoft Excel, kde bylo poté provedeno třídění 1. a 2. stupně. Následně byla data promítnuta do tabulek a grafů a v této formě jsou pomocí absolutních a relativních četností prezentována níže.

4.2.3.1 Demografické údaje

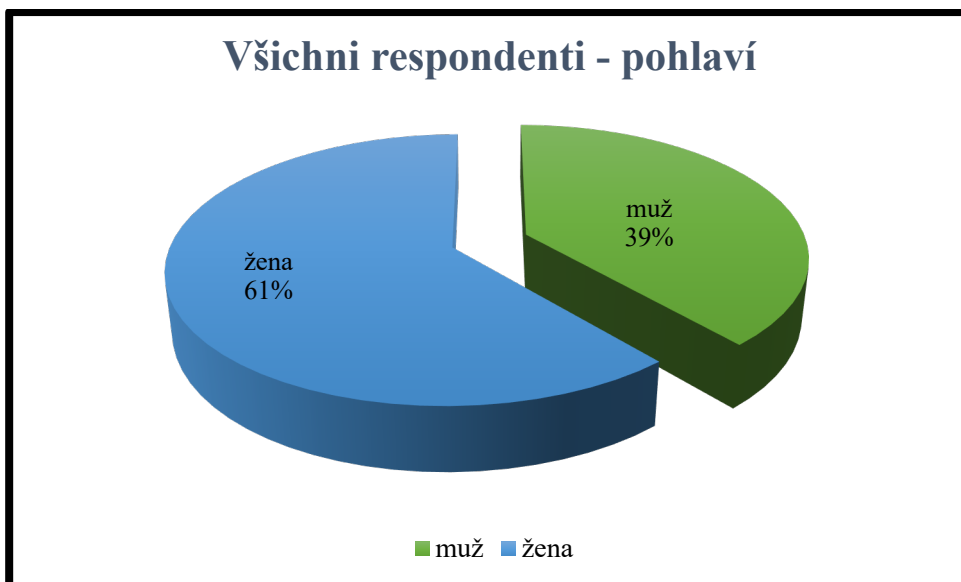
Charakteristika reprezentativního vzorku

Reálný reprezentativní vzorek v konečné fázi čítal 189 respondentů. Do mladší věkové kategorie, která byla stanovena na věk 40 let a nižší, spadá 85 respondentů (45 %), a do starší věkové kategorie, tzn. věk vyšší než 40 let, spadá 104 respondentů (55 %). Celkově se do průzkumu zapojilo 73 mužů (39 %) a 116 žen (61 %). Do mladší kategorie poté připadá 25 mužů (29 %) a 60 žen (71 %), do starší 48 respondentů mužského pohlaví (46 %) a 56 pohlaví ženského (54 %).

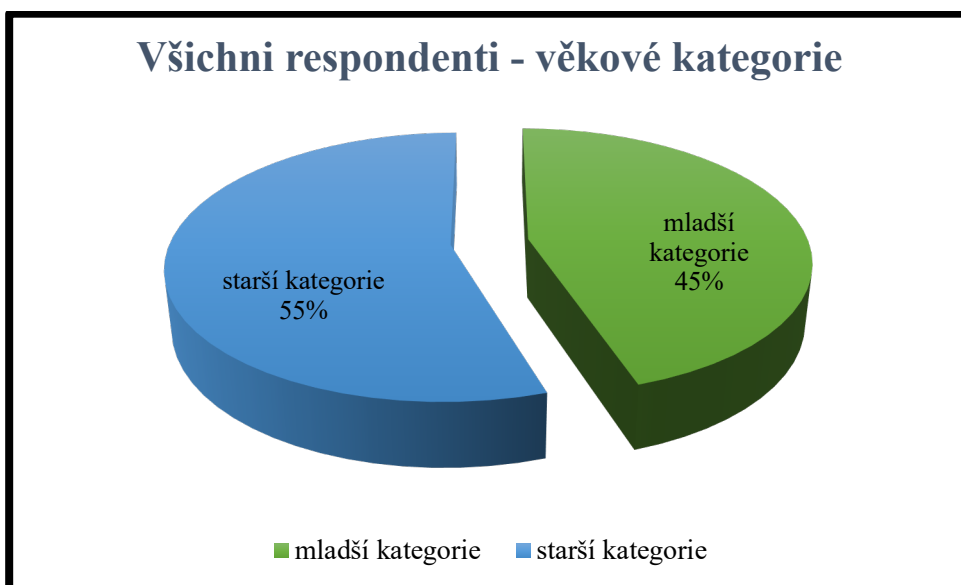
Tabulka č. 1

	muž	žena	celkem
mladší kategorie	25	60	85
starší kategorie	48	56	104
všichni respondenti	73	116	189

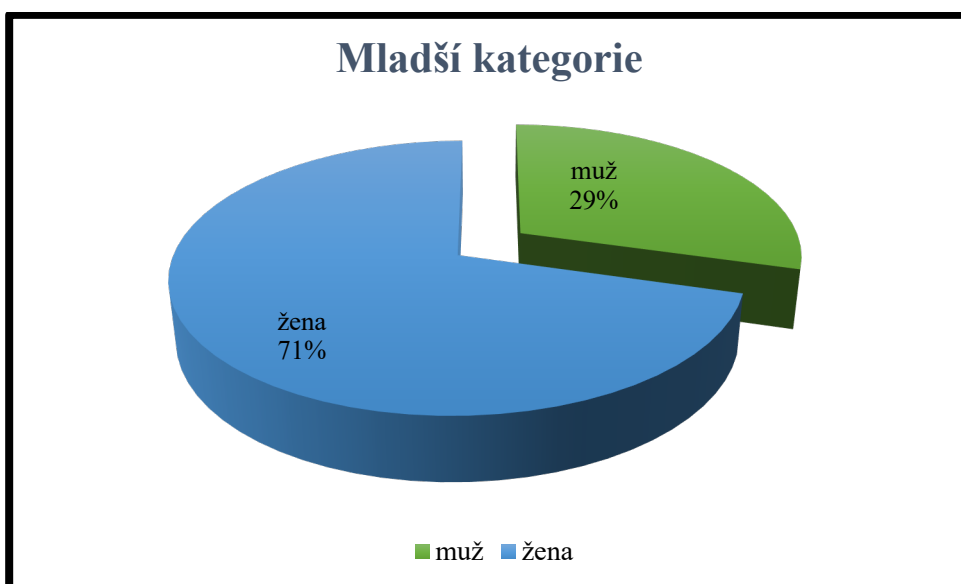
Graf č. 1

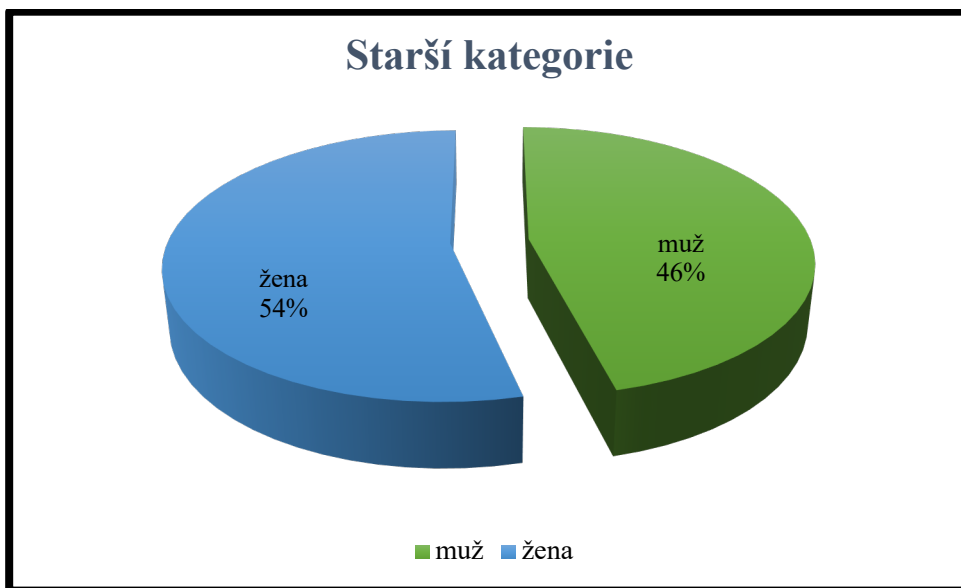
Graf č. 2

Graf č. 3

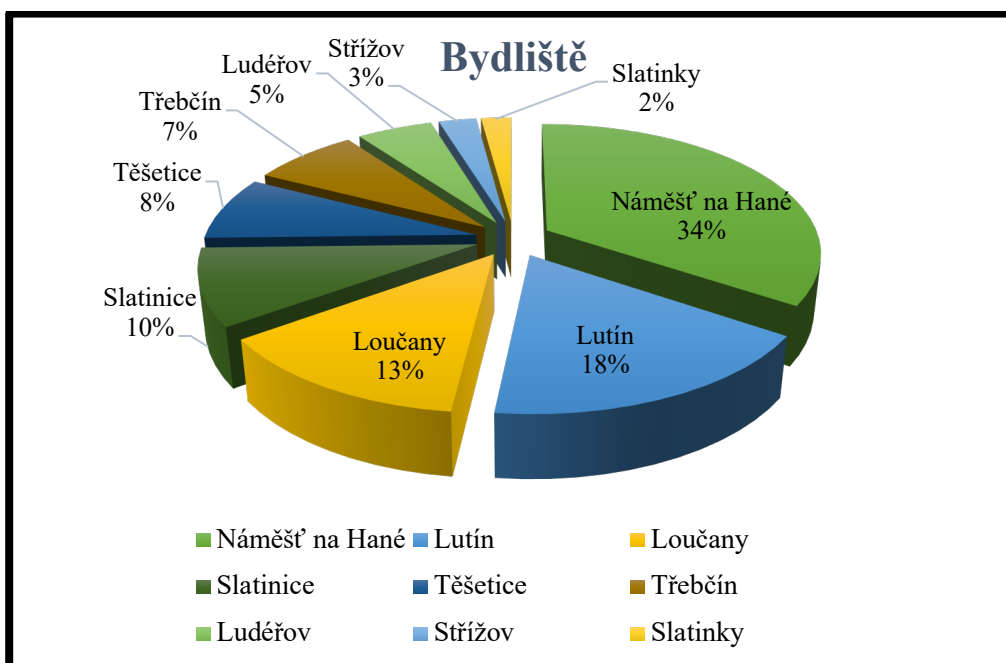
Graf č. 4

Bydliště respondentů

V průběhu výzkumu bylo zjištěno, že 65 respondentů (34 %) pochází z Náměště na Hané, 33 (18 %) z Lutína, 25 (13 %) z Loučan, 18 (10 %) ze Slatinic, 15 (8 %) z Těšetic, 14 (7 %) z Třebčína, 10 (5 %) z Luděrova, 5 (3 %) ze Střížova a 4 (2 %) ze Slatinek.

Graf č. 5

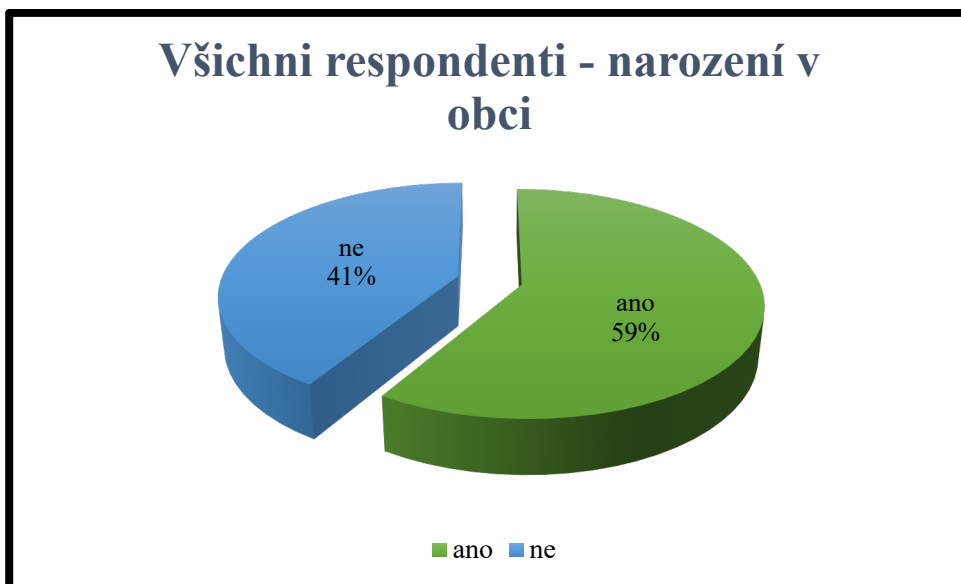

Dále bylo zkoumáno, u kolika respondentů se aktuální místo bydliště shoduje s místem jejich narození a dospívání. Ze všech dotázaných se ve stejné obci narodilo 111 respondentů (59 %), 78 (41 %) má poté místo narození mimo své aktuální bydliště. Jak lze vyčíst z následujících grafů, v mladší kategorii se 46 respondentů (54 %) narodilo ve stejné obci, 39 (46 %) na jiném místě. V rámci starší kategorie se zde narodilo 65 respondentů (62 %), přičemž 39 (38 %) má jiné místo bydliště.

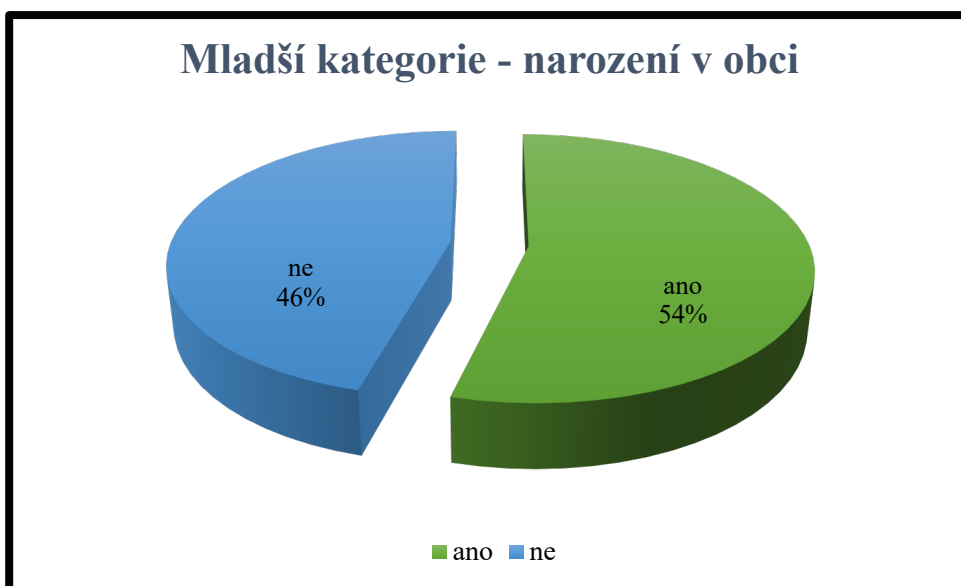
Tabulka č. 2

Narození	ano	ne
mladší kategorie	46	39
starší kategorie	65	39
všichni respondenti	111	78

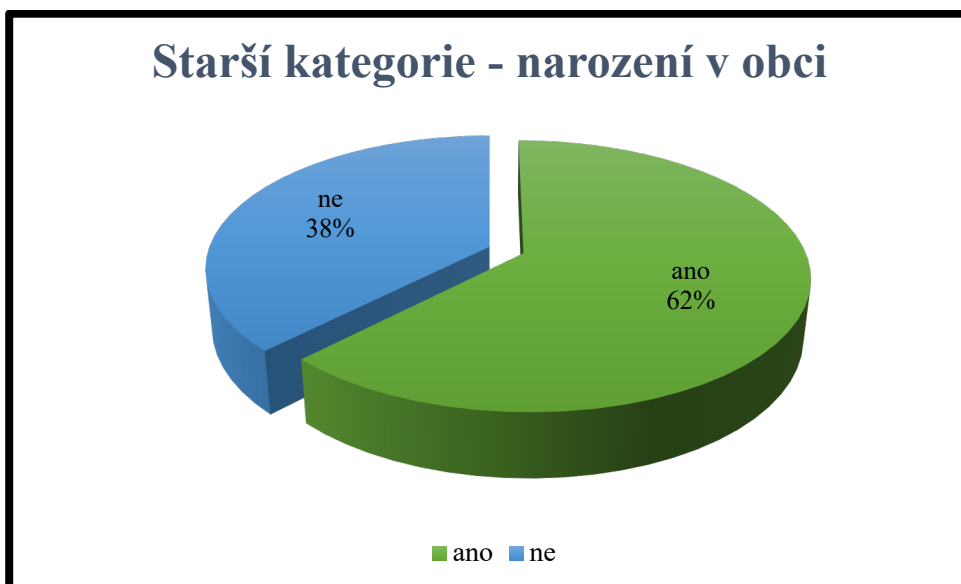
Graf č. 6

Graf č. 7

Graf č. 8

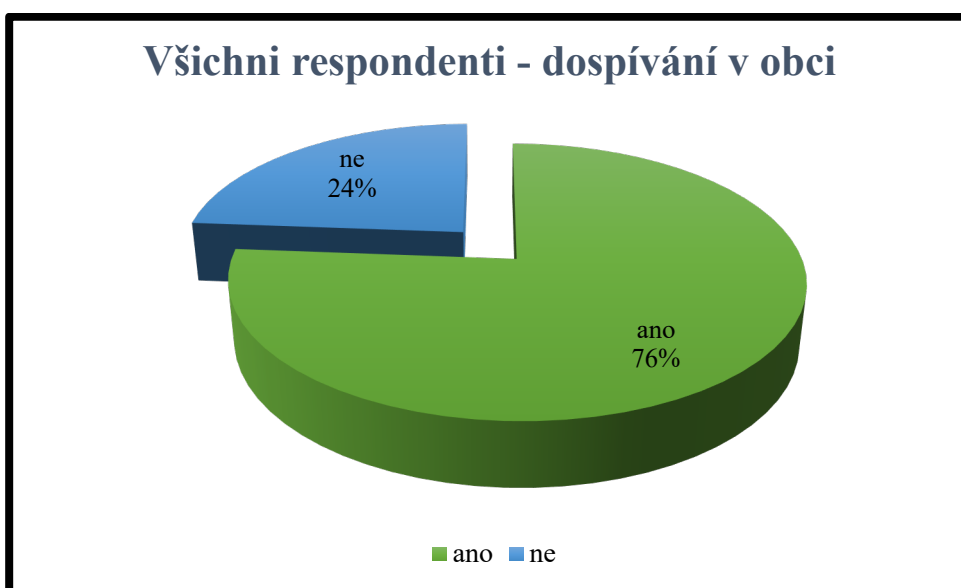
Co se týče dospívání respondentů, 144 respondentů (76 %) uvedlo, že ve stejné obci i dospívají, naopak pouze 45 (24 %) z nich dospívalo na jiném místě. V rámci mladší kategorie to bylo 67 (79 %) respondentů se shodným místem dospívání, jen 18 (21 %) s místem odlišným. Co se starší kategorie týče, 77 respondentů (74 %) ve stejné obci i dospívalo, 27 (26 %) uvedlo jiné místo.

Celkově lze pozorovat, že 24 % respondentů z celkového počtu se do oblastí s hanáckým nářečím dostalo až v průběhu svého dospělého věku. Převažujících 76 % má dle svých odpovědí konexe s těmito obcemi od narození, popřípadě v průběhu svého dospívání.

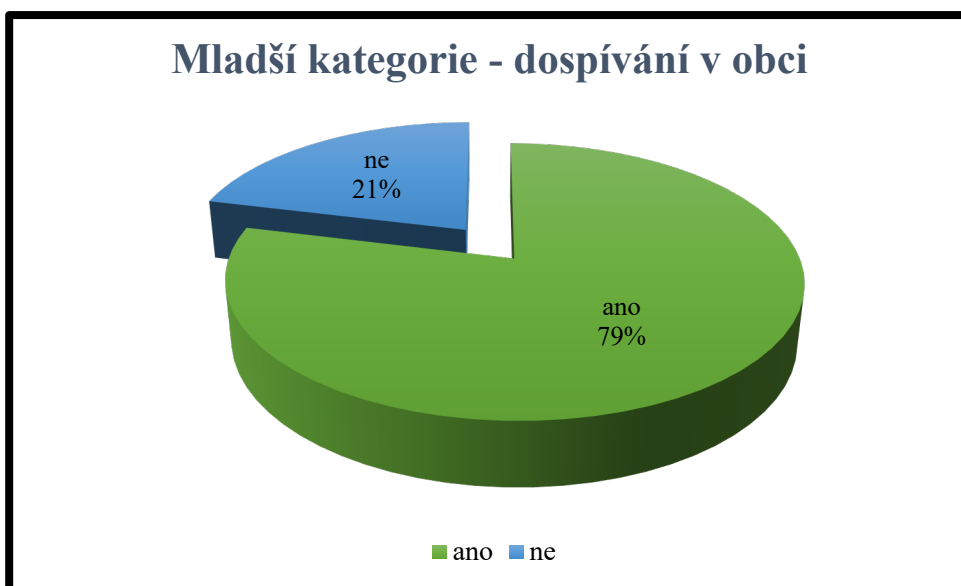
Tabulka č. 3

Dospívání	ano	ne
mladší kategorie	67	18
starší kategorie	77	27
všichni respondenti	144	45

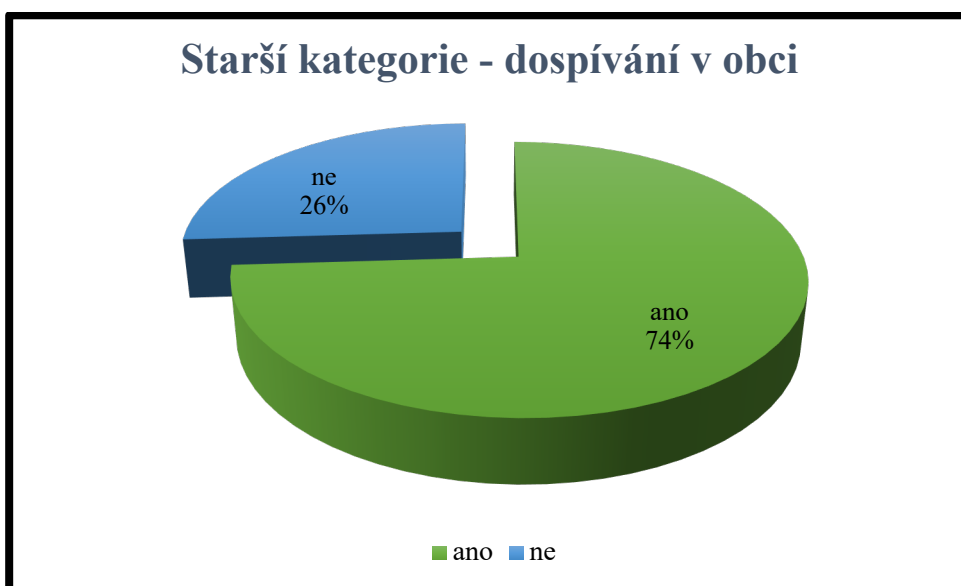
Graf č. 9

Graf č. 10

Graf č. 11

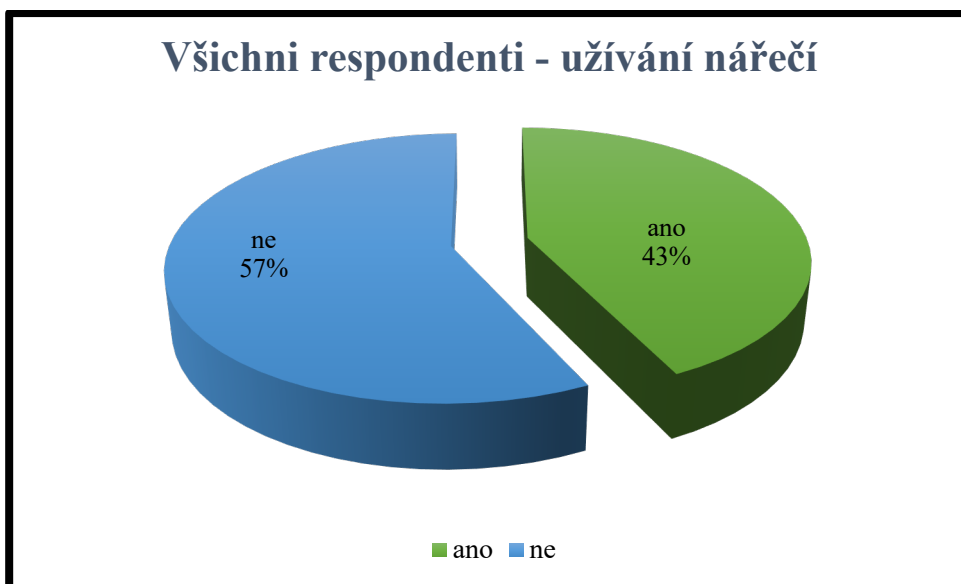
Užívání hanáckého nářečí

Další oblast výzkumu se zaměřovala na samotné užívání hanáckého nářečí obyvateli zkoumané oblasti. Z celkového počtu 189 respondentů jich 81 (43 %) uvedlo, že nářečí užívá (a to v jakékoliv míře), naopak 108 (57 %) vybralo možnost „ne“. Z podrobnějšího průzkumu věkových kategorií poté vyplývá, že v mladší kategorii bylo 21 (25 %) uživatelů hanáckého nářečí a 64 (75 %) respondentů, kteří toto nářečí neužívají. Ve starší kategorii bylo zaznamenáno 60 (58 %) uživatelů hanáčtiny a 44 (42 %) respondentů, kteří tento dialekt neužívají.

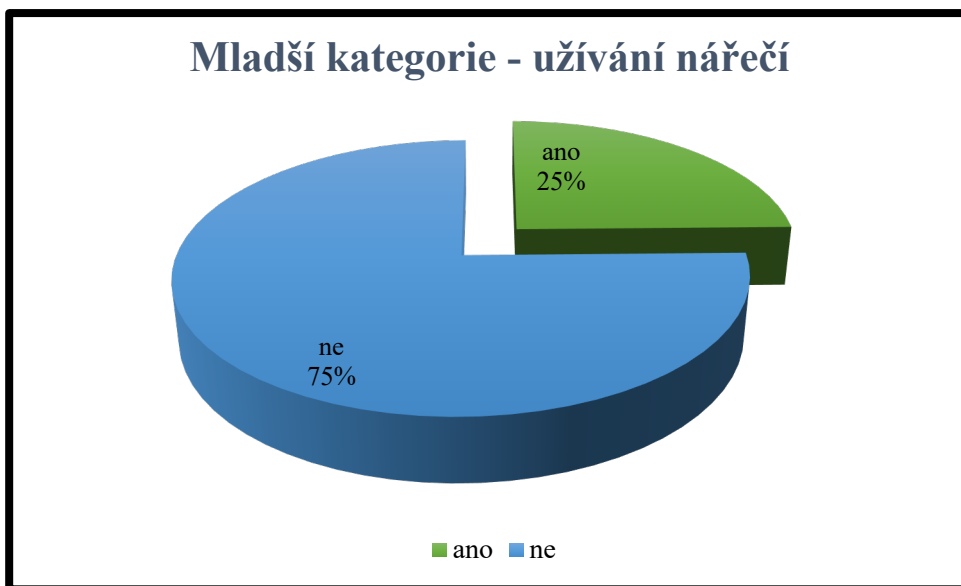
Tabulka č. 4

Užívání	ano	ne
mladší kategorie	21	64
starší kategorie	60	44
všichni respondenti	81	108

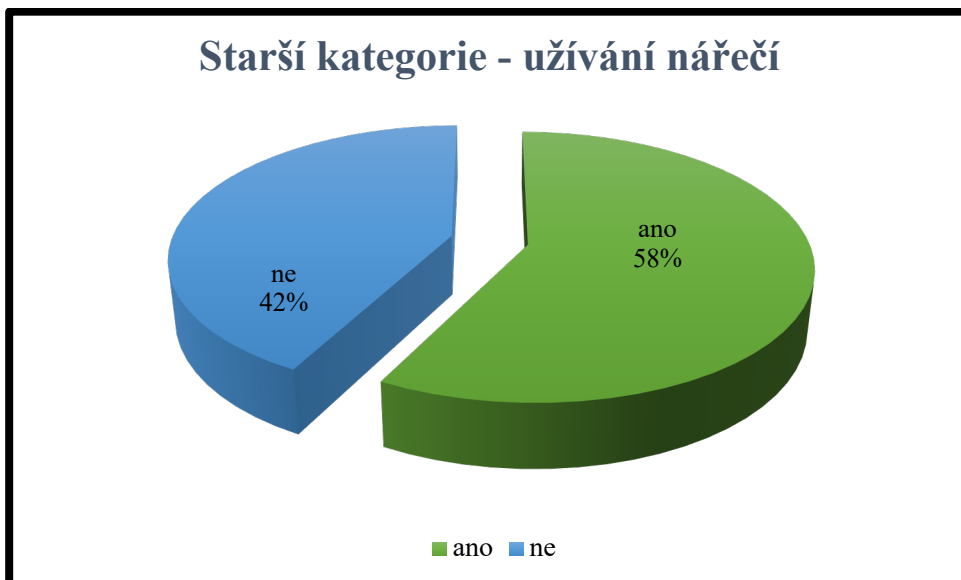
Graf č. 12

Graf č. 13

Graf č. 14

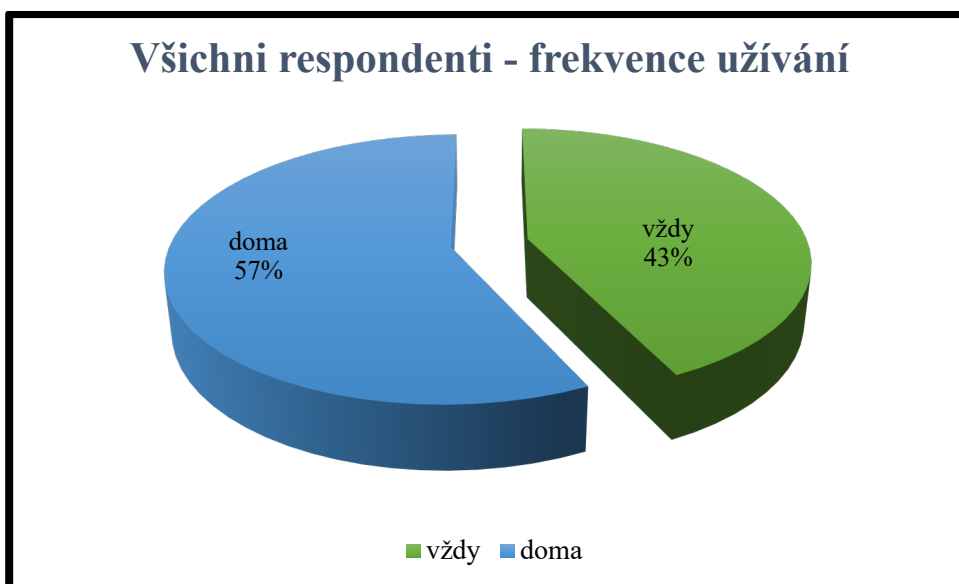

Následující část poskytuje doplňující informace o respondentech, kteří užívají hanácké nářečí. Bylo zjištěno, že z celkového počtu 81 respondentů, kteří toto nářečí užívají, 25 (43 %) užívá hanácké nářečí téměř vždy, tzn. neuvádí převážně jiné mluvy. Zato 56 (57 %) takto mluví pouze doma, tzn. v okruhu rodinných příslušníků a známých. V rámci mladší kategorie poté 11 respondentů (52 %) užívá hanáčtinu téměř vždy, 10 (48 %) pouze v domácím prostředí. Ve starší kategorii je pouze 14 (23 %) respondentů, kteří tímto nářečím hovoří prakticky stále, 46 (77 %) pak pouze doma či s přáteli.

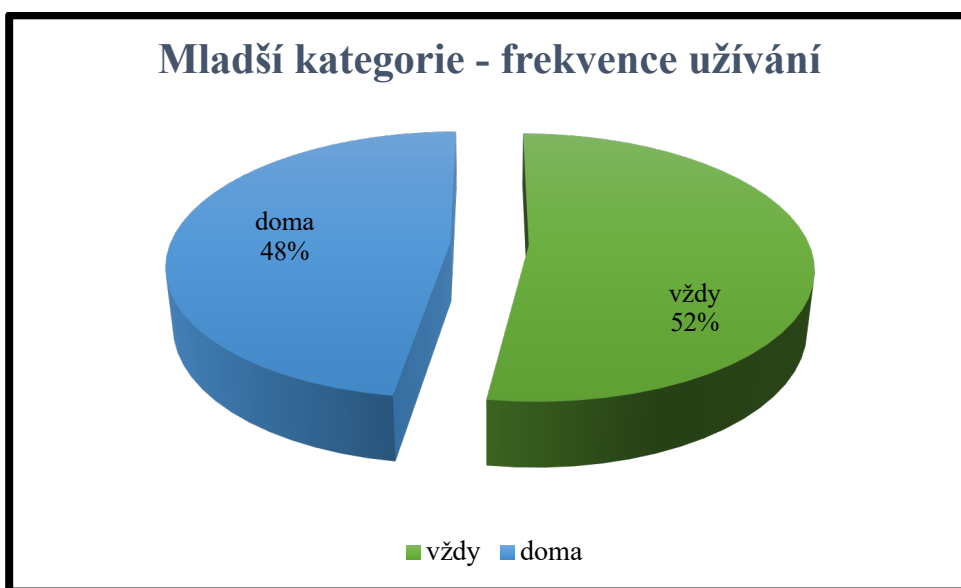
Tabulka č. 5

Frekvence užívání	vždy	doma
mladší kategorie	11	10
starší kategorie	14	46
všichni respondenti	25	56

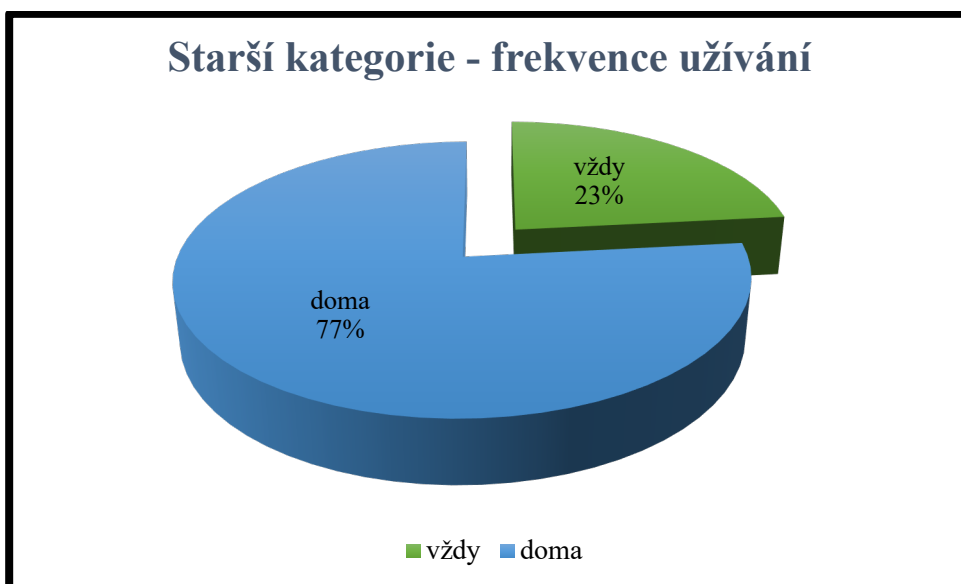
Graf č. 15

Graf č. 16

Graf č. 17

Mluva rodičů a prarodičů

Další oblastí výzkumu byli rodiče a prarodiče respondentů a jejich užívaná mluva. Celkově 99 respondentů (52 %) uvedlo, že alespoň jeden z jejich rodičů mluví či mluvil hanácky, zbývajícím počtem, tedy 90 respondentů (48 %) napsalo, že ani jeden z jejich rodičů neužíval toto nářečí. Zde se výzkum zaměřoval detailněji na kontrast mezi uživateli nářečí a ostatními respondenty a mluvou jejich rodičů. Bylo zjištěno, že co se týče uživatelů hanáckého nářečí, 79 (98 %) z nich má či mělo alespoň jednoho rodiče mluvícího hanácky, jen u 2 uživatelů (2 %) ani jeden z rodičů hanácky nemluví/nemluvil.

Z dat též vyplývá, že z celkového počtu 99 respondentů, kteří mají/měli alespoň 1 rodiče mluvícího hanácky, je 79 (80 %) také uživateli tohoto nářečí.

Naopak u ostatních respondentů bylo možné pozorovat, že 20 (19 %) z nich má či mělo alespoň jednoho rodiče mluvícího hanácky a 88 respondentů (81 %) uvedlo, že ani jeden z rodičů neužívá/neužíval toto nářečí. Tato zjištěná skutečnost existence jedinců, u nichž alespoň jeden z rodičů užívá/užíval hanácké nářečí, ale oni samotní uživateli nejsou, se stala předmětem pro další zkoumání, které je prezentováno níže v rámci kvalitativního šetření.

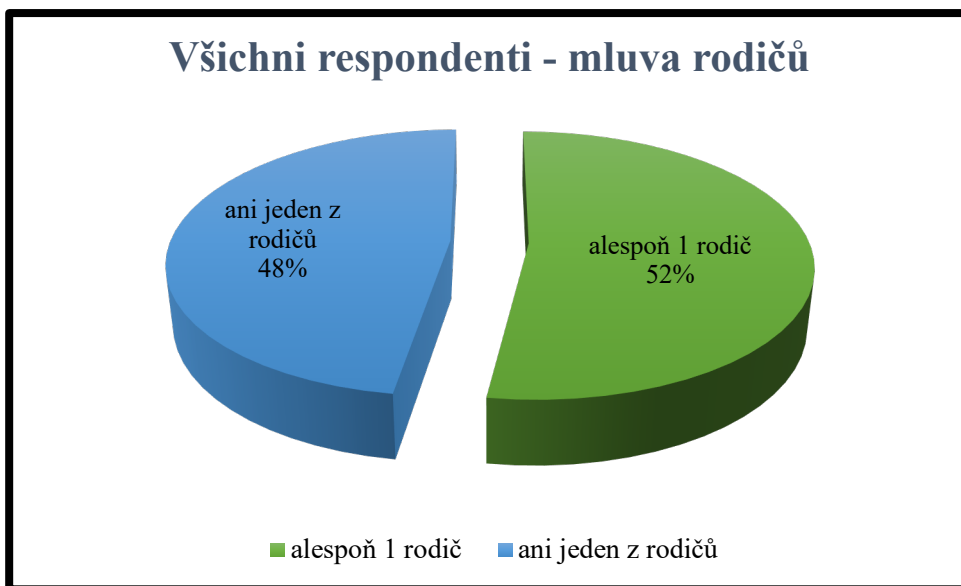
Tabulka č. 6

rodiče	alespoň 1 rodič	ani jeden z rodičů
všichni respondenti	99	90

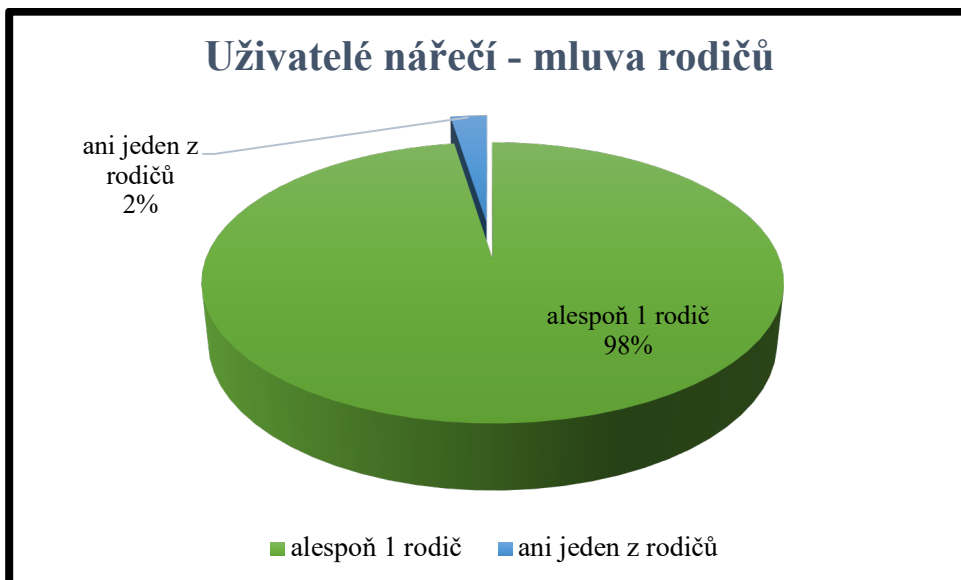
Tabulka č. 7

Mluva rodičů	alespoň 1 rodič	ani jeden z rodičů
uživatelé nářečí	79	2
ostatní respondenti	20	88

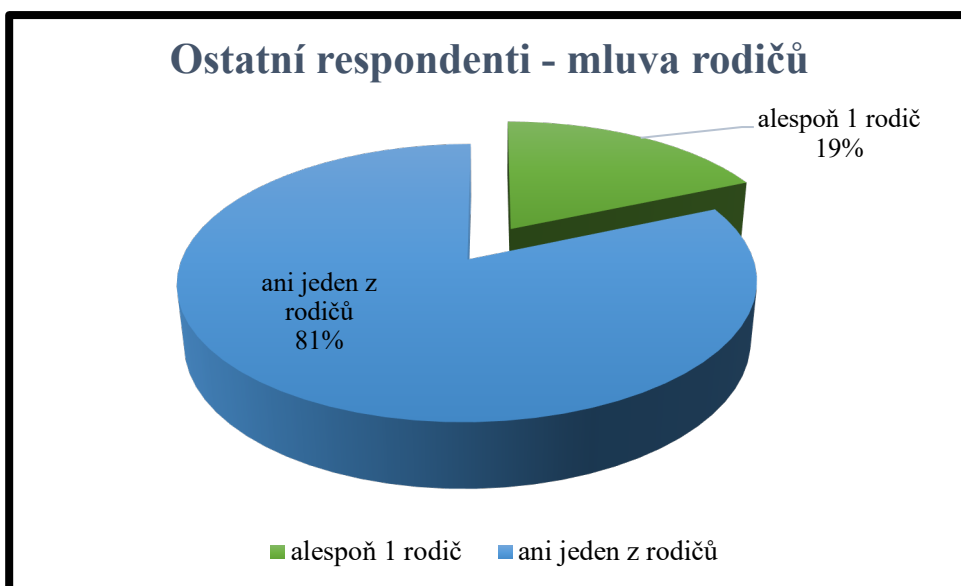
Graf č. 18

Graf č. 19

Graf č. 20

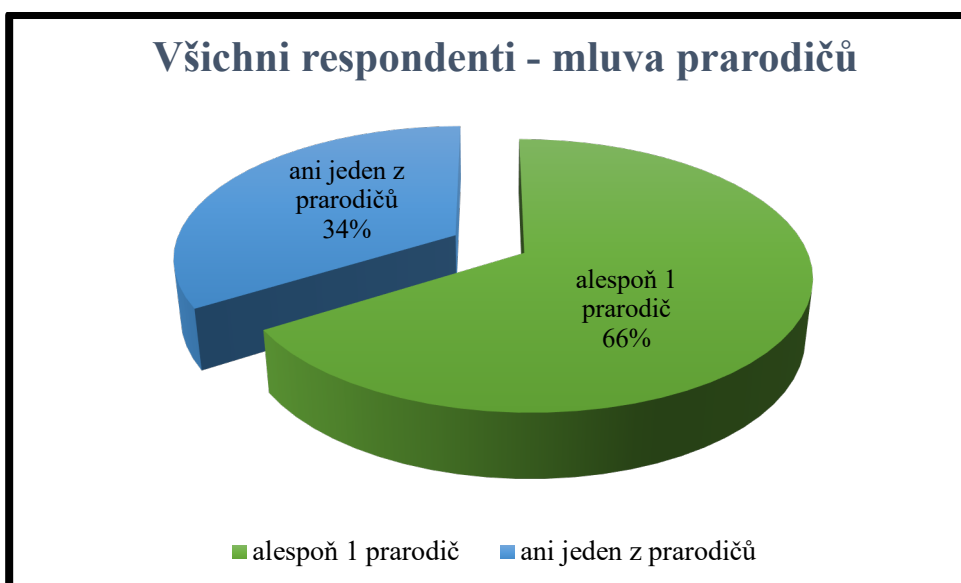

Poslední část, která se dotýká osobních/rodinných informací respondentů, se věnuje mluvě prarodičů. Z celkového počtu 189 respondentů jich 125 (66 %) uvedlo, že alespoň jeden z jejich prarodičů užíval hanácké nářečí, 64 (34 %) napsalo, že ani jeden z jejich prarodičů nebyl uživatelem tohoto nářečí.

Tabulka č. 8

prarodiče	alespoň 1 prarodič	ani jeden z prarodičů
všichni respondenti	125	64

Graf č. 21

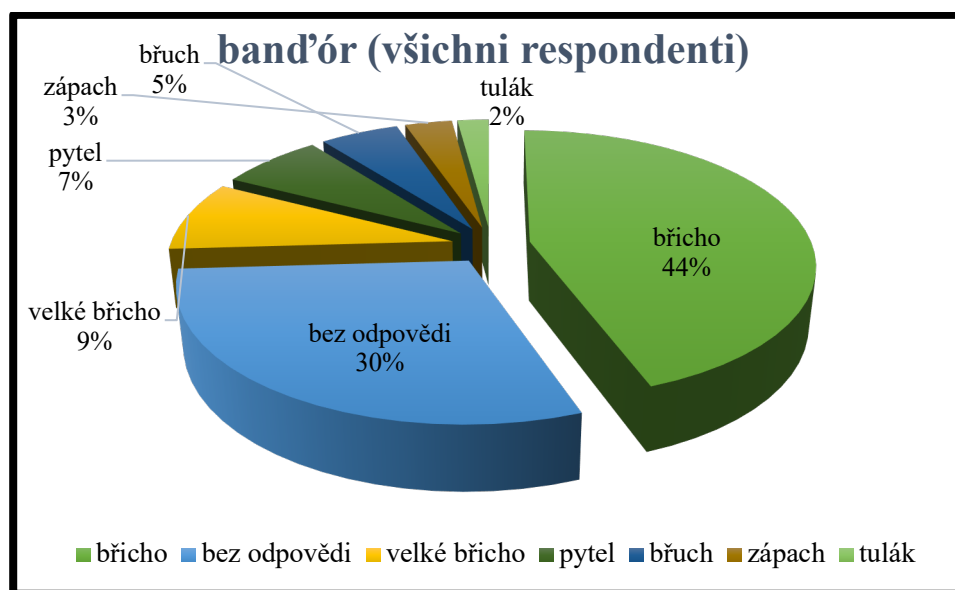
4.2.3.2 Pasivní znalost hanáckého nářečí

V následující části bylo zjišťováno, jaká je pasivní znalost hanáckých ekvivalentů u zkoumaného vzorku. Respondenti měli za úkol přeložit 10 hanáckých výrazů do spisovné češtiny. Pokud respondent nechal místo pro odpověď prázdné, byla tato možnost analyzována jako „bez odpovědi“. Jak už bylo avizováno výše, slova byla vybrána na základě zkoumání terénu jako výrazy, které se v dnešní době frekventovaně užívají a dotýkají se každodenního života. U každého výrazu jsou nejprve uvedeny všechny různé možnosti překladu, které byly zaznamenány, poté se hodnotí celková úspěšnost překladu a úspěšnost obou věkových kategorií. Na konci této části je uveden i obecný souhrn zajímavých dat. Za správné odpovědi se považují pouze výrazy uvedené za hanáckým slovem v závorce, ostatní jsou buďto nespisovné či neodpovídají danému významu. Součástí je také celkový souhrn pasivní znalosti hanáckého nářečí obyvatel zkoumané oblasti.

1. band'ór (spisovně „břicho“, popřípadě „velké břicho“)

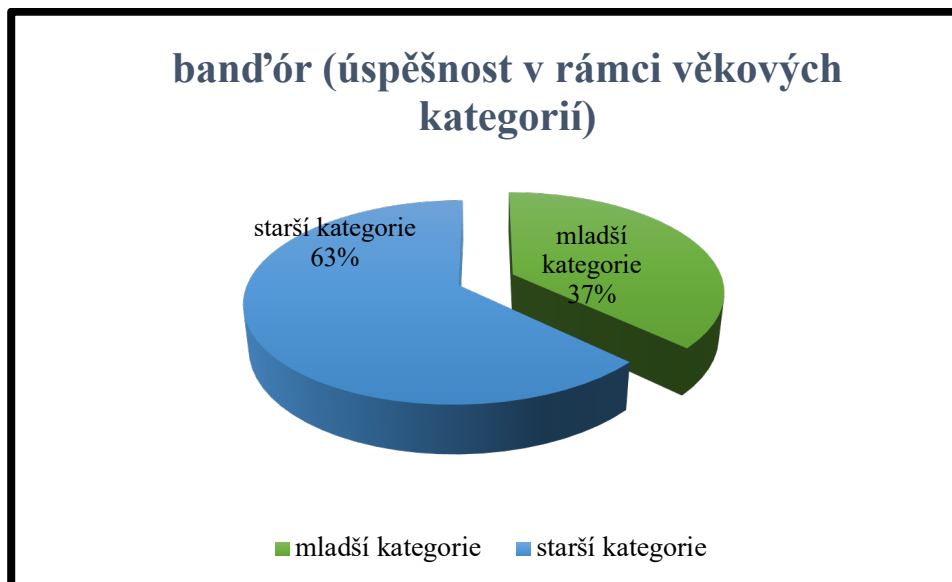
Nejčastěji vybraným ekvivalentem bylo slovo „břicho“, které zvolilo 84 (44 %) respondentů. Druhou nejčastější variantou bylo vynechání odpovědi, konkrétně u 56 respondentů (30 %). Další možnosti byly „velké břicho“ (16 respondentů, 9 %), „pytel“ (13 respondentů, 7 %), „břuch“ (10 respondentů, 5 %), „zápach“ (6 respondentů, 3 %), „tulák“ (4 respondenti, 2 %).

Graf č. 22

Celkově odpovědělo správně 100 respondentů (53 %). Z mladší věkové kategorie to bylo 37 respondentů, 63 z kategorie starší.

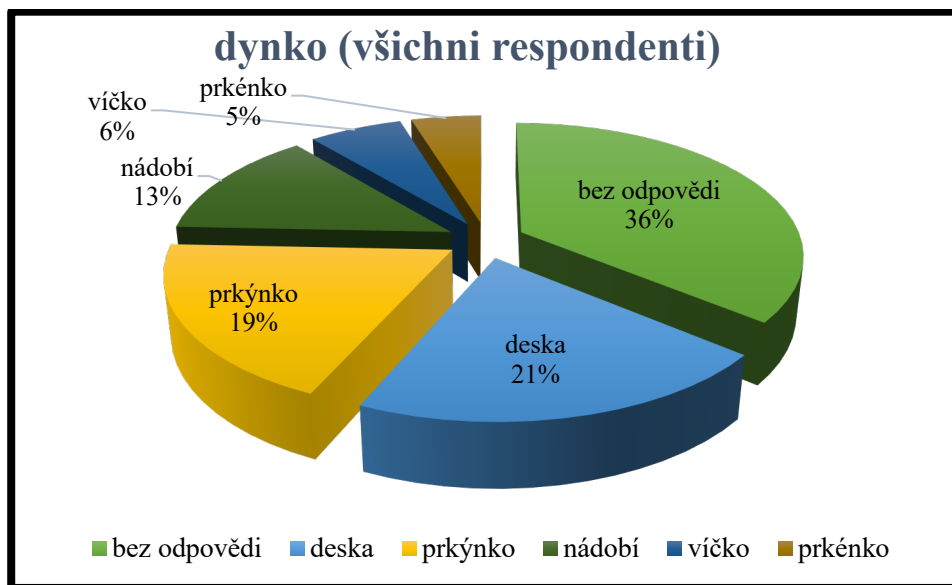
Graf č. 23

2. dynko (spisovně „prkénko, prkýnko“, popřípadě i „(kuchyňská) deska“)

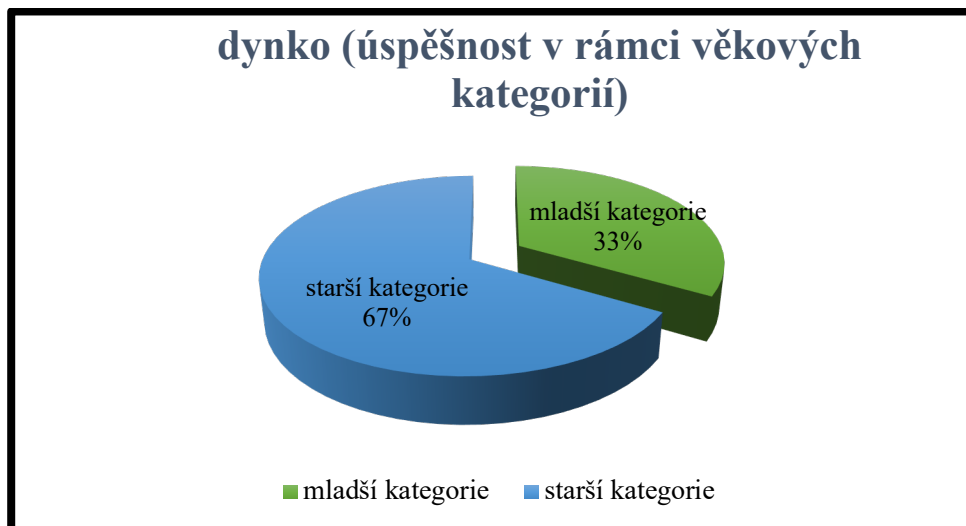
Nejčastěji nechávali respondenti tuto kolonku bez odpovědi, celkově tedy 68 jedinců (36 %). Druhou nejčastější odpověď, tzn. „deska“, zvolilo dalších 39 (21 %). Další častá odpověď byla prkýnko, s 36 respondenty (19 %). Ostatní volili možnosti jako „nádobí“ (25 respondentů, 13 %), „víčko“ (12 respondentů, 6 %) a „prkénko“ (9 respondentů, 5 %).

Graf č. 24

Celkově správnou odpověď zvolilo 84 respondentů (45 %). V mladší kategorii bylo úspěšných 28 respondentů, ve starší poté 56.

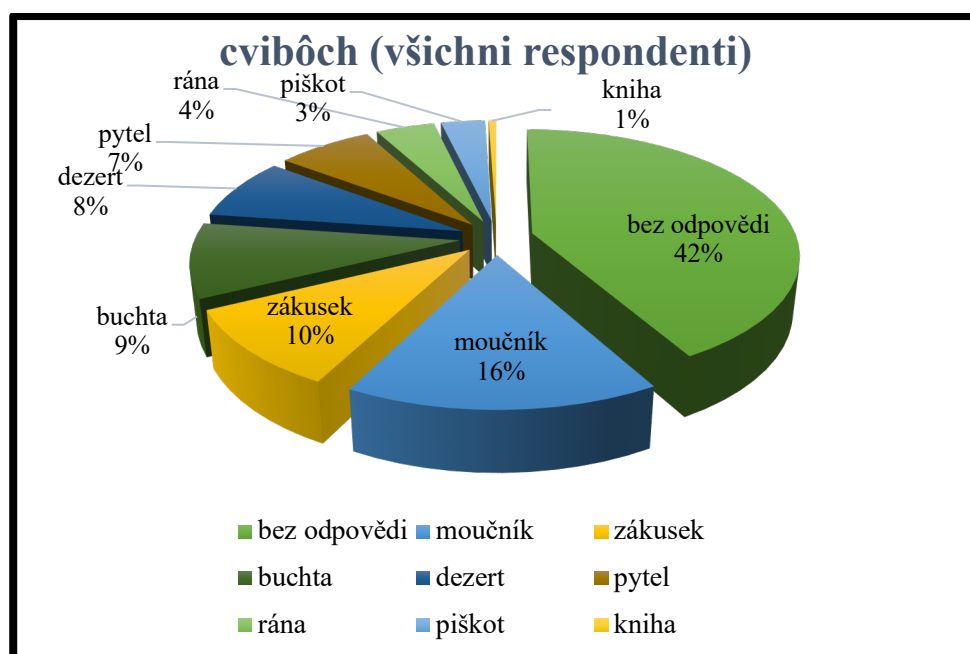
Graf č. 25

3. cvibôch (spisovně „*moučník z piškotového těsta*“, popřípadě tedy i „*buchta, dezert, moučník, piškot, zákusek*“ apod.)

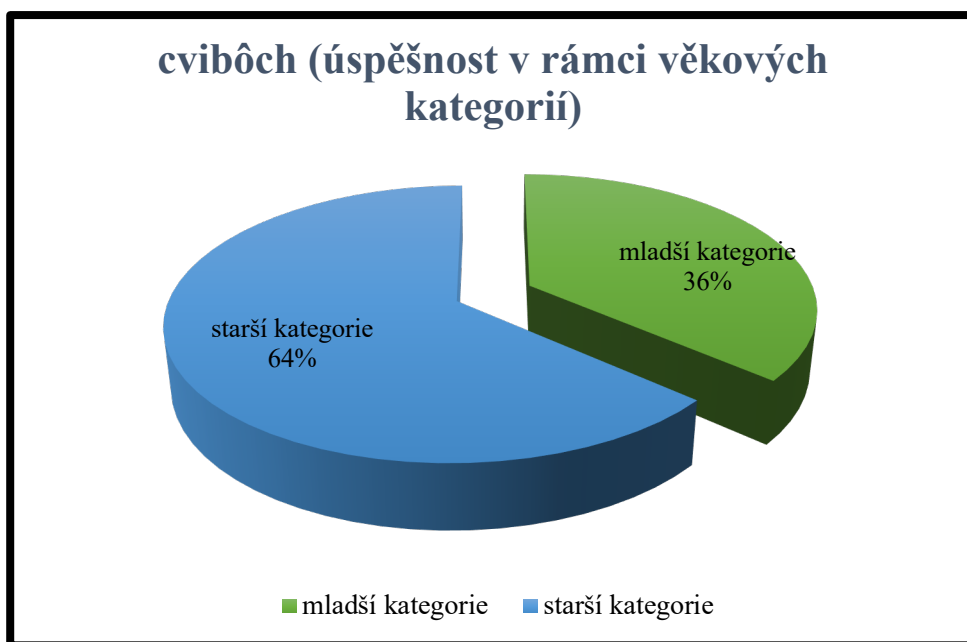
Opět nejčastěji nechávali respondenti otázku nezodpovězenou, celkově tak učinilo 79 jedinců (42 %). Druhou nejčastější možností byla odpověď „*moučník*“, tu vybralo 30 respondentů (16 %), třetí poté „*zákusek*“ s 19 respondenty (10 %). Další zaznamenané překlady byly „*buchta*“ (18 respondentů, 9 %), „*dezert*“ (15 respondentů, 8 %), „*pytel*“ (13 respondentů, 7 %), „*rána*“ (8 respondentů, 4 %), „*piškot*“ (6 respondentů, 3 %) a „*kniha*“ (1 respondent, 1 %).

Graf č. 26

Správnou odpověď zvolilo 88 respondentů (46 %) z celkových 189. V mladší kategorii tak učinilo 32 respondentů, ve starší kategorii poté 56.

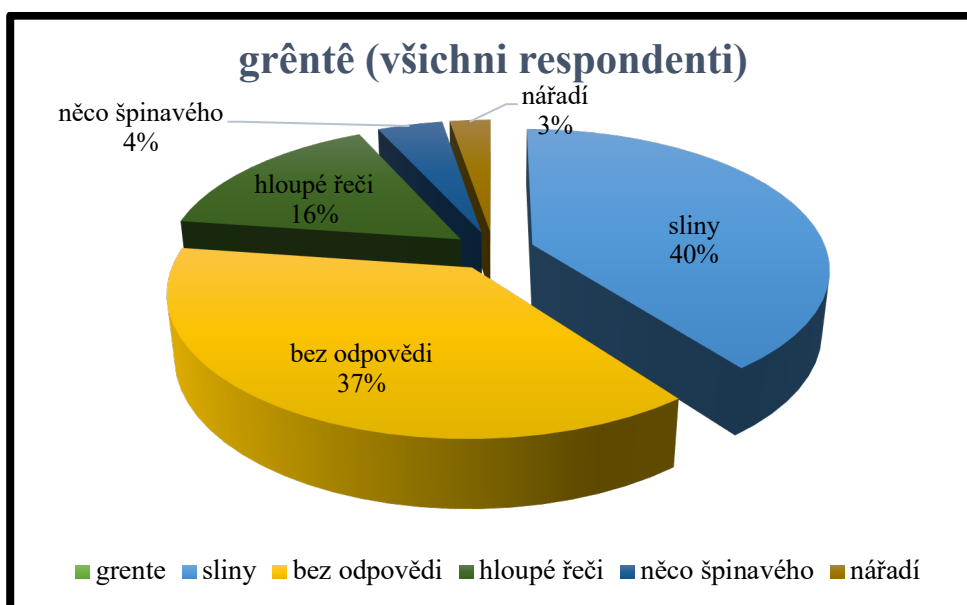
Graf č. 27

4. grêntê (spisovně „sliny“, popřípadě přeneseně i „hloupé, nevhodné či nemístné řeči, poznámky“ apod.)

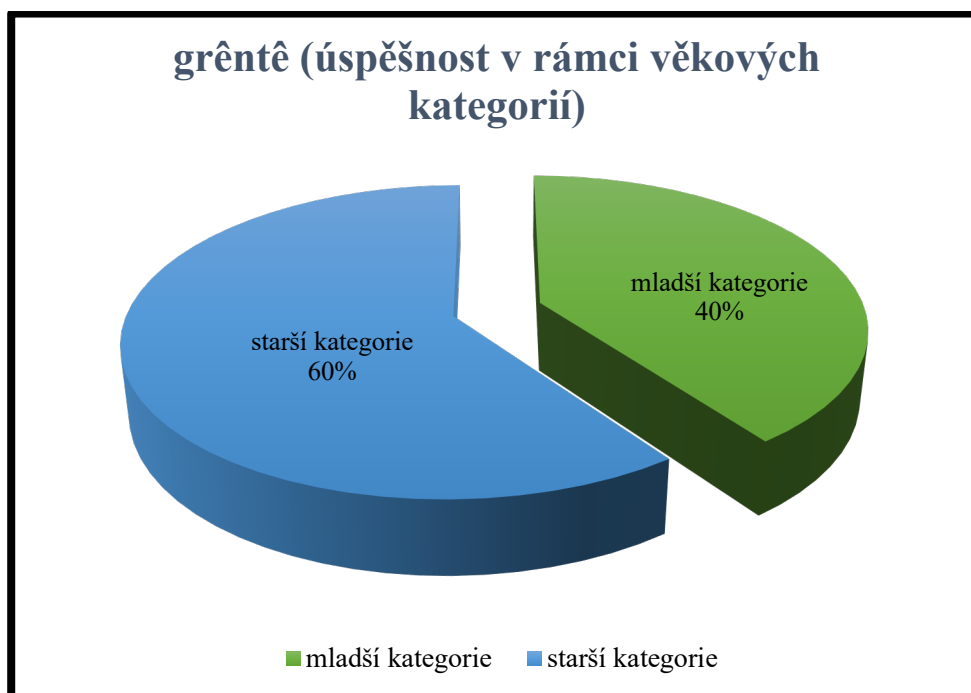
V rámci této odpovědi volili respondenti nejčastěji výraz „sliny“ (75, 40 %). Druhá nejčastější možnost byla „bez odpovědi“. Další varianty byly „hloupé řeči“ (30 respondentů, 16 %), „něco špinavého“ (8 respondentů, 4 %) a „nářadí“ (5 respondentů, 3 %).

Graf č. 28

Celková úspěšnost byla 56 % (105 respondentů). V mladší kategorii zvolilo správný ekvivalent 42 respondentů, ve starší 63.

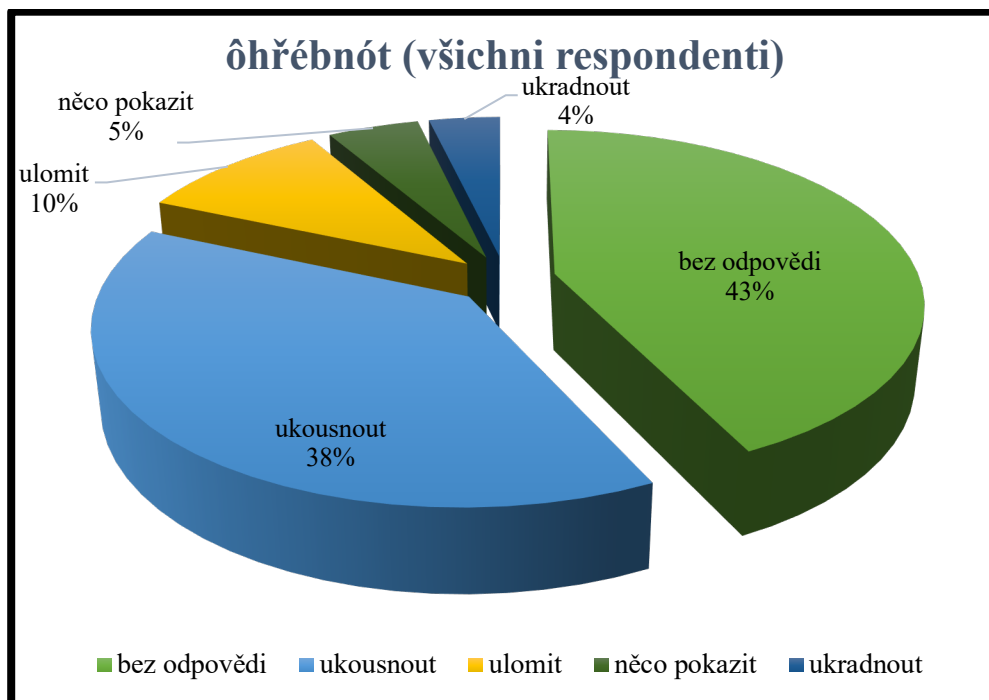
Graf č. 29

5. ôhřébnôt (spisovně „ukousnout“)

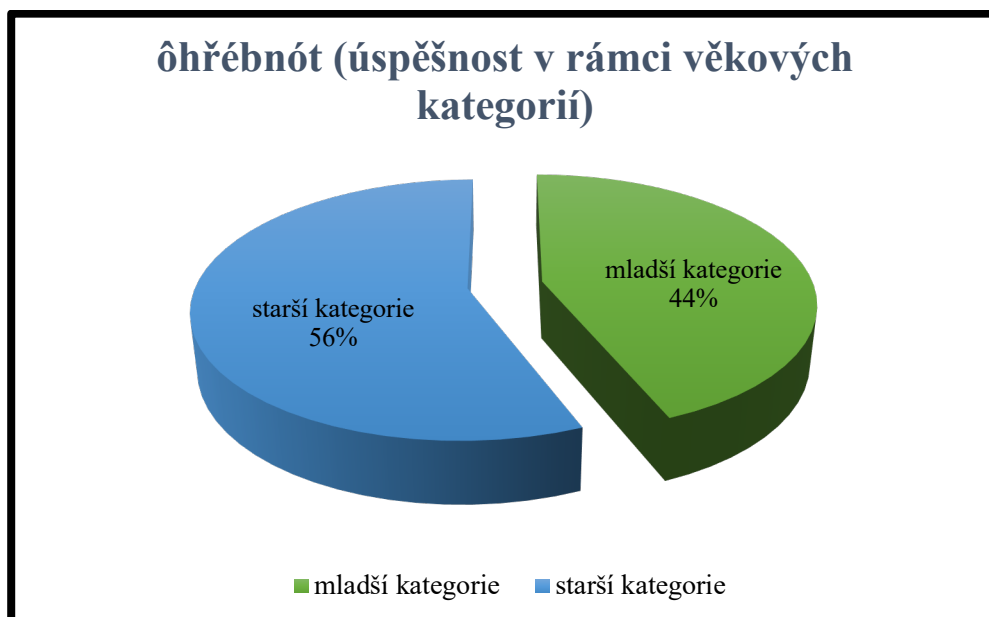
Nejčastěji nechávali respondenti tuto otázku nezodpovězenou, konkrétně tomu tak bylo u 81 jedinců (43 %). Druhou nejčastější možností byla varianta „ukousnout“, kterou vybralo 73 respondentů (38 %). Mezi další varianty patřily možnosti jako „ulomit“ (19 respondentů, 10 %), „něco pokazit“ (9 respondentů, 5 %) a „ukradnout“ (7 respondentů, 4 %).

Graf č. 30

Celkově bylo úspěšných 73 respondentů (38 %). V mladší kategorii vybralo správnou variantu 32, ve starší 41 respondentů.

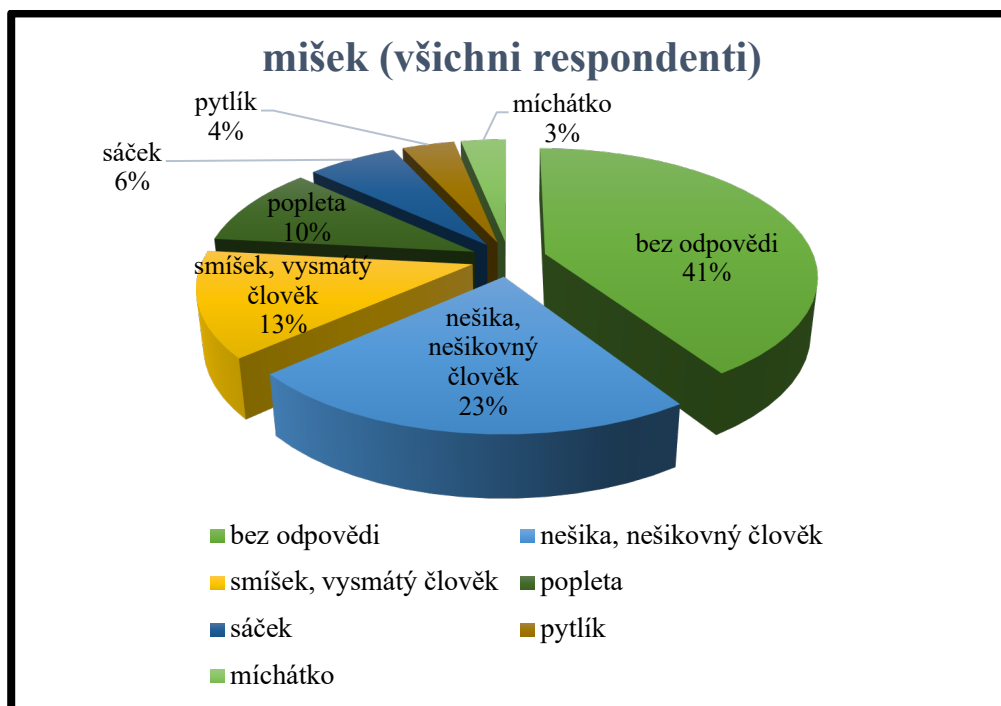
Graf č. 31

6. mišek (spisovně „*sáček, pytlík*“, přeneseně poté i „*popleta, nešika, nešikovný člověk*“ apod.)

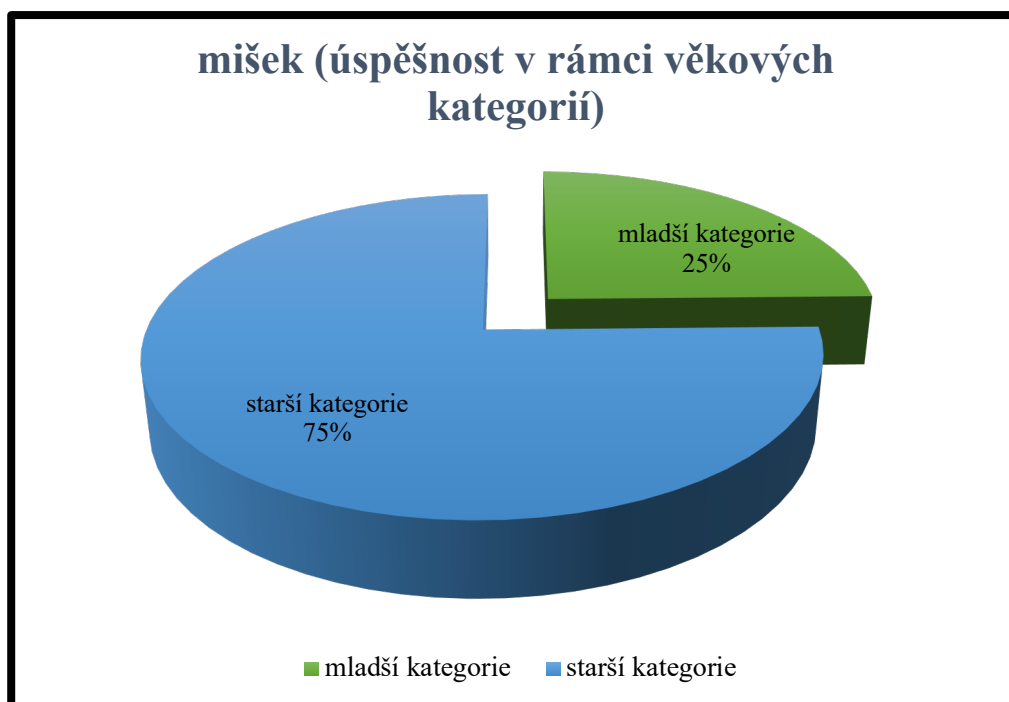
Stejně jako tomu bylo u otázky předchozí, nechávali nejčastěji respondenti kolonku bez odpovědi, celkově 77 (41 %). Druhá nejfrekventovanější možnost byla „*nešika, nešikovný člověk*“ se 43 respondenty (23 %). Třetí nejčastější, ač nesprávná varianta, byla „*smíšek, vysmátý člověk*“, kterou zvolilo 25 respondentů (13 %). Další překlady zněl následovně „*popleta*“ (19 respondentů, 10 %), „*sáček*“ (12 respondentů, 6 %), „*pytlík*“ (7 respondentů, 4 %), „*míchátko*“ (6 respondentů, 3 %).

Graf č. 32

V případě tohoto hanáckého výrazu zvolilo správnou odpověď 43 % celku, tudíž 81 respondentů. Do mladší kategorie jich spadá 20, do starší poté 61.

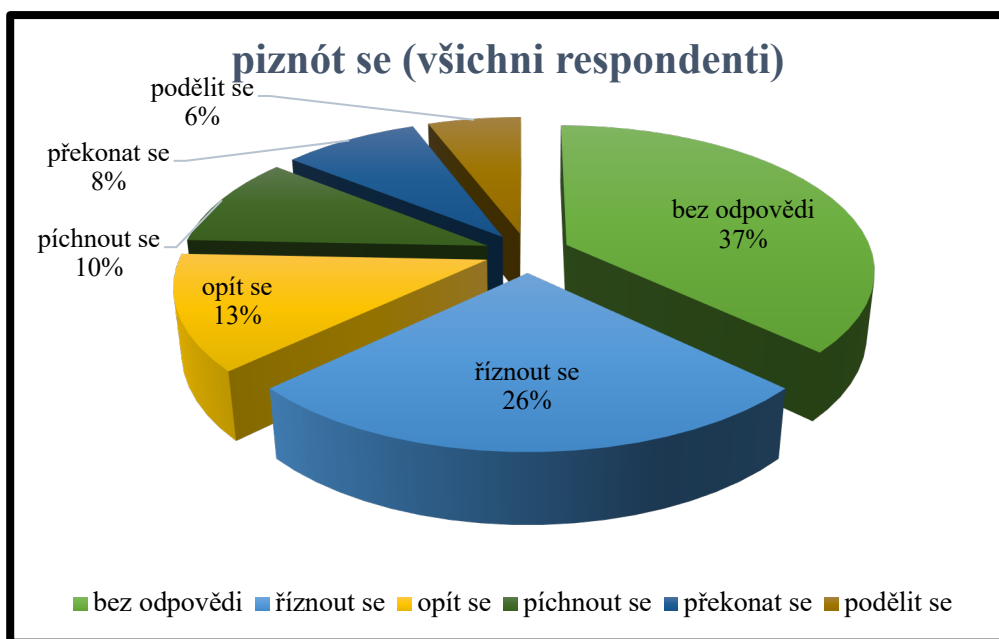
Graf č. 33

7. **piznót se** (spisovně „říznout se, píchnout se“)

Nejvíce respondentů, tudíž 70 (37 %) z celkového počtu nechalo otázku nezodpovězenou. Nejčastější zvolenou variantou byl poté ekvivalent „říznout se“, který napsalo 49 respondentů (26 %). Další, ač nesprávnou možností, bylo sloveso „opít se“ s celkově 24 respondenty (13 %). Jiné zvolené možnosti dále byly „píchnout se“ (19 respondentů, 10 %), „překonat se“ (16 respondentů, 8 %) a „podělit se“ (11 respondentů, 6 %).

Graf č. 34

Celkově zvolilo správný ekvivalent 68 respondentů (36 %). V mladší kategorii bylo úspěšných pouze 19 jedinců, ve starší poté 49.

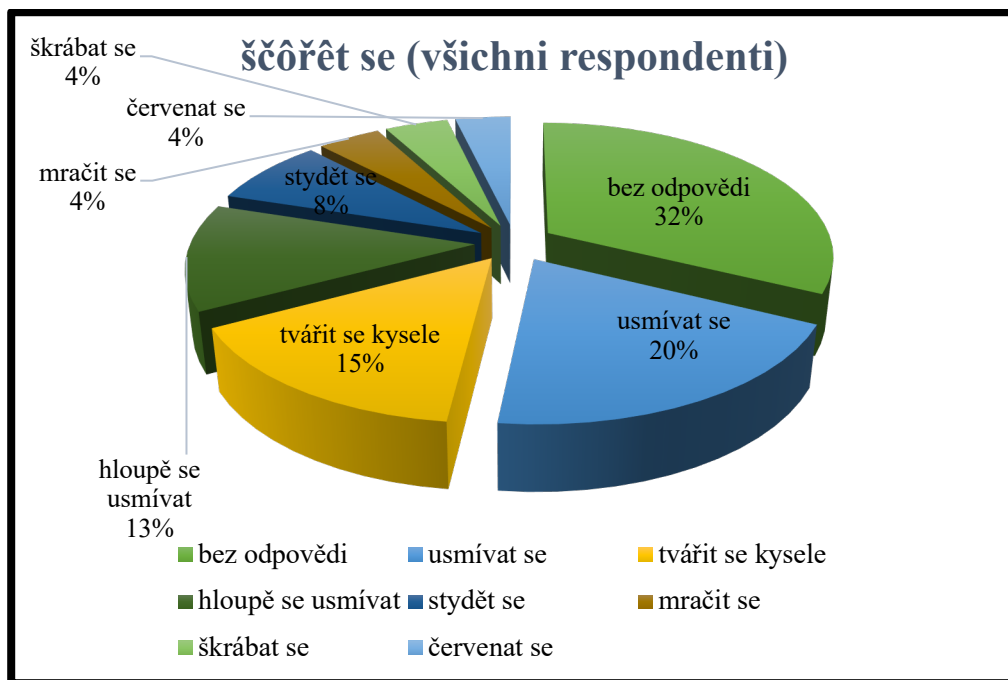
Graf č. 35

8. šcôřêt se (spisovně „*usmívat se, potutelně/hloupě se usmívat*“)

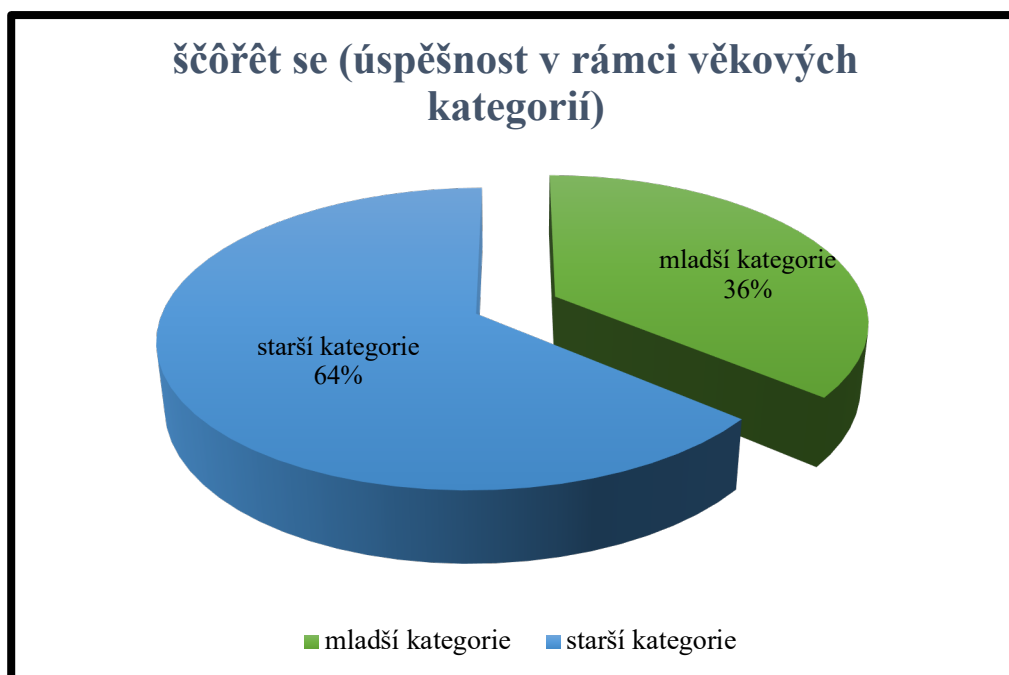
U tohoto výrazu bylo opět zjištěno, že největší část respondentů, tzn. 61 (35 %) z nich, nepřišla s žádnou možnou variantou k zadanému slovu. Dalších 37 jedinců (21 %) uvedlo jako odpověď ekvivalent „*usmívat se*“, následovala možnost „*tvářit se kysele*“ s 29 respondenty (17 %). Jiné varianty byly „*hloupě se usmívat*“ (24 respondentů, 14 %), „*stydět se*“ (15 respondentů, 8 %), „*mračit se*“ (8 respondentů, 4 %), „*červenat se*“ (8 respondentů, 4 %) a „*škrábat se*“ (7 respondentů, 4 %).

Graf č. 36

Úspěšných bylo 61 z celkového počtu 189 respondentů. V mladší kategorii správně odpovědělo 22 tázaných, do starší jich spadalo 39.

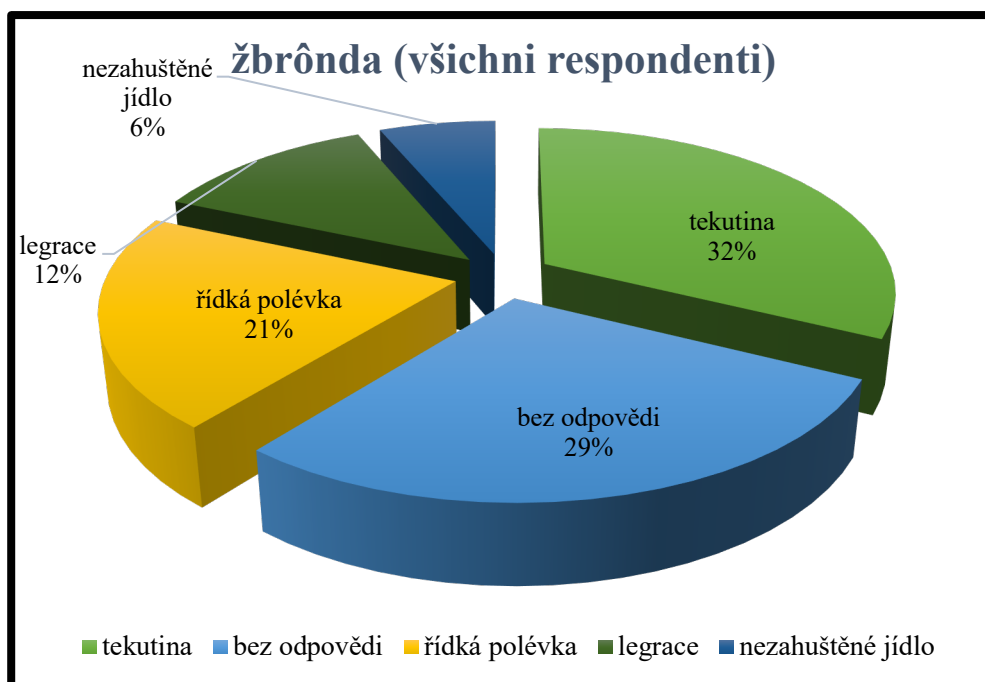
Graf č. 37

9. žbrônda (spisovně „*tekutina*“, také i přímo „*tekutá, nezahuštěná polévka/pokrm*“)

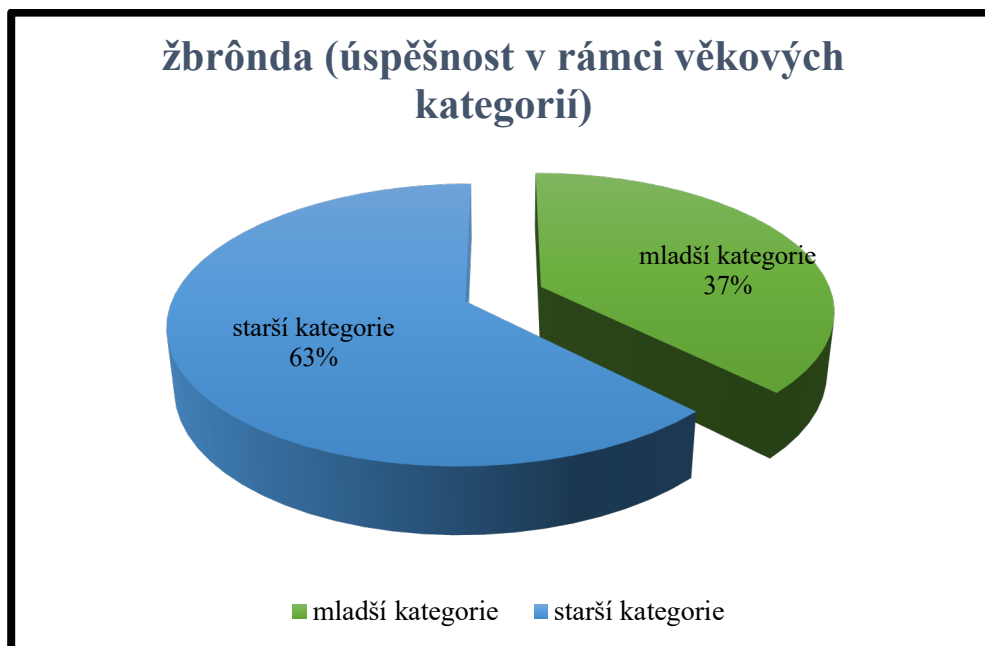
V případě této otázky byla první správná varianta „*tekutina*“ a zvolilo ji celkově 61 respondentů (32 %). Dalších 54 jedinců (29 %) nechalo tuto otázku nezodpovězenou. Třetí možnost byla zaznamenána jako „*řidká polévka*“ se 39 respondenty (21 %). Další alternativy byly „*legrace*“ (23 respondentů, 12 %) a „*nezahuštěné jídlo*“ (12 respondentů, 6 %).

Graf č. 38

Celková úspěšnost byla 59 %, tzn. 112 respondentů. V mladší kategorii vybralo správný ekvivalent 42 jedinců, ve starší kategorii poté 70.

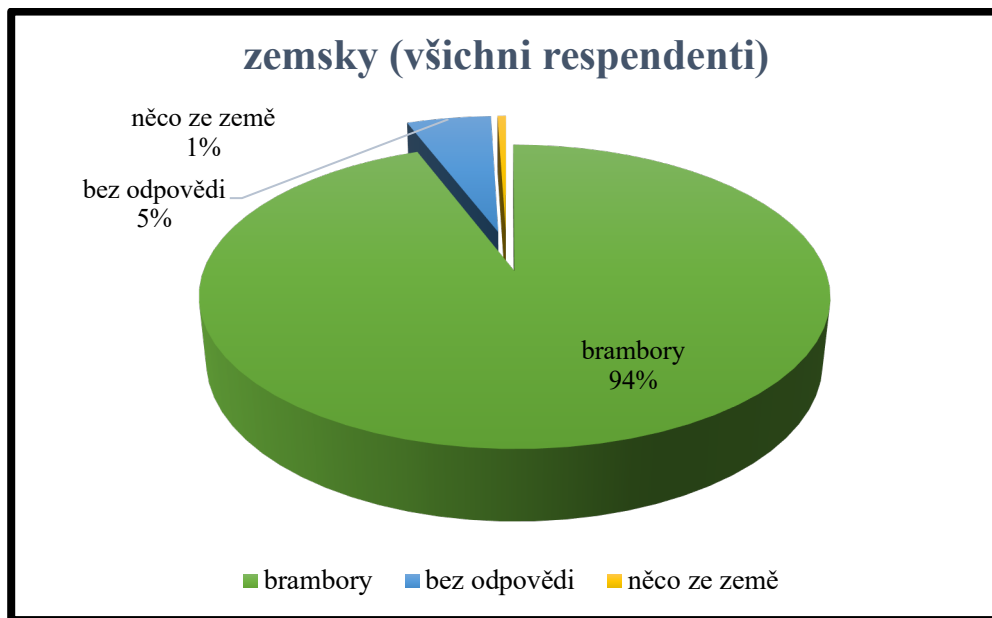
Graf č. 39

10. zemsky (spisovně „brambory“)

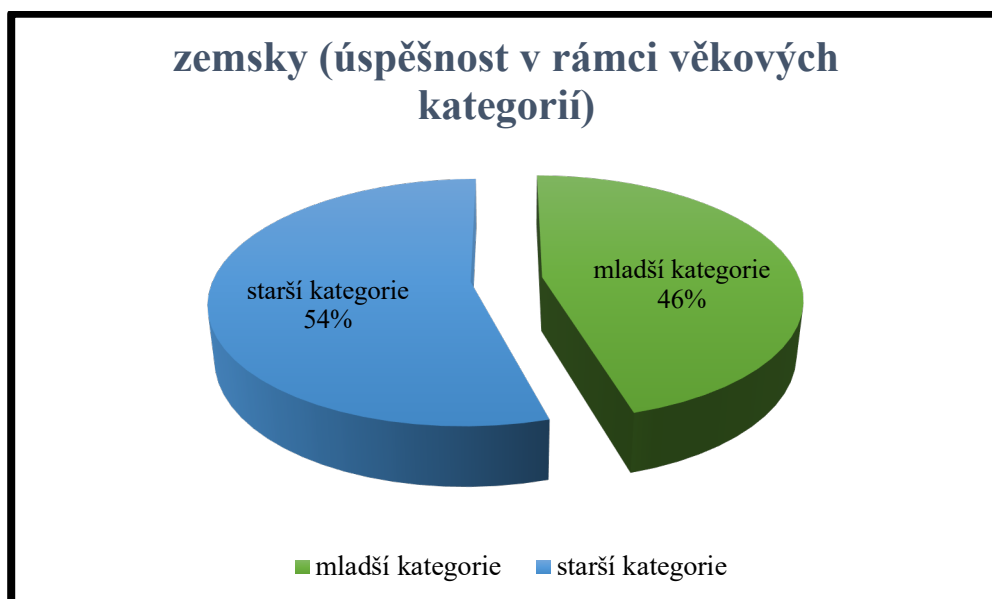
V případě poslední otázky odpovědělo celkem 178 respondentů (94 %) možností „brambory“. Následovaly pouze dvě další varianty – „bez odpovědi“ (10 respondentů, 5 %) a „něco ze země“ (1 respondent, 1 %).

Graf č. 40

Celkově správně odpovědělo 178 respondentů (94 %). V mladší kategorii tak učinilo 81 respondentů, ve starší poté 97.

Graf č. 41

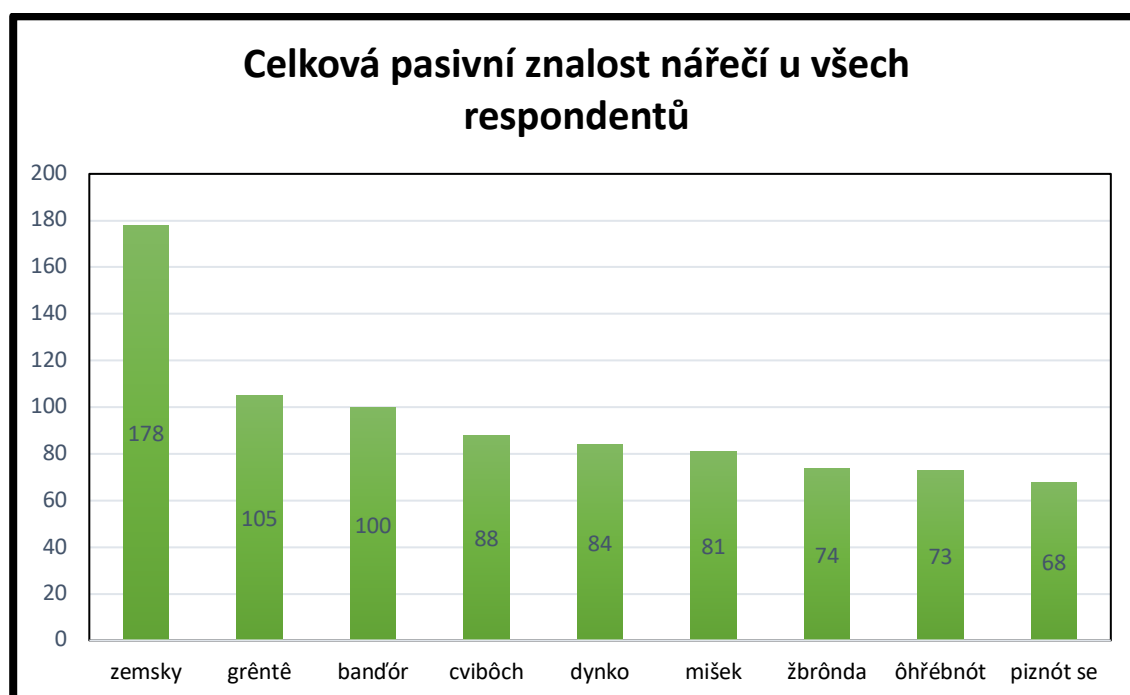

V rámci úkolu č. 1, který se věnoval pasivní znalosti nářečí, bylo zaznamenáno 26 (13, 7 %) z celkového počtu 189 respondentů, kteří znali ekvivalent pro všech 10 hanáckých výrazů, tudíž jejich úspěšnost byla 100 %. Na druhou stranu bylo zjištěno, že pouze 1 respondent (0, 5 %) si neporadil ani s jedním zadaným slovem (tzn. úspěšnost 0 %).

Úspěšnost celého reprezentativního vzorku v tomto úkolu byla 38, 8 %.

Nejčastěji správně přeložené slovo bylo „zemáky“, které vhodně přeložilo 178 respondentů. Dalším slovem byl výraz „grěntě“ s celkově 105 úspěšnými řešiteli. Třetím nejčastěji správně přeloženým slovem bylo „band’ór“, které správně přeložilo 100 respondentů. Naopak slovo s nejméně zaznamenanými správnými překlady je sloveso „piznót se“ s pouhými 68 respondenty z celkového počtu 189.

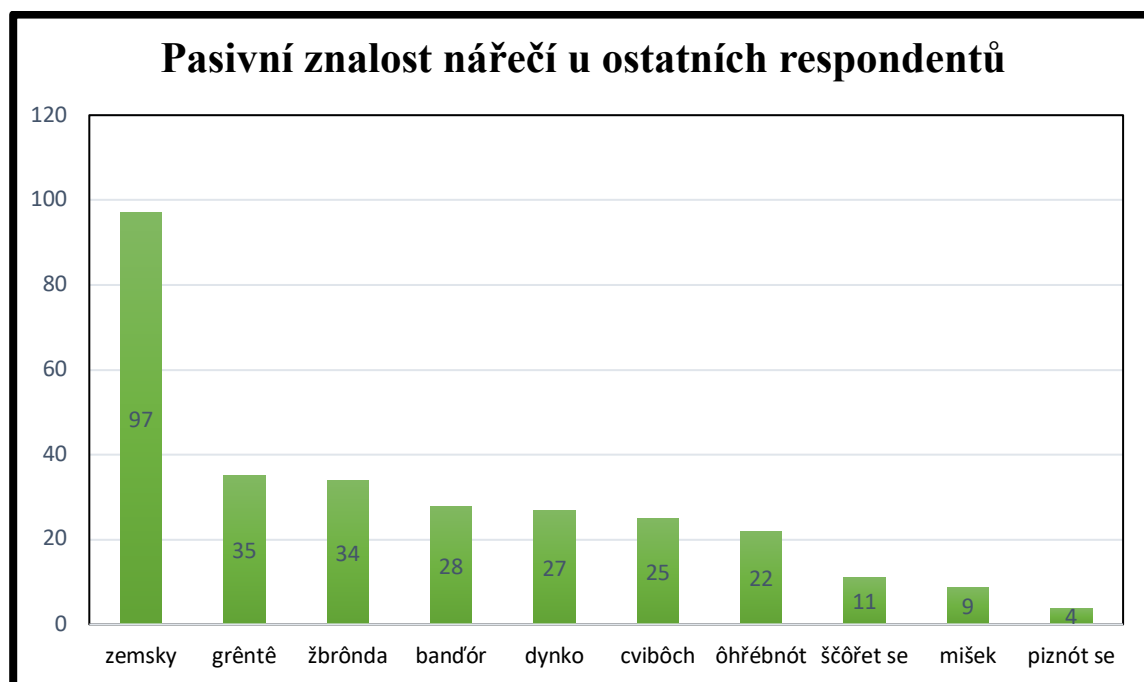
Graf č. 42

Dále bylo zkoumáno, zdali je možné sledovat pasivní znalost hanáckého nářečí i u ostatních respondentů, tzn. těch, kteří hanáčtinu neužívají. Celková úspěšnost ostatních respondentů byla 18, 1 %. Slovo, které se správně přeložilo nejvíce ostatních respondentů, tzn. 97 (89, 8 %), bylo „zemsky“. Naopak nejméně ostatních respondentů vhodně přeložilo slovo „piznót se“, celkově byli zaznamenáni pouze 4 (3, 7 %).

Nezanedbatelný počet ostatních respondentů, kteří byli úspěšní, lze sledovat i u dalších výrazů. Některé výrazy je totiž možné zaslechnout v pozměněné formě i v jiných nářečích, hovorové češtině či nespisovné sféře českého jazyka, např. „žbrônda“ – „žbrunda“, „band'ór“ – „panděro“ nebo „cvibôch“ – „buchta“.

Graf č. 43

4.2.3.3 Aktivní znalost hanáckého nářečí

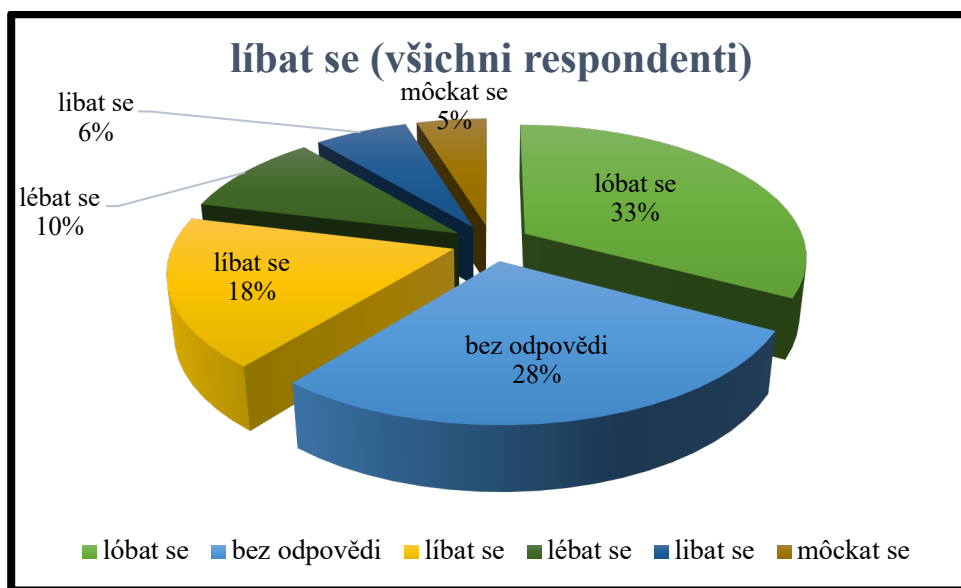
Prostřednictvím úkolu č. 2 bylo zjišťováno, jaká je aktivní znalost hanáckých ekvivalentů u zkoumaného vzorku. Respondenti měli za úkol napsat ke 5 výrazům uvedených ve spisovné češtině odpovídající hanácký ekvivalent. Stejně jako tomu bylo u úkolu předchozího, pokud nechal respondent otázku nezodpovězenou, byla tato možnost zaznamenána jako „bez odpovědi“. Analýza dat probíhala též stejně jako v rámci úkolu číslo 1, nejprve byly rozebrány jednotlivé výrazy a jejich zaznamenané překlady, poté byla prezentována celková úspěšnost a neúspěšnost obou věkových kategorií. Na konci kapitoly je uveden obecný souhrn zajímavých výsledků. Správný ekvivalent je uveden za výrazem v závorce, ostatní jsou opět považovány za nesprávné (ať už z mluvnického či významového hlediska).

Ve většině případů byla slova zaznamenána tak, jak znějí, pro větší přesnost jsou uváděna i s potřebnými znaky upravujícími výslovnost („baroška/ barôška“).

11. líbat se (hanácky „lóbat se“)

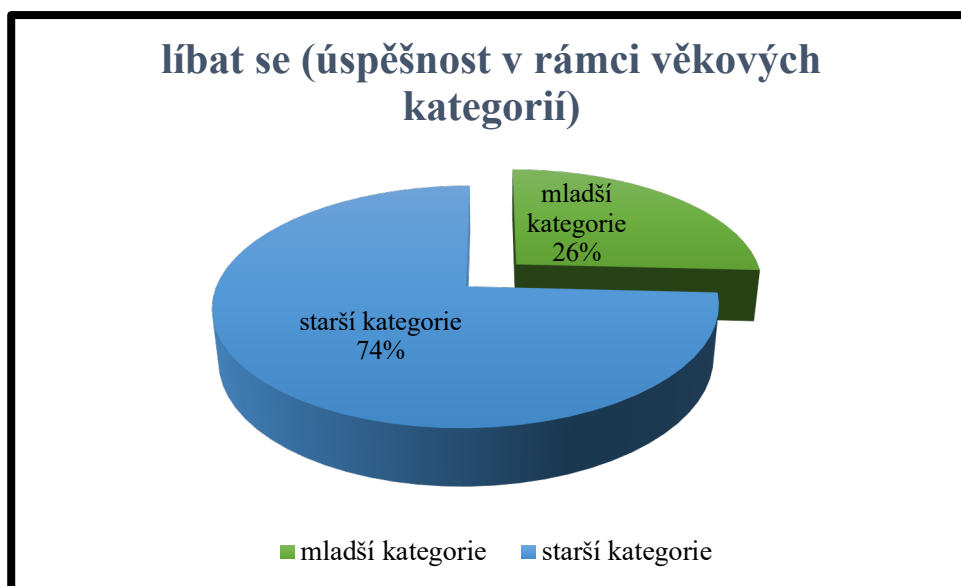
Největší procentuální zastoupení bylo zjištěno u správného ekvivalentu „lóbat se“, který uvedlo celkově 62 respondentů (33 %). Následujících 53 dotázaných (28 %) tuto otázku nezodpovědělo a 34 (18 %) zachovalo variantu „líbat se“. Mezi další odpovědi patřily výrazy „lébat se“ (19 respondentů, 10 %) „libat se“ s 12 respondenty (6 %) a „môckat se“, který uvedlo 9 dotázaných (5 %).

Graf č. 44

Z celkového počtu 189 respondentů bylo zjištěno, že 62 (37 %) zná správný ekvivalent k tomuto výrazu. Z mladší kategorie to bylo 16 jedinců, ze starší poté 46.

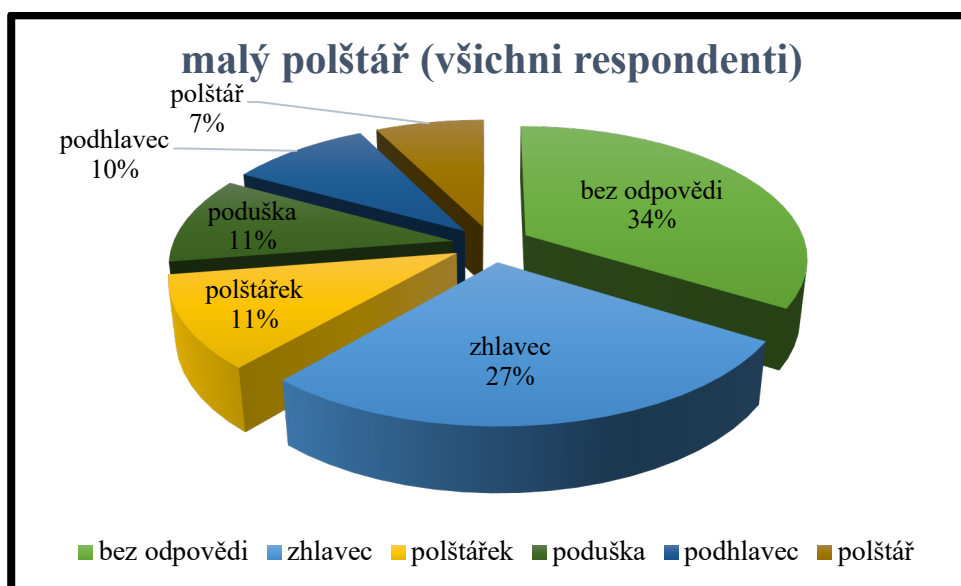
Graf č. 45

12. malý polštář (hanácky „zhlavec“)

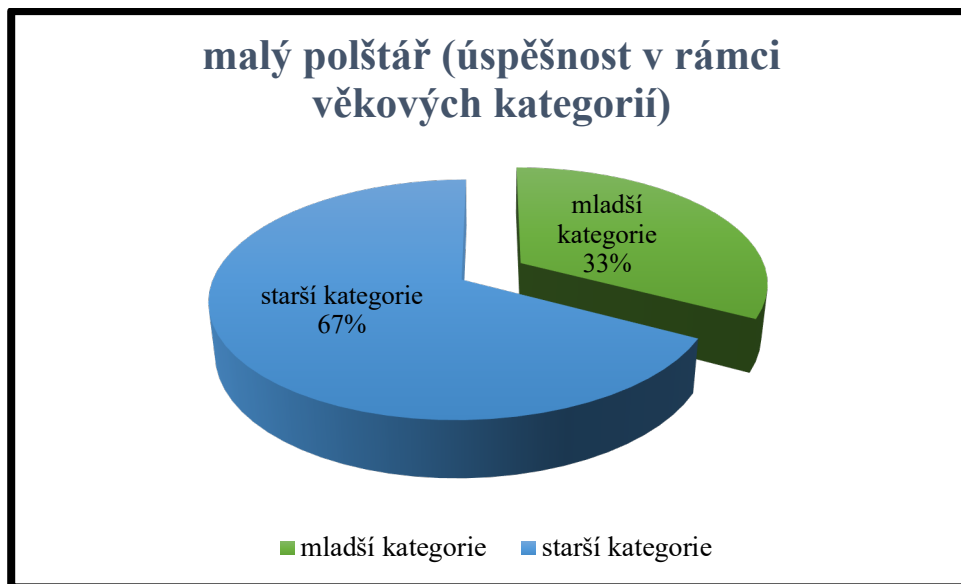
Bylo zjištěno, že 64 dotázaných (34 %) nezná žádný ekvivalent k tomuto výrazu. Nejčastěji uvedeným slovem, které bylo zároveň považované jako správně přeložené, byl „zhlavec“, který uvedlo 52 respondentů (27 %). Mezi další odpovědi patřily „polštářek“ (21 respondentů, 11 %), „poduška“ (20 respondentů, 11 %), „podhlavec“ (18 respondentů, 10 %) a „polštář“ (14 respondentů, 7 %).

Graf č. 46

Správný hanácký ekvivalent bylo schopno napsat 52 respondentů (27 %). Z mladší kategorie bylo úspěšných řešitelů 17, ze starší kategorie 35.

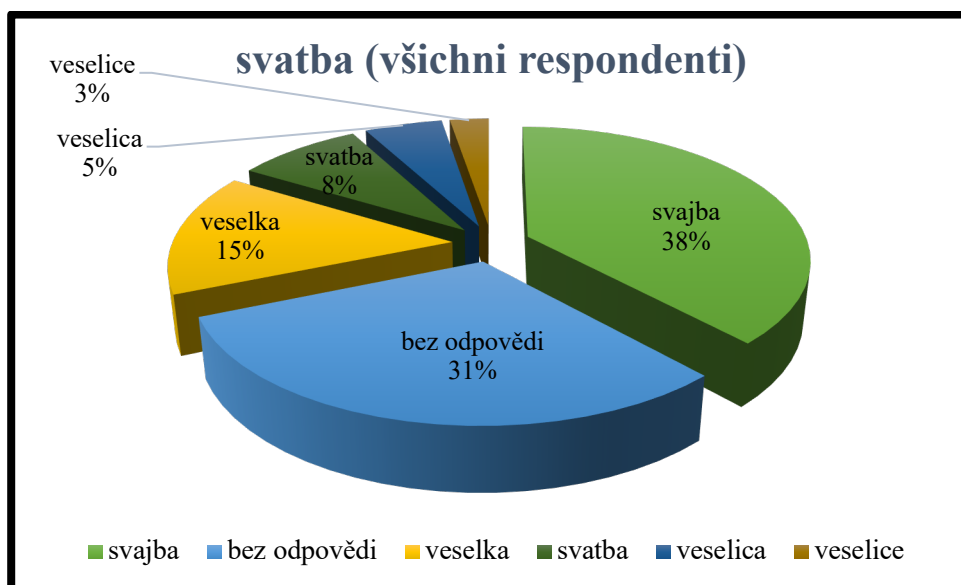
Graf č. 47

13. svatba (hanácky „svajba“)

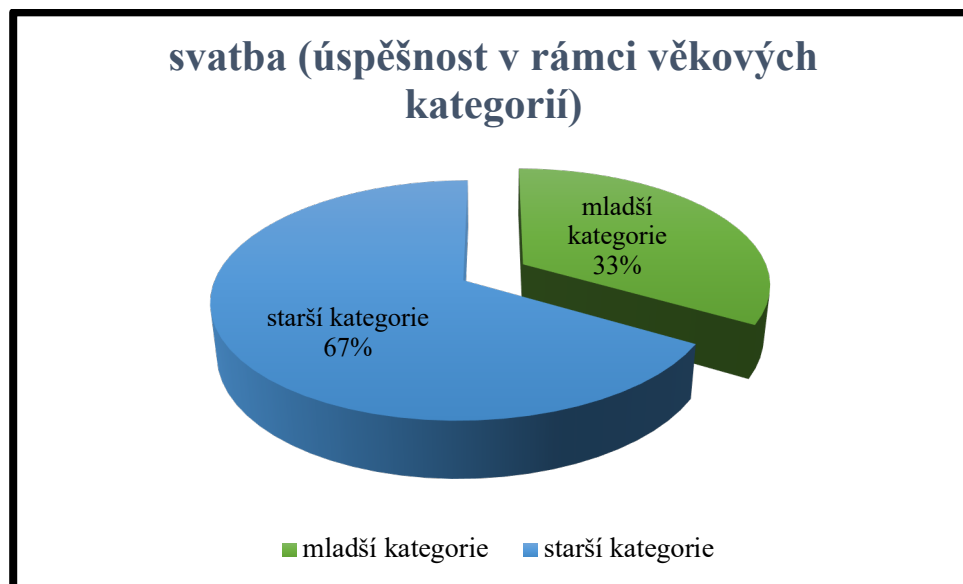
Nejčastěji uváděnou variantou byla „svajba“ se 72 respondenty (38 %). Dalších 58 dotazovaných (31 %) nevytvořilo žádný ekvivalent. Následovaly tyto varianty: „veselka“ (28 respondentů, 15 %), „svatba“ (16 respondentů, 8 %), „veselica“ (10 respondentů, 5 %) a „veselice“ (5 respondentů, 3 %).

Graf č. 48

Celkově bylo zjištěno, že 72 respondentů (38 %) zná odpovídající hanácký ekvivalent. V mladší kategorii jich bylo 24, ve starší 48.

Graf č. 49

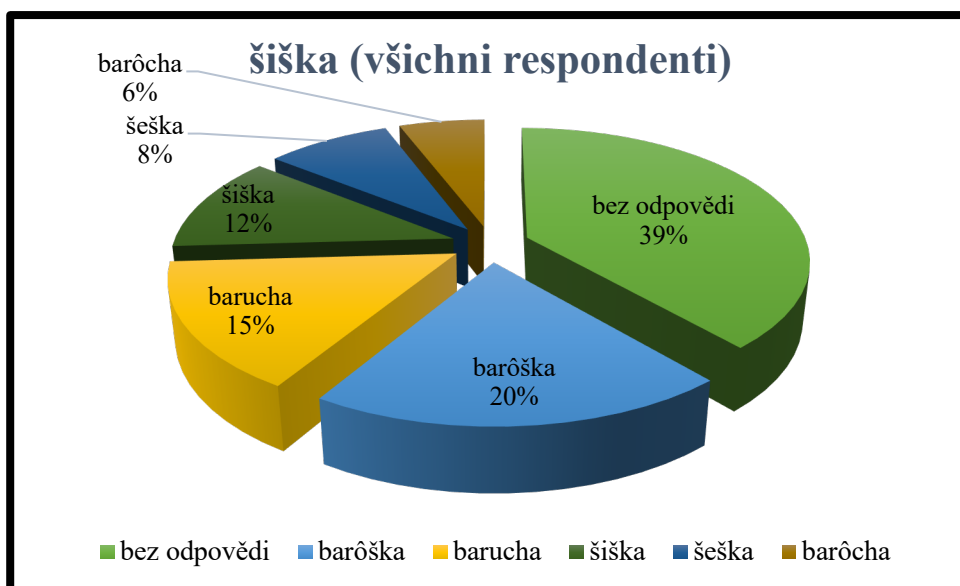

14. šiška (hanácky „barôška, barôcha“)

Celkem 73 respondentů (39 %) nevedlo žádný ekvivalent k tomuto výrazu. Správnou možnost „barôška“ napsalo 38 jedinců (20 %). Další varianty byly „barucha“ (29 respondentů, 15 %), „šiška“ (22 respondentů, 12 %), „šeška“ (16 respondentů, 8 %) a „barôcha“ (11 respondentů, 6 %).

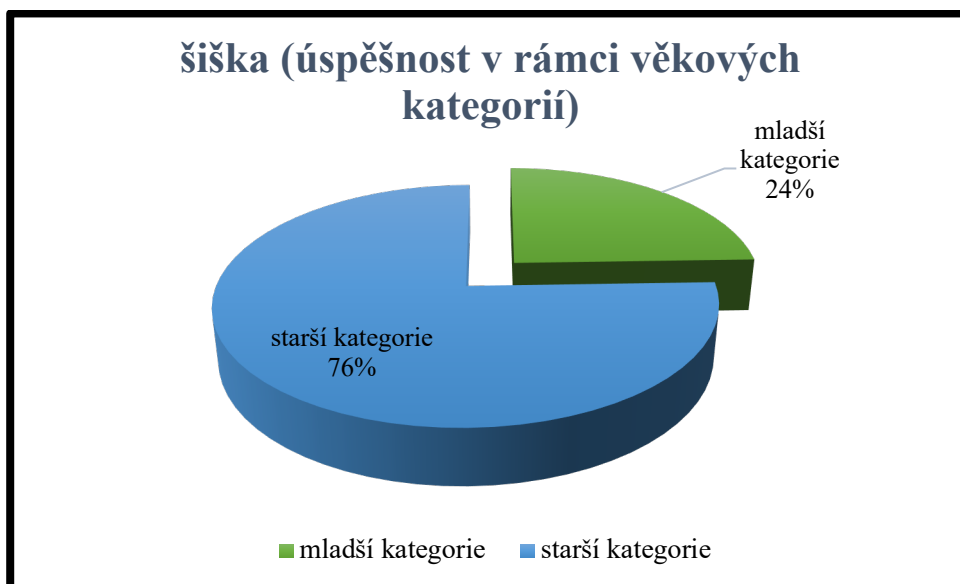
Varianta „šeška“ je sice slovem hanáckým, užívá se však převážně ve významu „knedlík“.

Graf č. 50

Správný ekvivalent uvedlo 49 dotázaných (26 %). V mladší skupině bylo 12 úspěšných respondentů, ve starší skupině 38.

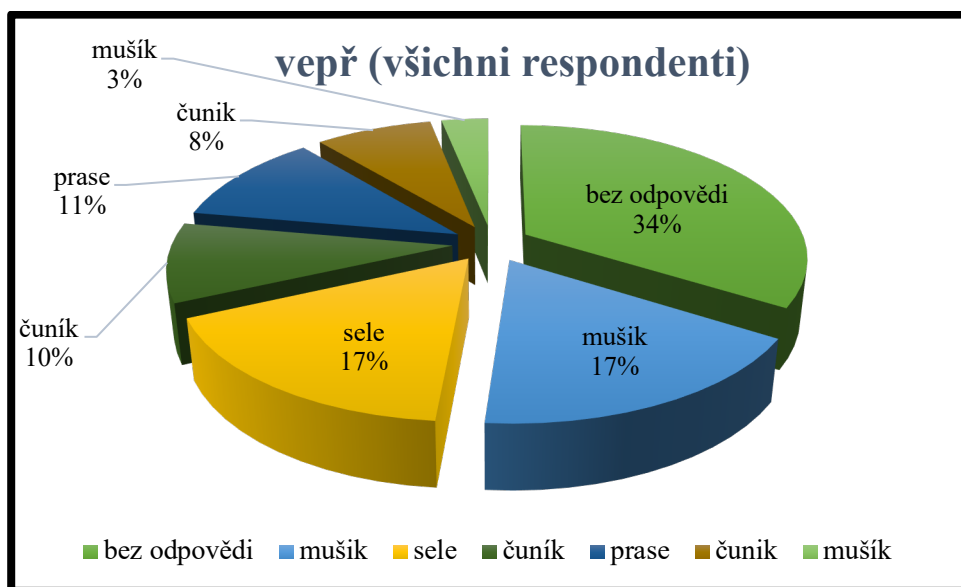
Graf č. 51

15. vepř (hanácky „mušik“)

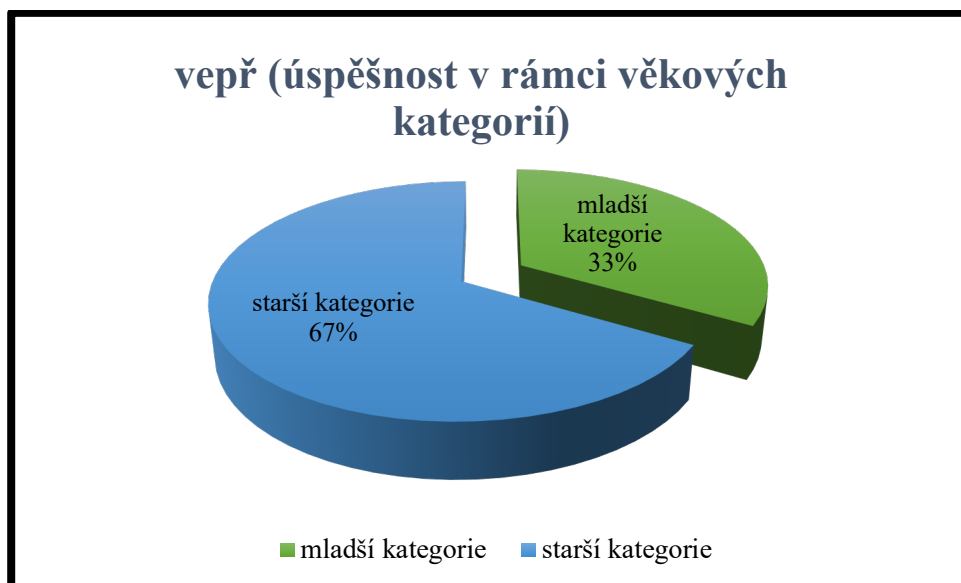
Celkově 64 dotázaných (34 %) neuvedlo žádný ekvivalent k tomuto výrazu. Slovo „mušik“, které je považované za správnou hanáckou variantu, napsalo 33 respondentů (17 %). Dále obyvatelé zkoumané oblasti volili tvary jako „sele“ (32 respondentů, 17 %), „čunik“ (18 respondentů, 10 %), „prase“ (21 respondentů, 11 %), „čunik“ (15 respondentů, 8 %) a „mušik“ (6 respondentů, 3 %).

Graf č. 52

Správný hanácký překlad bylo schopno napsat celkově 33 respondentů (17 %). V mladší skupině bylo zjištěno 11 úspěšných řešitelů, ve starší poté 22.

Graf č. 53

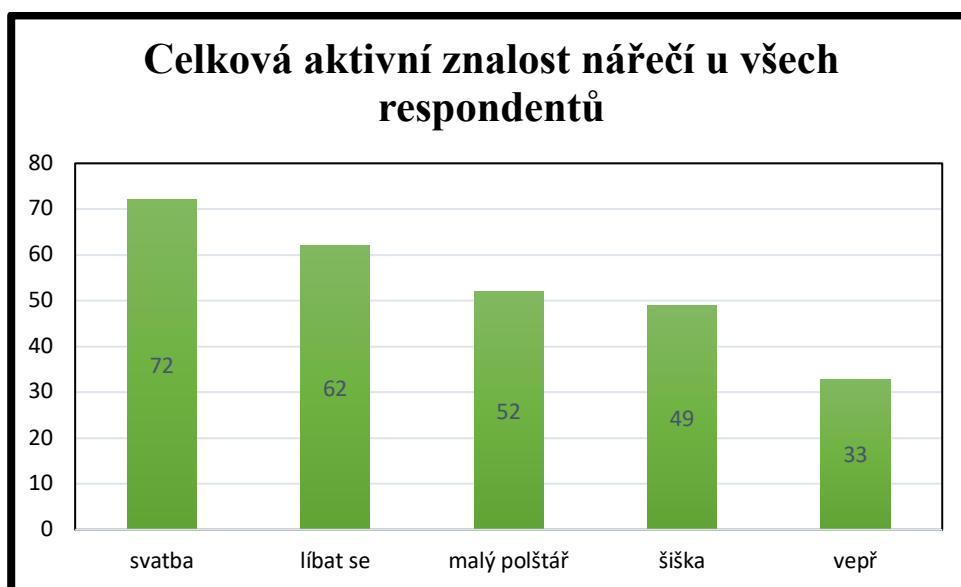

Po vyhodnocení úkolu č. 2, který se zaměřoval na aktivní znalost hanáckého nářečí, bylo zjištěno, že z celkového počtu 189 dotazovaných znalo všech všechny správné ekvivalenty 17 jedinců (9 %). Dále bylo zaznamenáno, že 63 respondentů (33, 3 %) neznalo ani jeden vhodný ekvivalent v rámci tohoto úkolu.

Úspěšnost celého reprezentativního vzorku v tomto úkolu byla 28, 4 %.

Slovem s nejvíce úspěšnými překlady do hanáckého nářečí bylo „*svatba*“, které správně přeložilo 72 respondentů (38 %). Naopak slovo s nejmenším počtem správných ekvivalentů bylo „*vepř*“, s pouhými 33 úspěšnými řešiteli (17 %).

Graf č. 54

Často bylo též možné sledovat, že pokud respondent daný ekvivalent nezná, má tendenci slovo pozměnit a nahrazovat některé samohlásky tak, že se výsledná odpověď výslovnostně hanácké mluvě podobá (hlavně kvůli hanáckým samohláskám „ô“ a „ê“ („*líbat se*“ – „*lébat se*“ nebo „*šiška* – „*šeška*“). Další tendencí bylo zkracování samohlásek („*mušik*“ – „*mušík*“ nebo „*líbat se*“ – „*líbat se*“). V některých dalších případech lze sledovat užití mluvy jiného nářečí („*poduška*, „*podhlavec*, „*veselica* apod.).

4.2.4 Hypotézy

Hypotéza 1

H₀: *Ve zkoumané oblasti žije více než 50 % obyvatel, kteří hanácké nářečí nevyužívají.*

H_A: *Ve zkoumané oblasti nežije více než 50 % obyvatel, kteří hanácké nářečí nevyužívají.*

Z výzkumu vyplývá, že z celkového počtu 189 respondentů jich 108, tudíž 57 %, hanácké nářečí nevyužívá. Tato data tedy potvrzují hypotézu nulovou. Hypotéza alternativní je zamítnuta.

Hypotéza 2

H₀: *Příslušníci starší generace užívají hanácké nářečí častěji než příslušníci mladší generace.*

H_A: *Příslušníci starší generace neuvžívají hanácké nářečí častěji než příslušníci mladší generace.*

Bylo zjištěno, že z celkového počtu uživatelů hanáckého nářečí (81 respondentů) spadá 21 z nich do mladší kategorie a zbylých 60 do kategorie starší, z čehož vyplývá, že více uživatelů tohoto nářečí spadá věkově do starší kategorie. Potvrzuje se tím hypotéza nulová a hypotéza alternativní se zamítá.

Hypotéza 3

H₀: *Více než 70 % obyvatel zkoumané oblasti, u nichž minimálně jeden rodič užívá/užíval hanácké nářečí, jsou též uživateli toho nářečí.*

H_A: *Nejvýše 70 % obyvatel zkoumané oblasti, u nichž minimálně jeden rodič užívá/užíval hanácké nářečí, jsou též uživateli toho nářečí.*

Bylo dokázáno, že z celkového počtu 99 dotázaných, kteří mají/měli alespoň 1 rodiče, který užíval hanácké nářečí, je 79 (80 %) respondentů také uživateli tohoto nářečí. Na základě této skutečnosti se potvrzuje nulová hypotéza a zároveň zamítá hypotéza alternativní.

Hypotéza 4

H₀: *Celkově lze u obyvatel, kteří hanácké nářečí neužívají, pozorovat alespoň 10 % pasivní znalost tohoto nářečí.*

H_A: *Celkově lze u obyvatel, kteří hanácké nářečí neužívají, pozorovat nejvýše 10 % pasivní znalost tohoto nářečí.*

V rámci úkolu č. 1, který se věnoval pasivní znalosti tohoto nářečí, byla u ostatních respondentů jako celku, tzn. těch, kteří toto nářečí nevyužívají, zaznamenána úspěšnost 18,1 %. Potvrzuje se tímto hypotéza nulová a zamítá hypotéza alternativní.

Hypotéza 5

H₀: *Respondenti disponují více pasivní znalostí nářečí než znalostí aktivní.*

H_A: *Respondenti nedisponují více pasivní znalostí nářečí než znalostí aktivní.*

Po analýze dat z obou úkolů bylo zjištěno, že celková úspěšnost v úkolu č. 1 (pasivní znalost) byla 38,8 % a v úkolu č. 2 (aktivní znalost) 28,4 %, z čehož vyplývá, že úspěšnost v úkolu č. 1 byla vyšší než v úkolu č. 2. Tímto se potvrzuje hypotéza nulová a zamítá hypotéza alternativní.

4.3 Kvalitativní výzkum

4.3.1 Postup a průběh kvalitativního šetření

Jako doprovodný nástroj práce bylo zvoleno kvalitativní šetření, které se stalo doplňkovým zdrojem informací pro hlavní, výše zmiňovaný výzkum kvantitativní.

Stejně jako tomu bylo v první části, byla nejdříve provedena příprava celého šetření, a to jak v rámci rešerše odborné literatury, tak i výzkumu samotného. Nejprve byla stanovena výzkumná otázka, na základě které se odvíjel celý průběh šetření.

Proč / z jakých důvodů nejsou někteří obyvatelé zkoumaného území uživateli hanáckého nářečí, ač alespoň jeden z jejich rodičů tímto uživatelem byl?

Jako technika sběru dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, u kterého byly dopředu striktně stanoveny některé otázky a v průběhu sběru dat mohly být eventuálně doplňovány dle potřeby a vývoje rozhovoru. Všechny rozpravy probíhaly u respondentů doma, v klidném a nerušeném prostředí, které jim bylo zároveň příjemné a blízké. Celé rozhovory, které trvaly maximálně 30 minut, byly nahrávány na mobilní telefon a potřebné poznámky ohledně neverbálních projevů či popisu prostředí byly zaznamenány do počítače, ten sloužil také k přehrávání krátkého videa s humorným rozhovorem v hanáčtině, který měl sloužit pro navození přátelské atmosféry a zároveň jako podklad pro první otázku. Všem zúčastněným bylo náležitě poděkováno za jejich čas a ochotu být součástí tohoto výzkumu a každý obdržel drobnou pozornost. Všichni byli také ujisti, že veškerá citlivá data budou anonymizována. Následně byly promluvy přepsány do počítače a doplněny o zmíněné poznámky. Data byla zpracována metodou otevřeného kódování a následně rozčleněna do pěti hlavních kategorií.

Charakteristika respondentů

Při přípravě kvantitativního výzkumu a dotazníku se předpokládalo, že budou v rámci reprezentativního vzorku zaznamenáni jedinci, kteří mají/měli alespoň jednoho rodiče hovořícího hanáckým nářečí, ale oni sami tímto nářečím nemluví. Proto byla na konec dotazníku umístěna poznámka, která oslovovala právě respondenty s těmito konkrétními rysy a nabízela jim účast na dalším výzkumu prostřednictvím rozhovoru. V této poznámce byla též uvedena adresa, na kterou se mohli jednotliví respondenti ozvat.

Celkově se přihlásili 4 respondenti, kteří splňovali zadané podmínky. V následující části je shrnuta jejich stručná charakteristika. Jména a veškerá citlivá data, jak již bylo zmíněno výše, byla v rámci anonymizace pozměněna.

Paní Jarmila

Paní Jarmila je velmi milá a hovorná žena, která letos oslavila 75 let. Je vyučená jako prodavačka a celý život pracovala v obchodě. Momentálně je v penzi a věnuje se svým vnoučatům a zahradě.

Pan Karel

Sympatický pán, kterému je 43 let, bydlí celý život na vesnici. Má vysokoškolské vzdělání v ekonomické sféře a za prací dojíždí do vzdálenějšího města. V obci žije v rodinném domě se svou manželkou a třemi dětmi.

Paní Sofie

Energická žena, která příští rok oslaví 50 let, bydlí v malém činžovním domě se svým manželem a třemi kočkami. Celý život pracuje jako účetní a ráda se účastní společenských akcí pořádaných obcí.

Paní Marie

Paní Marie je tichá, ale velmi zajímavá osoba, která loni slavila 36. narozeniny. Je vyučená jako květinová aranžérka, bydlí stále s rodiči a ve volném čase ráda objevuje místní přírodu.

Připravený průběh rozhovoru

(zhlédnutí krátkého humorného videa s rozpravou v hanáctině)

- 1. Tak, teď jsme slyšeli naše místní nářečí v praxi. Jaký máte vlastně pocit, když zaslechnete takovou promluvu?*
- 2. Zkusme se teď trochu vrátit zpátky v čase. Jaké jsou Vaše vzpomínky na dětství?*
- 3. Jaly měli Vaše rodiče vztah k hanáckému nářečí?*
- 4. A jaké máte vzpomínky na školu?*
- 5. Pamatujete si, jak mluvili Vaši spolužáci?*

6. *Jak vnímáte to, že někteří lidé ve Vašem okolí hanácké nářečí užívají prakticky pořád a vy mluvíte jinak?*

4.3.2 Analýza dat

Po důkladném prostudování přepsaných rozhovorů a dat z nich vzešly tři obecné kategorie, které jsou popsány níže a které mohou být zdrojem odpovědí na stanovenou výzkumnou otázku. Všechny tři kategorie jsou okomentovány citovanými úryvky z provedených rozhovorů a v nich zaznačenými kódy.

Jako kódy sloužily jakékoliv osobní názory k danému tématu či respondentovo subjektivní zhodnocení dané situace.

1. Jak se mluvilo doma
2. Vztah k rodičům
3. Jak se mluvilo ve škole

1. Jak se mluvilo doma

Paní Jarmila

„No, víte, když jsem byla malá, bylo nás tam doma vážně hodně, mám čtyři sourozence, teda už teď jen tři, sestra bohužel před pár lety nešťastně zemřela (trošku si povzdychne a ukáže na fotografii na policiče a na chvíli se odmlčí). No, ale co jsem chtěla říct, bylo nás hodně, tudíž měli rodiče vždycky spoustu práce okolo děcek, domu, dobytka a tak tenkrát, no, nikdy mě moc nenapadlo řešit, jak se vlastně mluví. Ale maminka mluvila klasicky hanácky a všechny nás k tomu pravděpodobně přirozeně vedla. (zamyšleně se usmívá) No, a s otcem jsme toho moc nenamluvili (odmlčí se), ale hanácky nemluvil, to vím jistě. Hlavně nepocházel odsud, takže to dává smysl. (lze sledovat, že vypravěčka svým projevem ujišťuje v myšlenkách sama sebe)

Pan Karel

Takže vlastně když se to tak vezme, matka mluvila hanácky, bába taky, ale otec pocházel z Čech, vlastně z toho samýho města, kam teď dojíždím za prací. No, a tak pochopitelně otec hanácky nemluvil, že jo. (kývne hlavou) A já jak jsem byl malej, tak bych řek, že jsem mluvil tak nějak všelijak, protože i doma to byla taková směs všeho. (lehce se usměje)

Paní Sofie

A to jsem si akorát díky tady tomu vzpomněla, jak vtipny to kolikrát bylo doma, protože mama hanácky mluvila, tata teda ne, ale ani jeden mě k tomu nějak nenutil. (kroutí hlavou) Problém byl s bábou, která mě do toho mluvení hanácky vyloženě tlačila, a jak jsem řekla něco špatně, hned mně vynadala. (smutně vzpomíná) No, a jak to bába pořád a pořád omílala dokola, tak už to rodiče dohnalo pomalu k šilenství a sami začali to nářečí nesnášet a mama tak přestala postupně i mluvit. (tváří se až lehce nepřítomně, zamýšleně)

Paní Marie

No, naši mluvili a pořád vlastně mluví hanácky snad prakticky všude. Oba jsou odsud, oba tady vyrostli a tak to mají tak nějak v krvi, bych řekla. Mě to hrozně bavilo, a když jsem byla malá, tak se mi to i líbilo tak mluvit, učila jsem se různé básničky a písničky v hanáčtině (vypráví s radostí), párkrát jsem měla i kroj na slavnostech a tak. (ukazuje fotku z dětství, kde má na sobě hanácký kroj)

2. Vztah k rodičům

Paní Jarmila

Mám pocit, že jsem ho nikdy pořádně nepoznala (otce), on se sem nuceně přestěhoval a podle mě měl pocit, že sem snad ani nepatří. K mamince se nikdy nechoval příliš hezky, ale zase musím uznat, že na práci to on byl machr. (lehce našpulí rty a kývne hlavou na důkaz uznání) To bylo asi jediné, za co jsem ho obdivovala, jinak, i když mě to mrzí, nemůžu říct, že bych ho měla ráda. A maminku tu jsem milovala, byla to úžasná žena. (jakmile začne mluvit o matce, lze sledovat značnou proměnu v hlase)

Pan Karel

No, a já jsem kvůli sestře, kterou vlastně matka strašně zbožňovala a nedala na ní dopustit, hodně tíhl k tátovi. Fakt mě bavilo s ním trávit čas v dílně a na dvorku a tak u všeho možného, co dělal. Rád jsem ho poslouchal a tak. Je to smutný, ale matka tam spíše vždycky jen tak byla, a když nad tím tak přemýšlím, moc toho o ní nemám co říct. (snaží se vyhnout očnímu kontaktu) Jako matka jakože od přírody nic samozřejmě nezanedbala, jen jsme asi nějak nenašli tu cestu, no. Oni se pak rozvedli a od té doby se stýkáme fakt málo.

Paní Sofie

A jelikož jsem měla oba rodiče moc ráda, hned jsem jejich názor vzala za svůj a nikdy do toho nářečí vlastně pořádně nepronikla.

Paní Marie

Na dětství vzpomínám teda fakt ráda. Jsem jedináček a rodiče se mi vždycky neskutečně věnovali, za což jsem jim fakt vděčná. Vlastně až do dnes, jsou fakt skvělí. (z hlasu jde cítit pokora a úcta)

3. Jak se mluvilo ve škole

Paní Jarmila

A co si teda pamatuju, v první a druhé třídě jsme měli moc hodnou paní učitelku, jenže potom, ty další třídy, když už se bavíme o té hanáčtině, tak tam mě, nebo teda jako nás všechny, začali hodně opravovat, že to není spisovné a tak. Na učňák jsem potom jezdila do města. To si myslím, že jsem ještě mluvila tak nějak napůl, jak bych to jenom řekla, a dost často si nás pár děcek z dědiny ty měšťáci dobírali, však chápete, smáli se a tak, protože oni mluvili přece nejlíp, jakože spisovně. (říká s upřímným smíchem)

Pan Karel

Občas někdo tím nářečím promluvil a asi to bylo v pohodě, to bych vám teďka lhal, kdybych něco přesně řekl. (kroučí hlavou) Nějak jsem to nevnímal, učitelka mluvila spisovně, co si pamatuju, já jsem se taky nějak snažil podobně a na ostatní si moc nepamatuju.

Paní Sofie

Na škole to bylo dobrý, na to mám dobrý vzpomínky. Ale jak se tam mluvilo, to bych asi kecala. Ale nic takového, jako bylo u nás doma, jako nějaké nucení nebo zakazování si nepamatuju. (usměje se a položí si ruce do klína)

Paní Marie

Škola jako taková byla fajn, kamarádi, první průsery, zážitky a tak. Každopádně, když se tak ptáte na to nářečí, tak s tím byli ve škole opravdu opatrní. Učitelky opravovaly každé slovo, co znělo jen trošku nespisovně a mám pocit, že tím totálně pohřbily jakoukoliv naději na to, abych se konečně naučila hezky říkat to klasické široké o. (směje se). No, a na škole potom jsem párkrát ještě něco řekla, ale buď mi nikdo moc nerozuměl nebo se mi snad dokonce jednou i jeden kluk smál, tak jsem se tak nějak podvolila klasické češtině. Přece jenom i ty diktáty pak šly člověku lépe. (hlasitě se směje)

Z příběhu paní Jarmily jsme se dozvěděli, že v průběhu jejího dětství se u nich doma tomu, jak kdo mluví, nepřikládala moc velká váha. Její maminka hanácké nářečí užívala a dle jejích slov s ní měla moc pěkný vztah. Na druhou stranu s otcem, který hanácky nemluvil, zase tolik blízký vztah neměla. Sama v dětství nářečí užívala, dále však popisuje, že ve škole ji začali mluvu hodně upravovat a na střední škole se stala i terčem posměchu. Dnes již hanácky nemluví. Z její promluvy bylo možné sledovat, že je to velmi emoční člověk, který se nechá unést myšlenkami a velmi často mění výrazy obličeje a užívá různých posunků. V průběhu rozhovoru též ukazovala spoustu fotek a velmi ochotně se na něm podílela.

Pan Karel nám sdělil, že jeho vztah k otci byl naopak bližší než vztah k matce. Otec hanácky nemluvil, matka a babička ano. Z jeho rozhovoru vyplývá, že se u nich v domácnosti různé druhy mluvy mísily. Co se týče jeho vzpomínek na školu, nezmiňuje nic negativního. Bylo vidět, že pan Karel je velmi stručný vypravěč, kterého emoce příliš neovládají. V průběhu rozhovoru byl spíše neutrální, na vše však odpovídal klidně a dostatečně.

Paní Sofie se nám svěřila s tím, že matka hanácky mluvila, otec ne, ale zato její babička si na tomto nářečí hodně zakládala. Sdělila nám, že svým nucením k této mluvě hanáčtinu zprotivila nejen Sofiiným rodičům, ale i Sofii samotné. Dle popisu měla k rodičům blízký vztah. Co se školních let týče, uznává, že si nepamatuje nic negativního. Paní Sofie často dávala najevo své emoce, které byly značně proměnlivé. Odpovídala však více než dostatečně a bylo vidět, že vzpomíná ráda.

Z vyprávění paní Marie jsme zjistili, že oba její rodiče, se kterými má velmi hezký vztah, stále mluví hanácky. Ona v dětství mluvila též a sama dodala, že ji to bavilo. Na škole se však setkala s opravováním mluvy a stejně jako paní Jarmila i s výsměchem kvůli své mluvě. Dnes již hanácky nemluví. Paní Marie byla plná energie a bylo vidět, že si náš rozhovor užívá, neustále se smála a několikrát se i doptala, zda nemůže s výzkumem ještě nějak dále pomoci.

Výše zmíněná a okomentovaná data neslouží jako podklad pro vytváření jakýchkoliv obecných závěrů na celou populaci. Cílem tohoto doplňkového výzkumu bylo zjistit, jaké mohou být možné důvody pro to, že někteří jedinci, u nichž alespoň jeden rodič mluví hanáckým nářečím, toto nářečí neužívají, a pochopit jejich jedinečné situace. Z těchto

dat však může být navržena potenciální teorie, která by poté byla předmětem dalšího ověřování a zkoumání pomocí kvantitativního šetření.

To, zda bude člověk, který vyrůstá v prostředí s (hanáckým) nářečím, toto nářečí užívat, může být ovlivněno mnoha faktory, z nichž některé jsou např. rodinné vztahy či školní prostředí

5. VYUŽITÍ V PRAXI

V průběhu plánování celé této práce jsem jako autorka narazila na některá úskalí, co se mých znalostí a schopností ohledně výzkumu samotného týkalo – jak výzkum efektivně navrhnout, jak vytvořit korektní dotazník či jak zpracovat data ve statistickém programu. Jakmile jsem si všechny tyto skutečnosti nastudovala, usoudila jsem, že by nějaký takový „kurz“ mohl být vhodný i např. pro žáky devátých ročníků. Pokusila jsem se tedy navrhnout plán projektové výuky (či po přizpůsobení např. i zájmového kroužku), která by žákům umožnila rozšíření znalostí v této oblasti a zároveň by v nich mohla vzbudit zájem o místní nářečí. Celý výzkum je samozřejmě zjednodušený, pracuje se s menším počtem zdrojů a samozřejmě i s mnohem méně početným reprezentativním vzorkem. Cílem této výuky je žákům spíše ukázat, jak takový výzkum funguje, a že i oni sami jsou schopni jej do určité míry provést. Striktně jsou uvedené jen stěžejní informace, specifické pojmy a metody už mohou záviset na konkrétním lektorovi a jeho provedení.

Návrh dobrovolné projektové výuky

Obecné informace

Téma: Mapování hanáckého dialektu v naší obci

Zdůvodnění: Možnost rozšíření znalostí v oblasti výzkumu a nářečí

Účastníci: Žáci devátého ročníku ZŠ

Počet: max. 10 žáků

Vstupní podmínky: základní znalosti práce na PC, zájem o místní nářečí

Programový cíl: Žák umí vyjmenovat základní znaky hanáckého nářečí a na základě těchto znalostí je schopný navrhnout a provést výzkum, který zahrnuje tvorbu dotazníku, komunikaci s respondenty, analýzu a zpracování dat a prezentaci výsledků.

Realizace: v průběhu jarních prázdnin

Časová dotace: celkem 15 hodin (5 vyučovacích bloků po 3 hodinách)

Vyučující: pedagog s aprobací Český jazyk a literatura (celkem 3 bloky), pedagog s aprobací Matematika (celkem 2 bloky – jeden sdílený), pedagog s aprobací Informatika / Informační technologie (celkem 2 bloky – jeden sdílený)

Způsob kontroly: dlouhodobá záležitost – zpětná vazba studentů v průběhu jejich dalších studií

Místo výuky: prostory základní školy, popř. možnost úpravy výuky v rámci distančního vzdělávání – poté i v domácím prostředí u počítače

Dílčí bloky a jejich popis

Blok č. 1

Téma: Seznámení se s hanáckým nářečím

Dílčí cíl: Žák je schopný vyhledat a třídit informace ohledně hanáckého nářečí s pomocí zadaných zdrojů a je schopný jmenovat typické znaky tohoto dialektu.

Vyučující: pedagog s aprobací Český jazyk a literatura

Místo výuky: počítačová učebna nejlépe s projektorem či interaktivní tabulí

Potřeby a pomůcky: několik výtisků publikací zabývajících se dialektologií a nářečními znaky, nářeční slovníky (možno i online), připravená prezentace (shrnutí typických znaků hanáckého nářečí), minimálně dvě nahrávky/video obsahující zachycené hanácké nářečí, dostatečný počet počítačů pro všechny žáky, interaktivní tabule/projektor

Popis výuky:

Vyučující žákům nejprve sdělí, jaký je cíl celého kurzu. V první části se vyučující žáků zeptá, jestli tímto nářečím někdo v jejich rodině či okolí mluví a co si o této mluvě vlastně myslí. Následně společně zhlédnou/poslechnou videa či nahrávky zachycující hanácké nářečí. Tuto část je možné nahradit i pozváním osoby, která hanáčtinu perfektně ovládá, a byla by schopna s žáky vést krátký rozhovor v tomto nářečí. Dále budou mít žáci za úkol vyhledat v tištěných publikacích či na internetu, jaké jsou typické znaky tohoto nářečí. Můžeme zvolit samostatnou práci či práci ve dvojicích/skupinách. Následně žáci prezentují zjištěné informace a zdůvodní, proč si vybrali právě tento zdroj. Jelikož má toto nářečí některá výslovnostní specifika, mohla by pozvaná osoba pomoci žákům s procvičováním výslovnosti. V další části si žáci projdou slovníky hanáckého nářečí (zde může posloužit i Borockého *Hanácké slovník = Hanácký slovník* jako online zdroj) a zkusí si vyhledat některá slova zadaná učitelem. V poslední části pedagog shrne důležité znaky pomocí předem připravené prezentace.

Domácí úkol: Žáci se doma zamyslí, jaké by podle nich mohly být výsledky našeho výzkumu – tzn. mluví rodiče, prarodiče, další členové rodiny či sousedé tímto nářečím?

Blok č. 2

Téma: Kvantitativní výzkum a hypotézy: k čemu slouží a jak se tvoří

Dílčí cíl: Žák bude schopný vlastními slovy popsat pojem kvantitativní výzkum a hypotéza a zároveň vyjmenovat základní principy tohoto šetření. Bude schopný navrhnout a zapsat hypotézu nulovou a alternativní.

Vyučující: pedagog s aprobací Matematika

Místo výuky: libovolná (popřípadě počítačová učebna) nejlépe s projektorem či interaktivní tabulí

Potřeby a pomůcky: připravená prezentace se zjednodušenou teorií týkající se kvantitativního výzkumu (včetně technik sběru dat), interaktivní tabule/projektor, sešit výzkumníka (pro každého žáka)

Popis výuky:

Vyučující opět seznámí žáky se svým cílem a rozdá žákům sešity, do kterých si budou zaznamenávat všechny podstatné informace ohledně výzkumu. Než provede samotný výklad teorie, zkusí zjistit, co už žáci o tomto tématu ví, popřípadě co by by li schopni o kvantitativním výzkumu odhadnout na základě jeho názvu. V průběhu výkladu se učitel snaží žáky zapojovat, co nejvíce to bude možné – doptává se, nechává žáky spekulovat či odhadovat, uvádí velké množství příkladů z praxe. Poté si společně stanoví, co se vlastně bude zkoumat – jaký jej cíl našeho výzkumu, výzkumné problémy, otázky a hypotézy. A na základě předpokladů (úkol z minulé hodiny) si společně stanoví alespoň dvě hypotézy, které budou stěžejní pro budoucí výzkum. Všechny tyto body si žáci zaznamenávají do sešitu. V rámci této hodiny doporučuji nechat žáky pracovat samostatně.

Domácí úkol: Žáci popřemýšlí, na co všechno se budou svých respondentů ptát a připraví si tyto otázky na další hodinu.

Blok č. 3

Téma: Návrh vlastního dotazníku

Dílčí cíl: Žák bude schopný ve skupině rozpoznat správně vyhotovený dotazník a na základě těchto znalostí navrhne svůj vlastní, který poté užije v rámci sběru dat.

Vyučující: pedagog s aprobací Český jazyk a literatura

Místo výuky: libovolná učebna nejlépe s projektorem či interaktivní tabulí

Potřeby a pomůcky: ukázky vhodných i nevhodných dotazníků, připravená prezentace s teorií ohledně dotazníku

Popis výuky:

Nejprve pedagog žáky seznámí s cílem bloku. Poté se společně pobaví o dotaznících – odkud je žáci znají, proč se vlastně tvoří, k čemu slouží apod. Následně učitel žákům rozdá příklady špatných i kvalitně vyhotovených dotazníků a ti je ve skupinách zkusí ohodnotit, poté své závěry sdílí. V další části popíše, jak by měl vypadat správně připravený dotazník se všemi náležitostmi (v nejlepším případě co nejvíce zapojí žáky, nechá je uvažovat a odhadovat) a vše shrne v prezentaci. Následně žáci využijí úkol z minulé hodiny a s pomocí učitele zkusí navrhnout vlastní dotazník – určí, jaké osobní informace budou potřeba (zde navážou na nutnost ověření hypotéz), a na jakou znalostní oblast se žáci zaměří – jaká slova použijí do svého dotazníku apod. Žáci si návrh svého dotazníku sepíší do sešitu, v poslední části hodiny jeho finální verzi vyhotoví na počítači a vytisknou.

Domácí úkol: Žáci rozdají dotazníky alespoň 10 osobám a poprosí je o vyplnění. Na další blok je přinesou s sebou.

Blok č. 4

Téma: Práce v Excelu: zpracování dat a základní funkce

Dílčí cíl: Žák bude schopný převést získaná data do program Microsoft Excel, provést jejich analýzu a zpracování. Bude schopný udělat závěr ze svého výzkumu.

Vyučující: pedagog s aprobací Informatika / Informační technologie

Místo výuky: počítačová učebna s projektorem či interaktivní tabulí

Potřeby a pomůcky: minimálně 10 vyplněných dotazníků od každého žáka, počítač pro každého žáka s možností práce v programu Microsoft Excel, prezentace s výkladem tématu

Popis výuky:

Nejprve pedagog žáky seznámí s cílem bloku. Poté se bude snažit co nejúspěšněji provést výklad (základy práce v Excelu, třídění 1. a 2. stupně, základní funkce, tabulky, grafy), protože většina času by měla být věnovaná samotné analýze a zpracování dat. Opět se nezapomene opírat o předchozí znalosti žáků – ptá se, jestli v tomto programu umí pracovat, popřípadě jaké funkce znají apod. Následně s žáky provede přepis dat do tabulky (kódování) a jejich zpracování (třídění), pomůže jim vytvořit grafy, které si poté vytisknou a společně popíší do svého sešitu. Na základě zpracovaných dat si žáci ověří své hypotézy.

Domácí úkol: Žáci se zamyslí nad tím, co vlastně zjistili. Jelikož každý zkoumal znalost odlišných slov, nachystají si i krátkou prezentaci svých výsledků.

Blok č. 5

Téma: Závěr výzkumu, reflexe celého kurzu

Dílčí cíl: Žák bude schopný prezentovat před ostatními výsledky svého výzkumu a bude ochotný provést jednoduchou sebereflexi.

Vyučující: pedagog s aprobací Český jazyk a literatura, pedagog s aprobací Matematika, pedagog s aprobací Informatika/ Informační technologie

Místo výuky: libovolná učebna nejlépe s projektorem či interaktivní tabulí

Potřeby a pomůcky: interaktivní tabule, prezentace žáků, dotazníky spokojenosti, pokud je to možné – osvědčení pro žáky o absolvování kurzu

Popis výuky:

Poslední blok by měl probíhat v co nejuvolnějši atmosféře. Všichni pedagogové ocení práci žáků a pochválí je za jejich úsilí, mohou klidně připravit i drobné občerstvení, protože většina části bloku bude věnována prezentaci výsledků jednotlivých žáků. V druhé části se žáci zkusí zamyslet, proč je vlastně důležité zkoumat a udržovat jednotlivá nářečí – co pro nás znamenají. Zkusí se také zamyslet nad tím, co jim kurz přinesl, popřípadě co by udělali jinak. Na závěr je pedagogové požádají o vyplnění krátkého dotazníku spokojenosti, a pokud je to možné, rozdají každému žákovi osvědčení o účasti na tomto kurzu. Jako druhý výstup bude žákům sloužit sešit, který používali v průběhu všech bloků.

Zapojené předměty: Český jazyk a literatura, Matematika, Informatika / Informační technologie, Výchova k občanství / Občanská výchova

Klíčové kompetence:

Zde je pouze návrh, jak by mohlo napříč celou výukou docházet k rozvoji všech klíčových kompetencí. Každý lektor si poté může jednotlivé aktivity upravit dle svých potřeb.

Kompetence k učení: blok č. 1 (vyhledávání a třídění informací), blok č. 2 (práce v Excelu – užívání termín a symbolů), blok č. 5 (sebereflexe – posouzení vlastního pokroku)

Kompetence k řešení problémů: blok č. 2 (stanovení problémů a cíle výzkumu), blok č. 3 (návrh vhodných otázek do dotazníku), blok č. 5 (sebereflexe – kritické zhodnocení), obecně v průběhu všech bloků – vedeme žáky ke kritickému myšlení, prezentaci jejich názorů a jejich obhájení

Kompetence komunikativní: blok č. 1 a 4 (užívání informačních technologií), blok č. 1 (naslouchání pozvané osobě), blok č. 3 (domácí úkol – komunikuje s druhými lidmi), blok č. 5 (sebereflexe), napříč všemi bloky – vnímá různé texty a vizuální pomůcky a snaží se jim porozumět (veškeré prezentace a materiály), pracuje ve skupině a vnímá názory ostatních spolužáků

Kompetence sociální a personální: blok č. 3 (domácí úkol – vhodně komunikuje s respondenty – upevňování mezilidských vztahů), blok č. 5 (pomáhá vytvářet příjemnou atmosféru, sebereflexe, přispívá do diskuzí), napříč všemi bloky – respektuje vyučujícího, spolupracuje s ním, zapojuje se do práce ve skupině

Kompetence občanské: blok č. 1 (udržování tradic a kulturních prvků – zájem o nářečí), blok č. 3 (domácí úkol – vhodně komunikuje s respondenty respektuje jejich názory), napříč všemi bloky – respektuje odlišné názory druhých spolužáků i pedagogů

Kompetence pracovní: blok č. 1 (vhodná volba materiálů), napříč všemi bloky – efektivní práce s materiály a pomůckami, zájem o vlastní rozvoj, popřípadě příprava pro budoucí zájmy či povolání

6. DISKUZE

V první části diskuze stručně shrneme výsledky našeho výzkumu a srovnáme je s jinými autory. Druhá část diskuze je věnována sebereflexi a krátkým zamyšlením nad provedenými výzkumy.

Výzkumem bylo zjištěno, že převažují obyvatelé zkoumaného terénu, kteří hanáckým nářečím nemluví, a že starší generace hovoří tímto nářečím mnohem častěji než generace mladší.

Zajímavé se může zdát porovnání s Žondrovou (2010), která se též zabývala výzkumem a mapováním hanáckého nářečí. Jejím výzkumným terénem bylo Prostějovsko, což je geografická oblast, která navazuje na území, jímž jsme se zabývali v této práci. V potaz bychom též měli brát drobný rozdíl v početnosti reprezentativního vzorku – Žondrová uvádí 252 respondentů, v našem výzkumu to bylo 189. Též je nutné podotknout, že autorka prováděla pouze výzkum kvantitativní, a tudíž je možné o něm hovořit jako o detailněji provedeném (ve znalostní části autorka respondentům předložila více úkolů, než tomu bylo v naší práci). Samozřejmě nesmíme opomenout fakt, že tyto dva výzkumy byly provedené více než 10 let po sobě.

Žondrová (2010) ve výsledcích uvádí, že byl zjištěn výskyt hanáckého nářečí u obou věkových kategorií. To stejné se dá tvrdit i v případě našich výsledků, čísla u mladší generace jsou však mnohem nižší, což může být dáno i odlišnou dobou (a tudíž i postupným odumíráním nářečí). V rámci některých dalších výsledků se tyto dva výzkumy shodují. V obou případech byla dokázána závislost užívání tohoto nářečí a skutečnosti, že respondent má/měl alespoň jednoho rodiče hovořícího hanácky. Dále jsme stejně jako Žondrová dospěli k závěru, že starší generace rozumí hanáckému nářečí více než generace mladší.

Po důkladném srovnání obou výzkumů můžeme pozorovat i jisté odlišnosti. V našem výzkumu lze sledovat, že jsme zaznamenali vyšší počet respondentů, kteří správně zodpověděli všechny otázky, než tomu tak bylo u Žondrové (2010). Tato skutečnost může být kromě jiných faktorů (odlišná oblast, odlišný reprezentativní vzorek apod.) způsobena i výběrem slov pro znalostní úkoly v dotazníku. V případě Žondrové byla použita opravdu široká škála slovní zásoby, tudíž se zde vyskytovala i slova, která by i dnešní uživatelé hanáckého nářečí mohli považovat za poněkud archaická. V případě našeho výzkumu jsme se snažili užít slova,

kteřá byla zachycena v rámci předvýzkumu a naslouchání tomuto nářečí, tudíž by se mělo jednat o slovní zásobu více aktuální a srozumitelnější.

Pro druhé stručné srovnání uvádím Juřikovou (2017), která se sice nezabývala hanáckým dialektem, prováděla však podobně strukturovaný výzkum. Zajímavý je koncept její dotazníkové metody, kdy autorka užila v rámci znalostní části čistě uzavřených otázek a dávala tak respondentům na výběrem z několika odpovědí. V našem případě byly v této části zvoleny pouze otázky otevřené, jelikož jsme se domnívali, že tento způsob zajistí výzkumu větší validitu. Na druhou stranu je nutné podotknout, že autorka pracovala pouze s mladší generací a v tomto případě mohou být takové otázky vhodnější, co se jejich pochopení a přímočarosti týče.

V rámci sebereflexe připojuji krátké zamyšlení nad svou prací. Celý tento výzkum byl do značné míry ovlivněn pandemickou situací, která podobným šetřením příliš nepřeje. Z tohoto důvodu se mohou zdát znalostní úkoly v dotazníku v porovnání s jinými autory limitovány počtem otázek. Jako autorka jsem si však nebyla jistá, jestli se mi vůbec podaří sesbírat dostatečné množství dat, a pokud už byl někdo ochotný se do výzkumu zapojit, nechtěla jsem jej délkou a náročností dotazníku odradit. Pokud bych měla možnost tento výzkum provést znova a za lepších podmínek, pokusila bych se navrhnout mnohem detailnější úkoly, které by poté mohly přinést i odlišné výsledky. Zároveň bych též ráda spolupracovala s větším reprezentativním vzorkem.

Jednou z možných chyb byla zvolená technika sběru dat – kdybych zvolila online formu dotazníku, mohla bych pracovat s mnohem větším reprezentativním vzorkem. Zde však musím podotknout, že dotazník v papírové formě měl i své výhody – lépe se ním pokryla žádaná oblast a zároveň nebyl výzkum omezen jen na generaci, která má přístup k internetu.

V rámci kvalitativního výzkumu jsem se i já sama obohatila o několik zkušeností, co se mezilidských vztahů, interakcí a komunikace týče. Jelikož jsem takové šetření prováděla poprvé, je více než pravděpodobné, že jsem se mohla dopustit jistých nesrovnalostí – např. nedošlo k zaznamenání veškeré neverbální komunikace či důležitých prvků z prostředí respondenta. Tím pádem by mohlo být vhodné takový výzkum zopakovat a své výsledky a poznámky poté porovnat.

Závěrem bych podotkla, že za podmínek, které jsme měli, jsme byli schopni s pomocí dostatečného reprezentativního vzorku dojít k uspokojujícím závěrům, je však nutné uznat, že pokud by byly otevřené školy a umožněné některé kulturní akce, mohla by celá praktická část nabýt jiných, zajímavějších rozměrů.

7. ZÁVĚR

Stěžejním cílem této práce bylo zmapovat aktuální stav hanáckého nářečí ve vybraných obcích na Olomoucku. Naplnění tohoto cíle proběhlo ve dvou částech – teoretické a praktické.

V první části byla deduktivním postupem představena teorie, která může sloužit jako základ pro budoucí výzkumníky, jejichž cílem by opět bylo zmapovat místní (hanácká) nářečí. Do tohoto výčtu byla zahrnuta komunikace a komunikační teorie, jazyk, jeho funkce, úrovně, dialektologie, nářečí a poté podrobnější rozbor skupin a podskupin, které se vážou ke zkoumané oblasti. Věnovali jsme se též osobnostem, publikacím či webovým rozhraním, které bojují proti zániku hanáckého nářečí, a zároveň zde byl prezentován metodologický základ pro oba provedené výzkumy.

V druhé části bylo provedeno šetření kvantitativní a kvalitativní a celá práce byla doplněna o návrh pro využití tohoto tématu v praxi.

V rámci kvantitativního výzkumu byl užit reprezentativní vzorek čítající 189 respondentů a veškerá data byla sesbíraná pomocí dotazníkové metody. Předpokládalo se, že ve zkoumané oblasti převažují obyvatelé, kteří hanácké nářečí nevyužívají, a tato hypotéza byla výzkumem potvrzena. Dále se zjistilo, že příslušníci starší generace užívají toto nářečí častěji než příslušníci generace mladší. Byla též dokázána závislost užívání hanáckého nářečí a skutečnosti, že alespoň jeden z rodičů respondenta tímto nářečím také hovoří. Jako poslední nás zajímala pasivní znalost hanáckého nářečí, která byla zjištěna i u respondentů, kteří tímto nářečím nehovoří. Zároveň bylo potvrzeno, že v celém vzorku převažuje znalost pasivní nad znalostí aktivní.

Jako druhý, v našem případě doplňující výzkum, jsme užili kvalitativní šetření. Z dat kvantitativního výzkumu vyplynulo, že existují jedinci, jejichž alespoň jeden rodič hanácky hovoří/hovořil, ale oni sami z určitých důvodů toto nářečí neužívají. Tato skutečnost se stala předmětem pro náš druhý výzkum založený na zakotvené metodě, kterého se účastnili celkově 4 dobrovolníci. Jako techniku sběru dat jsme užili polostrukturovaný rozhovor. Z výzkumu, který měl umožnit lepší pochopení těchto jedinečných situací, vyplynulo, že skutečnost, zdali jedinec nářečí v dospělosti užívá, může být ovlivněna mnoha dalšími faktory, jako např. rodinné vztahy či školní prostředí. Je to však pouze teorie potenciální, která by mohla být předmětem dalšího zkoumání.

V části poslední jsme prezentovali návrh na dobrovolnou projektovou výuku na základní škole, která by mohla žákům pomoci rozšířit si vzdělání v oblasti zkoumání a zároveň by mohla v žácích probudit zájem o místní nářečí.

I když jsme se snažili provést výzkum v několika oblastech zároveň, zmiňované téma zůstává stále velmi aktuální, tudíž by tato práce mohla posloužit jako motivace dalším výzkumníkům, kteří by se mohli zaměřit např. na hanácké nářeční rozdíly v rámci jednotlivých obcí či další zapojení tohoto nářečí do výuky.

8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. 2. upr. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. 190 s. ISBN 978-80-7464-033-9.

BOROČKÝ, Josef. *Hanácké slovník = Hanácký slovník*. Hrubčice: Jiří Dokoupil, 2003.

CUŘÍN, František. a kol. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. 4. vyd. Praha: SPN, 1964. 216 s. ISBN neuvedeno.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. 3. vyd. Praha: UK, 2001. 341 s. ISBN 80-246-0154-0.

ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1998. 248 s. ISBN 80-85839-24-5.

Český jazykový atlas 1. Praha: Academia, 1993. 428 s. ISBN 80-200-0014-3.

Český jazykový atlas 2. Praha: Academia, 1997. 511 s. ISBN 80-200-05674-9.

Český jazykový atlas 3. Praha: Academia, 1999. 578 s. ISBN 80-200-0654-0.

DAVIDOVÁ, Dana a kol. *Mluvená čeština na Moravě*. 1. vyd. Ostrava: FF, 1997. 171 s. ISBN 80-7042-478-8.

HOLOUŠOVÁ, Drahomíra, KROBOTOVÁ, Milena a kol. *Diplomové a závěrečné práce*. 2. vyd. Olomouc: UP, 2005. 117 s. ISBN 80-244-1237-3.

HUGO, Jan a kol. *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf, 2006. 415 s. ISBN 80-7345-086-0.

CHLOUPEK, Jan. *Aspekty dialektu*. 1. vyd. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1971, 134 s. ISBN 55-980-71.

CHLOUPEK, Jan a kol. *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1990. 294 s. ISBN 80-04-23302-3.

JUŘÍKOVÁ, Lucie. *Nářečí v mluvě nejmladší generace na Bílovicku*. Olomouc, 2017. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta

KOSEK, Pavel. *Historická mluvnice češtiny – překlenovací seminář*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6974-6.

MAREŠOVÁ, Hana. *Základy historické mluvnice češtiny: s texty k rozboru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. Studijní texty. ISBN 978-80-244-2028-8.

OLECKÁ, Ivana, Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010. 44 s. ISBN 978-80-87240-33-5

Pravidla českého pravopisu. 2. vydání. Brno: Edika, 2017. ISBN 978-80-266-1133-2.

SKULINA, Josef. *O šíření obecné hanáčtiny*. Naše řeč, 1966, roč. 49, č. 2, s. 88-93. ISSN 0027-8203. Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=5184>

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. (Kolektiv autorů z AV ČR) 2. vyd. Praha: Academia, 1994. 647 s. ISBN 80-200-0493-9.

STRAUSS, Anselm, Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

ULIČNÝ, Oldřich. *Centrální hanáčtina a centrální čeština*. Bohemica Olomucensia, 2009, roč. 1, č. 4, s. 43-47. ISSN 1803-876X. Dostupné také z: https://kb.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/kbh/veda_a_vyzkum/bohemica_olomucensia/BO_4_2009.pdf

UTĚŠENÝ, Slavomír. *K dotazníkovému výzkumu slovní zásoby českých nářečí*. Naše řeč, 1957, roč. 40, č. 7-8, s. 222-227. ISSN 0027-8203. Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4571>

VOGELOVÁ, Olga, Ivana KRÁLOVÁ a Marek OŠŤÁDAL. *Ůčebnica hanáčtĕnĕ pro nĕmenšĭ*. Litovel: Mikroregion Litovelsko, 2018. ISBN 978-80-907770-0-2.

ŹONDROVÁ, Martina. *Hanácký dialekt na Prostĕjovsku*. Olomouc, 2010. diplomovÁ prÁce. UNIVERZITA PALACKĚHO V OLOMOUCI. PedagogickÁ fakulta

Internetovĕ zdroje

DOLEŹALOVÁ, Pavla. Dobrá praxe z obcí a měst. In: *Rok v obci* [online]. 20. 4. 2020 [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: <http://www.rokvobci.cz/dobra-praxe-z-obci-a-mest/detail/98-%C3%94cebica-hanact%C3%AA-%C3%AA-pro-neme/?fbclid=IwAR3Grn0fK5oof9YJAmzizP7zv649AlPy0COVJDOyYagAYNk4GG85vVyWRso>

Furtovník.cz: Źurnál z Prostĕjovska a okolnich galaxii [online]. 2013. [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <http://www.furtovnik.cz/>

LUŹNÁ, Iva. Naše hanačky. In: *Základní škola a mateřská škola Lutín, příspěvková organizace* [online]. 31. 4. 2014 [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: https://zs.lutin.cz/stalo-se/nase-hanacky?fbclid=IwAR1vzdKQgXRdumr28RZzlqFQGz_wCMWcOUKD6JDRwILFQMpbUMpIW5Q2_aM

Marek Ošťádal: Pepin z Hané do senátu [online]. 2020. [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <https://www.marekostadal.cz/?fbclid=IwAR3gJb1WZP3X-5oNv0vDw1GwhMuYhH0a965qugUcgbMZPV6zdER5mQ0loEA>

ŠIPKOVÁ, Milena. STŘEDOMORAVSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), 2017. [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/STŘEDOMORAVSKÁ_NÁŘEČNÍ_SKUPINA

KARLÍK, Petr. ANAKOLUT. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), 2017. [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ANAKOLUT>

KARLÍK, Petr. APOZIOPEZE. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), 2017. [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/APOZIOPEZE> B

KLOFEROVÁ, Stanislava. IZOGLOSA. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), 2017. [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/IZOGLOSA>

První internetový kurz hanáčtiny [online]. 2000. REDIGY [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: <http://www.olomouc.com/hanactina/>

Stracené ráj [online]. 2020. [cit. 2021-03-27]. Dostupné z: http://www.straceneraj.cz/?fbclid=IwAR2GXNMpKNjNMoaA6f3zPbJ_V5WngsGi1pouQGS6W_Dsap_yFk6HU_felWTg

Významní rodáci Náměště na Hané. In: *Oficiální stránky městyse Náměšť na Hané* [online]. [cit. 2021-03-26]. 2021. Dostupné z: https://www.namestnahane.cz/mestys/historie/vyznamni-rodaci/?fbclid=IwAR2A1H6z5guPEejrpfzPg_PFnuqu4a6lmYa74zJ8-O2WajymucsblgRdBM#lakomy

9. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

aj. a jiné

apod. a podobně

např. například

s. strana

tj. to je

tzn. to znamená

tzv. takzvaný

10. SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Charakteristika reprezentativního vzorku

Tabulka č. 2: Bydliště a narození

Tabulka č. 3: Bydliště a dospívání

Tabulka č. 4: Užívání hanáckého nářečí

Tabulka č. 5: Frekvence užívání nářečí

Tabulka č. 6: Mluva rodičů

Tabulka č. 7: Mluva rodičů podrobněji

Tabulka č. 8: Mluva prarodičů

11. SEZNAM GRAFŮ

- Graf č. 1: Všichni respondenti – pohlaví
- Graf č. 2: Všichni respondenti – věkové kategorie
- Graf č. 3: Mladší kategorie
- Graf č. 4: Starší kategorie
- Graf č. 5: Bydliště
- Graf č. 6: Všichni respondenti – narození v obci
- Graf č. 7: Mladší kategorie – narození v obci
- Graf č. 8: Starší kategorie – narození v obci
- Graf č. 9: Všichni respondenti – dospívání v obci
- Graf č. 10: Mladší kategorie – dospívání v obci
- Graf č. 11: Starší kategorie – dospívání v obci
- Graf č. 12: Všichni respondenti – užívání nářečí
- Graf č. 13: Mladší kategorie – užívání nářečí
- Graf č. 14: Starší kategorie – užívání nářečí
- Graf č. 15: Všichni respondenti – frekvence nářečí
- Graf č. 16: Mladší kategorie – frekvence užívání
- Graf č. 17: Starší kategorie – frekvence užívání
- Graf č. 18: Všichni uživatelé – mluva rodičů
- Graf č. 19: Uživatelé nářečí – mluva rodičů
- Graf č. 20: Ostatní respondenti – mluva rodičů
- Graf č. 21: Všichni respondenti – mluva prarodičů
- Graf č. 22: band'ór (všichni respondenti)
- Graf č. 23: band'ór (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
- Graf č. 24: dynko (všichni respondenti)
- Graf č. 25: dynko (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
- Graf č. 26: cvibôch (všichni respondenti)
- Graf č. 27: cvibôch (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
- Graf č. 28: grêntê (všichni respondenti)
- Graf č. 29: grêntê (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
- Graf č. 30: ôhřébnót (všichni respondenti)
- Graf č. 31: ôhřébnót (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
- Graf č. 32: mišek (všichni respondenti)

Graf č. 33: mišek (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
Graf č. 34: piznót se (všichni respondenti)
Graf č. 35: piznót se (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
Graf č. 36: ščôřet se (všichni respondenti)
Graf č. 37: ščôřet se (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
Graf č. 38: žbrônda (všichni respondenti)
Graf č. 39: žbrônda (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
Graf č. 40: zemsky (všichni respondenti)
Graf č. 41: zemsky (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
Graf č. 42: Celková pasivní znalost nářečí u všech respondentů
Graf č. 43: Pasivní znalost nářečí u ostatních respondentů
Graf č. 44: líbat se (všichni respondenti)
Graf č. 45: líbat se (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
Graf č. 46: malý polštář (všichni respondenti)
Graf č. 47: malý polštář (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
Graf č. 48: svatba (všichni respondenti)
Graf č. 49: svatba (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
Graf č. 50: šiška (všichni respondenti)
Graf č. 51: šiška (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
Graf č. 52: vepř (všichni respondenti)
Graf č. 53: vepř (úspěšnost v rámci věkových kategorií)
Graf č. 54: Celková aktivní znalost nářečí u všech respondentů

12. PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1

Dotazník: mapování hanáckého nářečí na Olomoucku

Úvodní sdělení

Dobrý den,

předem bych Vám chtěla poděkovat za vyplnění tohoto dotazníku, jehož výsledky poslouží výhradně pro mou diplomovou práci, která se zaměřuje na výskyt hanáckého nářečí u nás na Olomoucku. Jelikož se okruhu lidí mluvících tímto nářečím pohybují již od svého dětství, jsem přesvědčena o tom, že hanáčtina patří mezi naše regionální poklady, a tudíž bychom se měli snažit o to, aby se z našeho území nevytratila. Dotazník je rozdělen na tři části – část demografickou, kde Vás poprosím o vyplnění údajů týkajících se Vašeho pohlaví, věku, bydliště a dalších osobních věcí, část, která se zabývá Vaším vztahem k tomuto nářečí, a konečně část vědomostní, která zkoumá Vaši znalost hanáčtiny. Dotazník je naprosto anonymní a zabere Vám maximálně 20 minut.

Děkuji za Váš čas,

Autorka práce

Část 1.: Demografické údaje

Vyberte Vaše pohlaví

MUŽ

ŽENA

Vyberte věkovou kategorii

do 40 let

nad 41 let

Zde vepište místo Vašeho aktuálního bydliště

Místo bydliště je shodné s místem, kde jsem se narodil/a

ANO

NE

Místo bydliště je shodné s místem, kde jsem strávil/a většinu svého dětství

ANO

NE

Část 2.: Váš vztah k hanáčtině

Užíváte hanácké nářečí? ANO (v jakékoliv míře) NE

Pokud ano, při jaké příležitosti tímto nářečím nejčastěji hovoříte?

- téměř vždy a za všech okolností (tzn. mluvím převážně většinu času hanácky)
- spíše pouze s přáteli a rodinnými příslušníky

Co se týče mých rodičů, mohu tvrdit, že

- alespoň jeden (tzn. i více) užívá/ užíval hanácké nářečí.
- ani jeden z nich neužívá hanácké nářečí.

Co se týče mých prarodičů, mohu tvrdit, že

- alespoň jeden (tzn. i více) užívá/ užíval hanácké nářečí.
- žádný z nich neužívá/ neužíval hanácké nářečí.

Část 3.: Znalost hanáckého nářečí

Úkol č. 1

Pokuste se přeložit tyto výrazy do spisovné češtiny.

band'ór	
dynko	
cvibôch	
grêntê	
ôhřébnót	
mišek	
piznót se	
ščôřêt se	
žbrônda	
zemsky	

Úkol č. 2

Pokuste se vytvořit hanácký ekvivalent k podtrženým výrazům. Můžete odpovědět více než jedním slovem a na tvaru slova nezáleží.

- a) Zamilovaní lidé se často líbají.

Líbat se:.....

- b) Zítra jdeme na svatbu.

Svatba:.....

- c) Ze stromu spadla šiška.

Šiška :.....

- d) Na posteli je polštář a přikrývka.

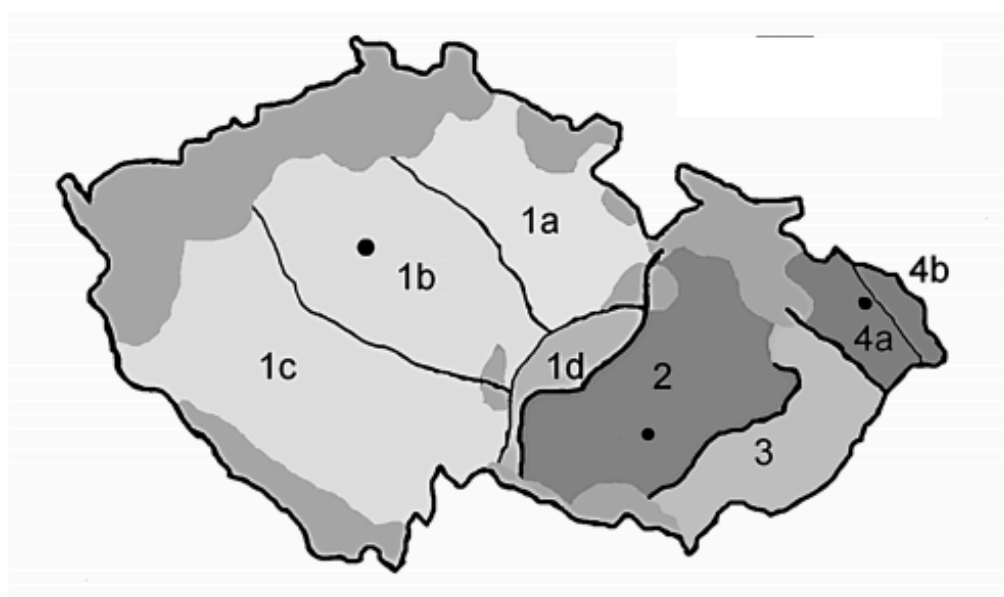
Polštář:.....

- e) V chlívě leží velký vepř.

Vepř:.....

Mapa českých nářečí

Převzato z Koska (2014, s. 85)

- 1 Česká nářeční skupina (česká nářečí v užším smyslu)
 - a Severovýchodočeská podskupina
 - b Středočeská podskupina
 - c Jihozápadočeská podskupina
 - d Jihovýchodočeská (česko-moravská) podskupina
- 2 Středomoravská nářeční skupina (hanácká nářečí)
- 3 Východomoravská nářeční skupina
- 4a Moravskoslezská nářeční skupina
- 4b Slezskopolská nářečí

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Andrea Španihelová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Luboš Veselý, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Mapování hanáckého dialektu na Olomoucku
Název v angličtině:	A Survey of Haná dialect in the Olomouc region
Anotace práce:	Diplomová práce se zaměřuje na mapování hanáckého nářečí na Olomoucku. Teoretická část se zabývá obecnými pojmy jako je jazyk, komunikace a úrovně jazyka, dále pak podrobněji dialektologií, její historií a výzkumem a konečně i samotnými dialekty, hanáckým nářečím a jeho typickými rysy. Tato sekce je doplněna o informace ohledně odumírání dialektů a o zmínku o lidech, organizacích či webových stránkách, které se snaží bojovat proti zániku hanáckého dialektu. Praktická část mapuje hanácké nářečí prostřednictvím kvantitativního výzkumu, který je proveden formou dotazníku. Jako doplňkový je užitý kvalitativní výzkum, který vysvětluje nová specifika odhalená kvantitativním výzkumem. K praktické části je přiložen návrh na projektovou výuku jako využití v praxi.
Klíčová slova:	jazyk, komunikace, dialekt, nářečí, hanácký dialekt, dialektologie, dialektologický výzkum
Anotace v angličtině:	The diploma thesis focuses on a survey of Haná dialect in the Olomouc region. The theoretical part deals with general terms, such as language, communication and language varieties, then more closely with dialectology, its history and survey and finally, with dialects, Haná dialect and its typical features. Further information about disappearing of dialects and people, organisations or websites that try to support the usage of dialects can be found there as well.

	The empirical part deals with quantitative research that uses the questionnaire method to map Haná dialect in the specified area. The qualitative research is used to explain some new issues that were discovered by the questionnaire method. Concerning teaching practice, an example plan for a project teaching based on this topic can be found at the end of this part.
Klíčová slova v angličtině:	language, communication, dialect, vernacular, Haná dialect, dialectology, dialect survey
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Dotazník: mapování hanáckého nářečí na Olomoucku Příloha č. 2 – Mapa českých nářečí
Rozsah práce:	104
Jazyk práce:	český